

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Ana Skočir

Načini in pristopi dela gospodinj v Domu starejših Logatec

Magistrsko delo

Ljubljana, 2018

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Ana Skočir

Načini in pristopi dela gospodinj v Domu starejših Logatec

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo

Mentorica: Doc. dr. Bojana Mesec

Ljubljana, 2018

PODATKI O MAGISTRSKEM DELU

Ime in priimek: Ana Skočir

Naslov naloge: Načini in pristopi dela gospodinj v Domu starejših Logatec

Kraj: Ljubljana

Leto: 2018

Število strani: 103

Število prilog: 2

Mentorica: Doc. dr. Bojana Mesec

Povzetek:

V magistrskem delu sem raziskovala načine in pristope dela gospodinj na delno segregiranih oddelkih v Domu starejših Logatec. Za pridobivanje podatkov sem uporabila kvalitativno analizo. Raziskovala sem značilnosti in načine dela ter pristope in vlogo zaposlenih gospodinj, potek vsakdana stanovalcev z demenco, primerjavo s predhodnim varovanim oddelkom, vpliv stanovalcev z demenco na dejavnosti in storitve, oblike razbremenjevanja in izobraževanja gospodinj, vključevanje svojcev stanovalcev z demenco, sodelovanje gospodinj z ostalimi zaposlenimi in povezovalno vlogo socialnega dela z gospodinjami. Rezultati so pokazali, da imajo gospodinje precej podobne pristope in načine dela do stanovalcev v gospodinjskih skupinah, čeprav so same drugačnega mnenja – najbrž zato, ker odnosi med samimi gospodinjami niso ravno najboljši. Gospodinjske skupine so prinesle številne pozitivne spremembe v primerjavi s predhodnim varovanim oddelkom. Gospodinje so predvsem psihično obremenjene, za razbremenitev pa poskrbijo kar same v zasebnem življenju. Kljub nekaterim internim domskim izobraževanjem bi si vse želele dodatnih znanj. Zaposlena socialna delavka bi morala biti bolj v stiku s stanovalci, ki imajo demenco, z gospodinjo pa si izmenjevati znanje za ravnanje z eksperti iz izkušenj.

Ključne besede: Načini in pristopi dela, gospodinje, gospodinjske skupine, lastnosti, naloge, sodelovanje, stanovalci z demenco.

Title: The Types of Work and Approaches of the Housekeepers at a Partly-Segregated Department of the Logatec Retirement Home

Abstract:

The thesis explores the types of work and approaches of the housekeepers at the partly-segregated departments of the Logatec Retirement Home. The qualitative analysis was used for obtaining data. The thesis discusses the characteristics and types of work as well as the approaches and roles of the employed housekeepers; everyday schedule of the occupants with dementia; the comparison to the former secure department; the effects that the occupants with dementia have on activities and services; the types of reliefs and trainings for the housekeepers; the integration of the occupants with dementia's relatives; cooperation of the housekeepers with the other employees; and the connecting role social work plays for the housekeepers. The results show that the housekeepers adopt fairly similar approaches and types of work to the occupants in household groups, although the housekeepers themselves have a different opinion. This might be because of the fact that the relations between the

housekeepers are not the best. The household groups have brought a number of positive changes in comparison to the former secure department. The housekeepers mostly suffer from psychological pressures; they provide relief for themselves in their private lives. Despite having some internal training at the retirement home, they all wish to acquire some additional skills. Employed social workers should be more in contact with the occupants with dementia and should exchange their knowledge on treatment with the housekeeper, from their expertise and experience.

Key words: the types of work and approaches, housekeepers, household groups, characteristics, tasks, cooperation, occupants with dementia

PREDGOVOR

Ko sem v Domu starejših Logatec izrazila željo, da bi bila njihova prostovoljka, se mi je ponudila tudi priložnost zaposlitve prek študentskega servisa. V času pridobivanja izkušenj me je začelo zanimati, kakšne načine dela in pristope imajo gospodinje do stanovalcev, ki bivajo v gospodinjskih skupinah. Pred tem sem bila tudi v nekaterih drugih domovih za stare ljudi po Sloveniji in opazila sem, da imajo v veliki meri še vedno varovane oddelke za stanovalce z demenco in ne gospodinjskih skupin. Vedno bolj se mi je pričelo dozdevati, da je to potrebno podrobneje raziskati ter o tem več govoriti. Ko sem začela iskati in prebirati literaturo, sem hitro prišla do spoznanja, da je slovenske literature o gospodinjskih skupinah in v njih zaposlenih gospodinjah zelo malo. Ob uvidu, da tudi znanstveno strokovnih člankov in zaključnih del o tej tematiki praktično ni, sem bila toliko bolj odločena, da bo ta naloga lahko doprinos in delček mozaika tudi v stroki socialnega dela.

Kadar socialni delavci in delavke vzpostavimo delovni odnos z uporabnikom, je na nas velika odgovornost glede vodenja in samega poteka dela. V partnerskem odnosu je zelo pomembno, da soustvarjamo rešitve z uporabnikom, pri tem pa krepimo njegovo moč. Tekom raziskovanja sem se naučila, da vse to velja tudi za poklic gospodinje in da se praktično vse, kar se tiče gospodinjskih skupin, veliko povezuje tudi s socialnim delom. Želim si, da bi rezultati moje magistrske naloge prišli tudi do ljudi v skupnosti in da bi z njihovo pomočjo pridobili vpogled v morebitne spremembe, posledično pa bi naredili korak naprej od obstoječega stanja.

Ob tej priložnosti se za podporo in številne spodbudne besede iskreno zahvaljujem svoji družini, ki je od vsega začetka verjela vame in mi vlivala motivacijo, ne samo pri pisanju magistrske naloge, ampak tudi skozi celotni študij. Za nasvete in popravke, mentorstvo in koristne napotke tako pri raziskovanju kot tudi pri pisanju dela se najlepše zahvaljujem svoji mentorici, doc. dr. Bojani Mesec. Hvaležna sem tudi Domu starejših Logatec, ki me je odprtih vrat sprejel medse in mi omogočil opravljanje raziskave pri njih. Posledično se želim zahvaliti vsem zaposlenim gospodinjam v domu, ki so bile pripravljene z veseljem sodelovati in odgovarjati na moja vprašanja. Rada bi se zahvalila tudi nekaterim prijateljicam, ki so me bile pripravljene poslušati, pri tem pa so mi vedno namenile spodbudo. Iz srca hvala tudi Mihi, za vso čustveno oporo in zato, ker je ves ta čas verjel vame in v moje sposobnosti.

KAZALO

1	TEORETSKI UVOD.....	1
1.1	O demenci, njeni zgodovini in o osebah z demenco	1
1.2	Razvijanje konceptov in generacij domov za stare ljudi v smeri gospodinjskih skupin	4
1.3	Kratka predstavitev inovativnih oblik bivanja za stare ljudi pri nas in v tujini.....	7
1.4	Dom starejših Logatec, opis gospodinjskih skupin in poklic gospodinje	13
1.5	Načini in področja dela v gospodinjskih skupinah.....	17
1.6	Razbremenitev in izobraževanja gospodinj	20
1.7	Vloga socialnega dela.....	22
2	PROBLEM.....	27
3	METODLOGIJA.....	29
3.1	Vrsta raziskave in teme raziskovanja	29
3.2	Merski instrument in viri podatkov	29
3.3	Populacija in vzorčenje.....	29
3.4	Zbiranje podatkov.....	30
3.5	Obdelava in analiza podatkov	30
3.6	Definiranje pojmov.....	33
4	REZULTATI.....	36
4.1	Potek vsakdana stanovalcev z demenco	36
4.2	Vloga gospodinj- značilnosti, načini in pristopi dela	38
4.3	Primerjava gospodinjskih skupin s predhodnim varovanim oddelkom	39
4.4	Vpliv stanovalcev z demenco na dejavnosti in storitve.....	41
4.5	Oblike razbremenjevanja gospodinj in izobraževanja.....	42
4.6	Vključevanje svojcev stanovalcev z demenco.....	44
4.7	Sodelovanje gospodinj z ostalimi zaposlenimi.....	45
4.8	Povezovalna vloga socialnega dela z gospodinjami.....	46
5	RAZPRAVA.....	48
6	SKLEPI	53
7	PREDLOGI.....	55
8	LITERATURA IN VIRI	57

9	PRILOGE	63
9.1	Smernice za intervju	63
9.2	Intervjuji	64

1 TEORETSKI UVOD

1.1 O demenci, njeni zgodovini in o osebah z demenco

Demenca ni del običajnega staranja in je za enkrat še ni mogoče pozdraviti, jo je pa mogoče upočasniti. Vzroka, zakaj nastane, še niso odkrili, dobro pa že poznamo značilnosti posameznih vrst demence, koliko časa v povprečju trajajo in kako je za obolele osebe potrebno skrbeti. Registra oseb z demenco v Sloveniji ne vodimo, zato lahko govorimo samo o okvirnih številkah obolelih (L. Zlobec idr., 2017).

Demenca je zelo obširen pojem. Obstaja namreč veliko različnih vrst demence, ki se razlikujejo v značilnostih, v samem poteku bolezni in v pristopih zdravljenja. Z demenco pa se ne ukvarja le medicina in zdravstvo, temveč jo proučujejo tudi številne družboslovne vede in znanosti. Tako poznamo štiri modele razumevanja demence. Za biomedicinski model je značilno, da je v ospredju bolezen in diagnoza, ki ju je mogoče nadzorovati in zdraviti. Psihološki model razume in upošteva osebo z demenco ter sprejema njene kognitivne težave in nevropsihološke spremembe. Sociološki model vidi demenco skozi različne teorije, pristope in perspektive. Ključnega pomena je družbeni in socialni kontekst za interakcije med ljudmi, materialni viri pa zagotavljajo preživetje. Četrty, socialnodelovni model demence prav tako kot ostali ponuja svoje koncepte dela in izhaja predvsem iz izhodišča, da moramo uporabnika upoštevati in ga zastopati individualno. Pri tem moramo upoštevati tako njegova razmerja z drugimi pomembnimi ljudmi v njegovem življenju, kot tudi socialne, kulturne in ekonomske procese (Mali, Mešl in Rihter, 2011).

Kakovost staranja postane pomembna kot še nikoli prej, posameznik pa je v ospredju. Važne so uporabnikove individualne želje, zahteve in njihova avtonomnost. Poudarek je tudi na enakopravnosti zdravstvenih in socialnih služb (Filipovič Hrast idr., 2014).

Poznamo staro in novo kulturo oskrbe ljudi z demenco. Razlike se kažejo v tem, da nov način dela ne patologizira oseb, ki imajo demenco. Demence ne vidi kot prepreke in ovire, prav tako bolezen ni v ospredju. V ospredju so človekove psihološke potrebe in sami ljudje z demenco, medtem ko je star način dela zagovarjal minimalno interakcijo s človekom, na prvem mestu pa je bilo zadovoljevanje osnovnih potreb. Verjelo se je, da za osebe, ki zbolijo za demenco, ne moremo več kaj dosti narediti, ker le-ta ni ozdravljiva, to dejstvo pa so želeli prikriti. Danes se poskušajo rušiti razlike med osebami z demenco in ostalimi ljudmi, tudi s pomočjo deinstitucionalizacije in prizadevanjem za dolgotrajno oskrbo (Kitwood, 2005).

Prehod pa se ni zgodil kar čez noč. V času prve svetovne vojne in predvsem po njej so imeli ljudje zaradi tragičnih dogodkov številne travme. Fiziatrija ali fizikalna in rehabilitacijska medicina je dajala poudarek na terapijo zdravstvenih motenj, sčasoma pa je pričela delati tudi na preventivi. Druga svetovna vojna je prinesla še večjo pozornost na socialno političnem kontekstu rehabilitacije in njen ekonomski potencial. S tem so se pričeli razvijati tudi različni kadri in poklici, ki so namenjeni pomoči ljudem. Povprečna starost ljudi se je v teh letih pričela višati, posledično pa so se razvile znanosti, ki so preučevale človeško telo in njegove funkcije ter delovanje. Odkrili so različne tipe in stadije demence, za katere so odkrili določene značilnosti, na podlagi katerih so nato odkrivali znanje za ravnanje, ki je začelo načine in pristope dela z osebami z demenco spreminjati. Kakovost življenja osebe z demenco je namreč pogosto pogojena s tem, kakšno oskrbo prejema. Pri tem ne smemo pozabiti na pravice do vseh storitev in pomoči, ki jih te osebe imajo. Kot socialni delavci pa moramo vedno razmišljati tudi o prihodnosti prihajajočih generacij, biti moramo kreativni in skupaj z njimi graditi vizijo za prihodnost (Chaill in Dooley, 2005, str. 30).

Pri demenci se oseba ne more spomniti dogodkov, ki so se ji zgodili nedavno, lahko pa se spominja dogodkov, ki so se ji zgodili v preteklosti ali pa v otroštvu, mladosti. O demenci lahko govorimo takrat, kadar so znaki tako pogosti, da posameznik ne zmore več običajno delovati. Postopna izguba spomina je eden izmed prvih znakov demence. Razlika med osebami z demenco in med tistimi, ki demence nimajo, je, da se slednje pozneje tudi spomnijo, kar so pozabile. Pogosto se pojavijo tudi težave pri govoru, saj se oboleli veliko ponavljajo in ne najdejo smiselnih besed. Osebe z demenco se tudi osebnostno in razpoloženjsko spremenijo. Za določena opravila namreč potrebujejo več časa kot prej, pogosto pa sprejemajo tudi neustrezne in nelogične odločitve, kar posledično vodi v težave pri vsakdanjih opravilih ter pri prostorski in časovni orientaciji. Postopoma se lahko zgodi, da se oseba z demenco zapre vase in se izogiba družbi, ker si ne zna ustrezno razložiti sprememb, ki se ji dogajajo. Spremembe so lahko vedenjske ali/in osebnostne. V takšnih okoliščinah pa nam pridejo še kako prav določeni nasveti za komuniciranje in sporazumevanje z osebami, ki imajo demenco. Včasih je očesni stik, nasmeh ali pa objem izjemnega pomena, manj govora pa pomeni več. Obolele je potrebno pozorno poslušati, saj nam lahko dajo veliko iztočnic za pogovor ali pa nam povejo svoje mnenje (L. Zlobec idr., 2017).

Oboleli zelo hitro občutijo, če jim je neka oseba naklonjena in se z njo lahko zbližajo. Navezanost na nekoga po navadi v njih sproži dobre občutke, saj to povežejo z ljubeznijo in lepimi spomini, ki so jih v preteklosti v povezavi s tem doživeli. Če se pri tem ohranja njihova

preteklost, če se pripovedujejo njihove zgodbe, gledajo kakšne slike ali pa imajo pri sebi predmete, ki so jim ljubi in jim nekaj pomenijo, jim je tudi njihova identiteta bolj jasna. Vsaka življenjska zgodba posameznika je unikatna in posebna (Kitwood, 2005).

Čeprav se pogosto zgodi, da svojih bližnjih in svojcev ne prepoznajo več po imenu, ostaja spomin na čustva, ki so povezana z določeno osebo ali dogodkom, nedotaknjen. Zato ne drži, da oseb z demenco nima več smisla obiskovati, ker pozabijo, kdo smo. Dejstvo je, da so takšne zgodbe in trenutki težki ter pogosto tudi žalostni, saj se velikokrat zgodi, da se ključne vloge v odnosih z nastopom demence spremenijo. Hči ali sin morata pogosto postati starš lastnemu staršu, ne glede na starost. Pogosta napaka, ki jo naredi marsikateri svojec, je, da ima številne pomisleke glede prošnje za pomoč, saj se za ta bistven korak težko odloči (Gendron, 2015).

Nekateri se dejstva, da imajo demenco, zavedajo in tudi dandanes sramujejo. Imajo neprijeten občutek, da je to nekakšno nečastno lastno stanje, zato nočejo razkriti svoje diagnoze pred drugimi in jo raje na vse pretege poskušajo skrivati. Posledično se pričnejo izogibati svoje socialne mreže in se umikajo v samoto. Na žalost so takšna dejanja lahko razumljiva, saj v družbi demenca prepogosto predstavlja patološkost, v kateri je torej v ospredju bolezen. V tem primeru ne govorimo o osebi, ki ima demenco, temveč o dementni osebi (Gendron, 2015). Težko si predstavljam, da bi o ljudeh, ki imajo raka, danes govorili kot o rakavih osebah. Kot bi jim na nek način želeli vzeti človeške lastnosti. Te osebe namreč nimajo samo raka, ampak imajo tudi druge vloge v življenju. Lahko so starši, prijatelji, bratje, sestre, zaposleni, športniki in podobno. Enako velja za osebe z demenco (Bryden, 2005).

Ko je staremu človeku določena diagnoza demence, bolezen pogosto vpliva tudi na njegove svojce. To obdobje je za vse lahko zelo stresno, boleče in tudi težavno. Oseba z demenco se zaveda, da je z njenim zdravstvenim stanjem nekaj narobe in da neprestano pozablja, vendar ne more razumeti, zakaj je tako. Na drugi strani pa trpijo tudi svojci, saj se težko sprijaznijo z dejstvom, da jih ljuba oseba ne prepozna več, se spreminja v vzorcih vedenja, njene sposobnosti pa vztrajno pešajo in upadajo. Zelo pogosto se zato med njimi pojavi ne malo interakcij. Zaradi vse večje preobremenjenosti pri dodatnem zagotavljanju in nujenju oskrbe osebi z demenco ter usklajevanju zasebnega in službenega življenja, marsikateri svojec sprevi, da vse to zanj predstavlja prevelik napor, ki ga na dolgi rok ne bo mogel premagovati sam. Ob napredovanju demence se tako marsikdo odloči za namestitev starostnika v dom za stare ljudi (Mlakar in Prapertnik, 2013).

1.2 Razvijanje konceptov in generacij domov za stare ljudi v smeri gospodinjskih skupin

Dom za stare ljudi je nasledil sirotišnice in hiralnice. V čisto prvih domovih za stare ljudi so bivali zdravi stari ljudje, danes pa je v domovih tudi veliko ljudi, ki ima demenco, zato so določene konceptualne spremembe nujne. V prvi generaciji domov so bili prostori prenatrpani, razmere so bile skromne, oskrba pa sila enostavna. Druga generacija domov za stare ljudi je bila zgrajena po modelu bolnišnic, v katerih so bili uporabniki obravnavani kot pacienti. Tretja generacija domov se od druge razlikuje v tem, da so sobam bili dodani bivalni prostori za različne aktivnosti, ki so se izvajale z manjšimi skupinami stanovalcev. Četrta generacija domov pa se zgleduje po domačem gospodinjstvu, saj je v skupini stalno prisotna gospodinja. Prevladuje individualnost in svoboda. V Sloveniji se vedno bolj pojavljajo adaptacije domov ali pa manjši samostojni objekti v bližini domov za stare ljudi, ki so namenjeni osebam z demenco (Imperl, 2012).

Dandanes je še vedno marsikje slišati, da je dom za stare ljudi hiralnica. Življenje v vseh domovih seveda ni idealno, je pa v večini izmed njih dobro, če ne celo odlično. Tudi življenje doma ni vedno popolno in idealno, ampak je zmes dobre in manj dobre realnosti. Poleg samih starih ljudi ima nad domom za stare marsikateri pomislek tudi kakšen svojec. V domovih se trudijo, da bi vzpostavili dober stik in odnos tudi s svojci, vendar se velikokrat pokaže, da se določeni svojci navadno oglasijo samo takrat, ko se stanje njihovem stanovalcu poslabša, kadar s čim niso zadovoljni ali pa kadar si želijo kakšne spremembe. Na drugi strani pa so tudi primeri, v katerih je komunikacija dobra tako v družini kot tudi med svojci in med zaposlenimi v domu. Svojci vidijo in spoznajo način dela osebja. Osebje s stanovalci z demenco pogosto govori v pomanjševalnicah, kar je seveda zelo neprimerno, saj se je potrebno zavedati, da so to odrasle osebe. Velikokrat zbode v ušesa tudi neprimerno ogovarjanje. V mislih moramo imeti, da niso vse besede primerne za vsakogar, tudi takrat, kadar v komunikacijo vnašamo humor (Klevišar, 2016).

Gospodinjske skupine se zavzemajo za kakovost, majhnost in domačnost, kar nasprotuje neosebnim, nehumanim in neprijaznim institucijam. Takšen pristop je začetek deinstitucionalizacije in prilagojenih storitev, ki prispevajo h kakovosti življenja starih ljudi (Filipovič Hrast in Hlebec, 2014).

Kljub temu da se je v 20. stoletju pojavilo veliko institucij, ki nudijo oskrbo in nego, stari ljudje še vedno raje ostajajo doma in z odhodom v razne ustanove odlašajo do zadnjega

trenutka. To pa lahko prinese tudi določene slabosti in tveganja, če za skupnostne oblike oskrbe ni poskrbljeno. Odvisne so namreč od okoljskih dejavnikov in okoliščin, v katerih živijo stari ljudje in osebe z demenco (vzdrževanje hiše, prilagoditve prostorov v njej), v kakšni stiski in izčrpanosti so, kaj počnejo tekom dneva, kakšne (zdravstvene) težave imajo, kakšen je njihov finančni položaj, višina pokojnine, kaj si z njo lahko privoščijo in predvsem na kakšen način lahko z njo razpolagajo ter tudi, ali se jim pri tem pojavljajo morebitne težave, kako je posledično s kvaliteto življenja, ki zna biti zaradi zgodovinskih dejstev pri ženskah slabša kot pri moških. S finančnega vidika se je potrebno zavedati tudi, da nekateri ljudje, ki imajo velike potrebe po oskrbi ali pa bi potrebovali dolgotrajno in intenzivno oskrbo, ne dobijo toliko denarne pomoči kot tisti, ki imajo nižje prihodke in manjše potrebe po oskrbi (Challis idr., 2009).

Na svojo lastnino, hišo in dom smo Slovenci še posebej navezani. Pri veliko starih ljudeh prevladuje miselnost, da so hišo gradili z lastnimi rokami in da samo oni vedo, koliko truda, denarja in materiala so morali vanjo vložiti. Posledično je ne želijo zapustiti in najraje ostanejo doma, tudi takrat, kadar hiše ne morejo več finančno vzdrževati, problem pa postane tudi njihovo zdravstveno stanje. Tako so hkrati ujeti v okolici, brez katere bi lahko vsaj za nekaj časa postali izgubljeni. Novo okolje, novi predmeti, novi ljudje, izguba samostojnosti, načrtovanje preselitve, prilagoditev na novo okolje, zapustitev mnogih spominov, ki so jih doživeli v njihovi hiši ter subjektivni pogledi na dom pri selitvi staremu človeku povzročijo veliko stresa. Seveda pred tem svoj dom lahko prenovijo in prilagodijo za bivanje v njem, vendar je to povezano s financami in denarjem, odvisno pa je tudi od tega, kaj stari ljudje lahko sami opravljajo in česa ne zmorejo več. Če se zaradi tega odločijo za odhod v dom za stare ljudi, jih družba in okolica pogosto začne gledati drugače. Dom je v njihovih očeh zadnja postaja, ki jo star človek obišče, ko res izčrpa že vse ostale možnosti (Clough, Learn, Miller, Bright, 2004).

Sprejem v dom za stare ljudi in prilagajanje na domsko življenje se da osebi z demenco tudi prilagoditi, sploh če se osebo z demenco lahko že prej pripelje v dom za stare ljudi. Zagotovo pripomore tudi dejstvo, če se zaposlene seznani, kako je oseba z demenco živela izven doma, kaj jo pomirja in kaj ji veliko pomeni. Prve dni je prisotnost svojcev zelo pomembna. Dobrodošlo je, da oseba v dom prinese njej pomembne predmete in pohištvo (Gendron, 2015). Dom za stare ljudi lahko predstavlja grozo tudi svojcem, ker imajo občutek, da niso naredili vsega, kar je bilo v njihovi moči in da bi mogoče lahko za svojo ljubljeno osebo še kaj storili, preden so jo dali v dom za stare ljudi. Prevevajo jih občutki krivde, čeprav na drugi

strani vedo, da je nemogoče zadovoljiti svoje in še potrebe svojega bližnjega. Je pa zagotovo tudi zanje to velik in vse prej kot enostaven korak, ki se ga da, kot že omenjeno, omiliti.

V domovih za stare ljudi so prisotni integrirani, segregirani in delno segregirani model skrbi za ljudi z demenco. Vsi trije modeli se poleg prostorskih in organizacijskih problemov spopadajo še z neustreznimi kadrovskimi normativi. Veliko domov za stare ljudi danes pozna tudi socialni model skrbi, ki je še posebej prilagojen za delo z ljudmi, ki imajo različne vrste in stopnje demence (Mali, 2008).

Za integrirano obliko je značilno, da stanovalci z demenco bivajo skupaj z ostalimi stanovalci v domu, kar ima svoje prednosti in pomanjkljivosti. Dobro je to, da se med seboj vsi stanovalci lahko sprejemajo in medsebojno spodbujajo, hkrati pa ravno to še toliko bolj krepi samozavest in dobrobit stanovalcev z demenco. Na žalost nihče ne more zagotoviti, da se bo med njimi vzpostavil takšne vrste odnos. Lahko je vse prej kot pozitivno naravnano, saj za stare ljudi velja, da so manj tolerantni. Lahko se zgodi, da ostali stanovalci ne sprejemajo stanovalcev z demenco in jih odklanjajo, ker so jim situacije z njimi obremenjujoče. Zato se je pričela pojavljati delno segregirana oblika dela z ljudmi, ki imajo demenco. Skupina ljudi s podobno stopnjo demence se sestaja vsak dan pod istim vodstvom. Pri segregiranem modelu varstva je pomembno, da je vsebina dela določena, saj le-ta vpliva na kakovost bivanja vseh stanovalcev. Stanovalci z demenco bivajo ločeno, na varovanih oddelkih. Njihov cilj je zagotavljanje varnosti, hkrati pa tudi aktivno preživljanje dni. V središču obravnave naj bi tako bil uporabnik s svojimi značilnostmi, navadami in potrebami. Slabost teh oddelkov je, da imajo značilnosti medicinske usmerjenosti (Milošević Arnold in Mali, 2005).

V domovih za stare ljudi lahko govorimo o treh različnih svetovih: svet stanovalcev, svet delavcev in svet svojcev. Vsem je skupen institucionalni prostor, ključna oseba pa je socialna delavka. Lahko jih namreč poveže, med njimi vzpostavi dialog in vzpostavi nov prostor za soustvarjanje pogojev in iskanje rešitev. Pri tem daje poudarek na individualni pristop pri delu s stanovalci. Ta prostor ni odvisen samo od socialne delavke, ampak tudi od možnosti izbire in načinov delovanja doma. Socialni model se drži načela, da je življenje v notranjosti doma odprto javnosti, saj je ustanova odprta tako za same stanovalce kot tudi za različne obiskovalce. V njej je vsak avtonomen predlog dobrodošel in slišan. S tem lahko vplivajo na ponudbo in razne izvedbe aktivnosti ter programov. Pri tem se skrbi za vzdušje, odnose in sodelovanje med uporabniki in zaposlenimi, hkrati pa se podpira integracijo v družbeno okolje. Vse omenjeno posledično vodi in sestavlja načela normalizacije, katerih uresničevanje

je odvisno od stopnje demence stanovalcev, v veliko primerih pa tudi od pripravljenosti zaposlenih v domu za stare ljudi (Milošević Arnold, 2005).

Delitve na oddelke, oblačila osebja, komunikacija, dnevne rutine in hierarhija strukture zaposlenih omogoča neosebno vpletenost in kaže na izrazito medicinski model dela. V ospredju je administrativno delo, ki nadomesti osebne odnose s stanovalci. Socialni model lahko pripomore tudi k zmanjšanju ali pa celo odstranitvi dvojne stigmatizacije starih ljudi, ki so zaradi svoje starosti in bivanja v domu diskriminirani. Ohranjanje stikov, socialne mreže, ohranjanje načina, kako je star človek živel v domačem okolju, lastni predmeti in kosi pohištva lahko marsikateri osebi dajejo smisel in občutek, da niso samo številka. Osebnostne lastnosti kadra in njihov način ravnanja s stanovalci je pri vsem tem še kako pomemben. Med spodbujanjem in nestrpnostjo je velik razkorak, ki se ga ne sme prezreti. Novo poslanstvo in premik na področje socialnega dela v domovih za stare ljudi je torej delo z osebjem (Mali, 2008).

1.3 Kratka predstavitev inovativnih oblik bivanja za stare ljudi pri nas in v tujini

Prebivalstvo celega sveta se pospešeno stara. Vzporedno z demografskimi spremembami se spreminja tudi družba in njeno vsakdanje življenje. Eden izmed izzivov 21. stoletja za vse države sveta so bivalne razmere starih ljudi. Vladne politike morajo izvajati ukrepe, ki bodo starim ljudem omogočili potrebno skrb in blagostanje v starosti (Statistični urad RS, 2010). Vsaka država socialne probleme rešuje na svoj način – v Sloveniji je tako v zadnjih letih prišlo do razvoja zgolj nekaterih sodobnih oblik bivanja, ki jih bom predstavila v nadaljevanju. Prav tako opisujem primere iz tujine, ki pa se v Sloveniji še niso uveljavili.

Potrebno in vedno bolj pomembno je vedeti, s katerimi oblikami bivanja razpolagajo stari ljudje v naši družbi. Na prvi pogled obstajata dve prevladujoči možnosti – bivanje v domačem okolju in bivanje v instituciji oz. domu za stare ljudi. V sodobnem evropskem prostoru, in tem razmeram se približuje tudi Slovenija, obstaja več nians bivanja – v domačem okolju, polinstitucionalnem in institucionalnem varstvu, kot tudi v skupnosti (Imperl, 2013).

Tako obstajajo gospodinjske skupine, ki so značilne za dom četrte generacije. V njih je v ospredju uporaba sodobnih konceptov in metod dela s starimi ljudmi, ki temeljijo na principu sožitja in skupnega dela ter uveljavljajo posebno arhitekturno zasnovo. Gospodinjske skupine omogočajo večje in aktivnejše vključevanje tako starih ljudi kot tudi svojcev in njihovih bližnjih v domsko življenje. Ključnega pomena za vsakega posameznika so samostojnost,

domačnost, zasebnost in samoodločanje (Lenarčič, 2012). Ob alternativnih oblikah bivanja se seveda pojavljajo marsikateri dileme. Pojavljajo se razni investicijski programi, ki omogočajo določenim domovom za stare ljudi določene adaptacije, kljub temu pa se ne da povsod narediti prostora za gospodinjsko skupino (Imperl, 2012).

Poznamo tudi oskrbovana stanovanja, ki so že dobro razširjena po celotni Sloveniji. So arhitekturno prilagojena za starejše ljudi z lastnim gospodinjstvom in omogočajo bivanje tudi gibalno oviranim osebam (dvigalo, širši prehodi, prilagojena oprema). Opremljeni sta kuhinja in kopalnica (pripomočki, držala ipd.), ostale prostore si uporabniki uredijo sami. V oskrbovanih stanovanjih stanovalci lahko dobijo pomoč določene ustanove 24 ur dnevno – najpogosteje so to domovi za stare v neposredni bližini. Namenjena so starejšim od 65 let, ki jim zdravstvene razmere dopuščajo samostojno bivanje (Oskrbovana najemna stanovanja, b.d.).

Oskrbniške družine so družine, ki sprejmejo medse starega človeka, ko ta ne more več živeti samostojno v svojem domu. Družine so za oskrbo usposobljene in izbrane po strokovnih merilih, zato se temu posvečajo bolj ali manj poklicno. Upravičencem nadomešča, dopolnjuje ali zagotavlja funkcijo doma ali lastne družine. V Slovenskem prostoru ta oblika oskrbe do danes ni zaživela (Kerbler, 2011).

V Sloveniji se je do sedaj uveljavil en primer negovalne »oaze«, in sicer v Domu starejših Šentjur. Gre za velik prostor v okviru domov za stare, v katerem živi 6–8 stanovalcev, ki so praviloma v zadnji fazi demence. Prostor je prirejen posebej za stanovalce z demenco, in sicer glede na njihove želje in biografijo – različne barve sten, različne vonjave, svetloba in glasba. Ta način ureditve ljudem z demenco omogoča vizualno zaznavanje in ustvarja posebno atmosfero – gre za t. i. bazalno stimulacijo preko različnih vonjav in barv (Imperl, 2012). Koncept se je razvil v Nemčiji, kjer »oaze« imenujejo »čutne negovalne oaze« (Ramovš, b.d.).

Medgeneracijsko sodelovanje in druženje se na nek način in ponekod počasi razvija tudi pri nas. V domu starejših občanov Radenci imajo na primer organizirano obliko počitnikovanja predšolskih otrok zaposlenih, po nekaterih drugih domovih za stare ljudi po Sloveniji pa organizirajo obiske otrok iz bližnjih vrtcev, katerih namen je lažje in bolj sproščeno navezovanje stikov s starimi ljudmi. V Združenih državah Amerike in drugod v tujini obstaja že več vrtcev v domovih za upokoјence, v katerih se otroci učijo o procesih staranja, sprejemanju starih ljudi in podobno. Raziskovalci so ugotovili, da se 43 odstotkov starejših

ljudi počuti socialno izolirano, kar se kaže kot osamljenost in depresija. Pogosto postanejo še bolj osamljeni, ko enkrat prestopijo prag doma za starejše občane. Druženje obeh generacij prispeva k temu, da otroci nimajo strahu pred starimi ljudmi, hkrati pa še prejemajo brezpogojno ljubezen in pozornost (Introducing Preschoolers Into This Nursing Home Changed Everyone's Lives, b.d.).

Ko govorimo o medgeneracijskem sodelovanju, moramo biti pozorni na mikro, mezo in makro ravni. Zadnji dve temeljita na nivoju države in lokalni skupnosti, odnose med družinskimi člani pa se opazuje na mikro ravni (Hlebec in Filipovič Hrast, 2013). Po eni strani danes predstavlja problem zbujanje zanimanja za stare ljudi pri mladih ljudeh, kako jih seznaniti s trenutnimi relevantnimi temami, da bi lahko aktivno oblikovali in se zavzemali za boljšo obstoječo politiko. Vse to bi služilo v dobrobit njim, njihovim staršem in starim staršem ter v končni fazi celotni družbi in skupnostim kot takšnim (Krasnik, 2013). V Sloveniji namreč še vedno ne prepoznamo potenciala in vrednot v medgeneracijskem sodelovanju in v smislu vlaganja v nova znanja, ki bi doprinesla k delovnemu procesu in posledično lahko prinesla tudi zadovoljstvo z delovnim mestom in zaposlitveno stabilnostjo (Zupančič, 2013).

Zveza društev upokojencev Slovenije pri nas vabi na okrogle mize, na katerih je govora o trendih in razvoju strateških usmeritev, prizadevanjih po uveljavitvah skupnostnih oblik bivanja, praktičnih izkušnjah, arhitekturnih vidikih in podobno. Na enem izmed srečanj so prevladovale uporabnice, ki živijo same v velikih hišah in stanovanjih, kar je razlog, da bi želele preostanek življenja preživeti v sobivanju. Ključnega pomena se skoraj vsem zdi oblika sobivanja, ki jo bodo izbrale, hkrati pa so nekatere izmed njih tudi finančno omejene in jim to predstavlja precejšnje finančno breme (Platiše, b.d.). Takšne oblike bivanja v zahodnoevropskih državah niso več posebnost, v Sloveniji pa o tej obliki bivanja še ni tolikšne ozaveščenosti. Mnogim se je težko odpovedati svoji lastnini, jo prodati in najeti novo za skupno življenje, spet drugi pa poudarjajo ravno olajšanje ob tem dejanju. Pomanjkljivosti glede tega zagotavljanja pomoči so tudi na državni in marsikateri občinski ravni. Videti je, da se za razvoj trudi predvsem ZDUS.

Nočno varstvo je pri nas za enkrat še zelo slabo razvito, kljub temu pa lahko zasledimo nekaj tovrstnih primerov. Tako na primer Center celostne oskrbe, ki ima svojo poslovno enoto na Dunajski cesti v Ljubljani, poleg oskrbe in pomoči na domu po potrebi nudi tudi spremstvo, nočno varstvo in 24-urno varstvo starega človeka (Center celostne oskrbe, b.d.). Nočno varstvo je še zlasti pomembno za ljudi z demenco in za tiste, ki ponoči večkrat tavajo in ne

spijo. Na ta način se razbremenijo svojece starih ljudi, ki zaradi nenehnega strahu, da se bo njihov sorodnik izgubil ali se poškodoval, ponoči ne spijo in bedijo nad svojimi najbližjimi.

V tujini se pojavljajo številne druge inovativne oblike bivanja za stare ljudi. Ena izmed njih je tudi vasi za ljudi z demenco, kjer je v ospredju socialni pristop do obolelih. To so vasi, v katerih se osebe z demenco lahko povsem svobodno gibajo in v katerih so jim na voljo takšni pogoji, da ostanejo aktivno vključeni v vsakodnevno življenje. Prebivalci se med seboj družijo, se srečujejo, niso utesnjeni, se lahko veliko gibajo, berejo, se ukvarjajo z glasbo ipd. V soseski so trgovine, parki, frizerski saloni, restavracije, bari, lahko celo gledališče. Vsak prebivalec ima svojega negovalca, ki mora biti dobro izobražen o demenci, kar velja tudi za vse ostale zaposlene in prostovoljce. Najpomembnejše je, da so ljudje razumljeni kot ljudje in ne kot osebe z demenco. Na Nizozemskem, kjer so tudi razvili koncept vasi za ljudi z demenco, si prizadevajo, da bi lahko v teh vaseh živeli tudi partnerji obolelih (Dementia Villages, b.d.). Tudi v Belgiji so osnovali majhne stanovanjske skupnosti, ki so za ljudi z demenco psihično in fizično ustrežnejše od velikih domov za stare, v Avstriji pa so odprli kliniko za rehabilitacijo obolelih, še posebej tistih, ki so v začetni fazi demence ter za njihove družinske oskrbovalce (Hvalič Touzery, 2007).

Poznana je tudi oblika, ko študentje živijo v domovih za stare ljudi. Pri tej inovativni obliki imajo korist tako stari ljudje kot tudi študentje. Za študente je ta oblika bivanja ugodna zaradi cene, velikih sob in tudi zaradi miru, starim ljudem pa prija topla beseda, pridih mladostnega življenja in tudi pomoč, v kolikor jo potrebujejo. Med seboj si izmenjujejo znanja in vzpostavijo pristen in pomenljiv odnos. Stari ljudje imajo s pomočjo študentov na nek način tudi povezavo z zunanjim življenjem (R. Jansen, b.d.).

Na Nizozemskem imajo neformalni oskrbovalci možnost skupnega dopusta z njihovimi oskrbovanci. V času skupnega dopustovanja za oskrbovance skrbijo formalni oskrbovalci ali prostovoljci. Imajo tudi specializirane potovalne agencije za oskrbo in dopust, ki ponujajo različne hotele. V njih star človek lahko biva in prejema enako obliko oskrbe, kot jo prejema doma (Hvalič Touzery, 2007).

Poznamo več različnih oblik stanovanjskih skupin starejših. Skandinavske države že dolgo časa poznajo lokalne neformalne oblike bivanja največ desetih starostnikov, naša država pa za njimi krepko zaostaja. Drugje so stari ljudje bolj cenjeni in spoštovani, pri nas pa se zdi, da se na starost gleda s premalo razumevanja. V nekaterih državah južne Evrope je samoumevno, da se stari ljudje samoorganizirajo v stanovanjske skupine. Nekje v isti hiši živijo mlade

družine z otroki, skupine mladih ljudi in na primer tudi osebe z demenco (Boljka in Ogrin, 2013).

Veliko starih ljudi si želi, da se jim ne bi bilo treba preseliti v institucije, ampak da bi jim bila oskrba omogočena na domu v krogu družine. Največkrat skrb za starega človeka prevzamejo družinski člani, še zlasti ženske, ki pa so prevečkrat preobremenjene, pozna pa se tudi na finančnem položaju (Hvalič Touzery, 2007). Najprej je zato potrebno raziskati potrebe ljudi, ki morajo biti vedno na prvem mestu. Šele potem lahko ustvarjamo in iščemo tipe služb in storitev ter ustreznejše metode za dezinstitutionalizacijo. Ta bi bila potrebna na vseh treh ravneh socialnega dela. Največji problem se kaže na makro ravni, saj država še ni izdala zakonodaje, ki bi to omogočala. Tudi na mezo ravni bi se morale raznorazne skupnosti med seboj bolj povezovati in sodelovati. Na mikro ravni pa je ključno spoznanje, da stari ljudje lahko sami odločajo o svoji usodi (Mali, 2012).

Odkar smo del Evropske politične skupnosti, se vse več povezujemo z drugimi državami in od njih prevzemamo različne oblike bivanja za stare ljudi. Čeprav se je Slovenija v zadnjih letih začela nekoliko bolj zanimati za bivalne razmere starih ljudi, ne more slediti razvitim evropskim državam in njihovim sistemom oskrbe, saj še vedno prevladuje institucionalna usmerjenost. Primeri dobrih praks iz tujine pa so vsekakor lahko dober zgled Sloveniji na poti proti sodobnim, inovativnim rešitvam bivanja za stare ljudi (Klepej in Trunšek, 2014).

Za načrtovanje in razvijanje inovativnih oblik bivanja za stare ljudi je pomembno, da poznamo mreže socialnega varstva, na katere se lahko obrnemo in vanje povežemo ostarele. Potrebno je širiti in razvijati te mreže izvajalcev sistema, saj bodo potrebe po njih iz dneva v dan naraščale (Mali, 2011).

Starost prinese biološke spremembe, hkrati pa tudi določene življenjske izkušnje. Družbeni in ekonomski položaj starih ljudi je lahko zelo različen. Ker se zaradi poslabšanja zdravstvenega stanja v obdobju starosti lahko povečajo življenjski stroški, lahko pri negi in oskrbi hitro nastopi občutljivo vprašanje, na kakšen način hkrati omejiti določeno pravico starega človeka, da bi s tem zaščitili kakšne druge njegove pravice in ne nazadnje tudi varnost. "Minimalna socialna varnost je v Sloveniji zagotovljena tako rekoč vsem, kvaliteta življenja starih pa je zelo različna" (Kavar-Vidmar, 1991, str. 19).

Število stanovalcev z demenco narašča, zato prostorski pogoji postajajo premajhni in nefunkcionalni. Oddelek, ki bi deloval kot bivanjska skupnost za 15 do 20 oseb z demenco pa za enkrat še ne more priti do svoje idealizacije bodisi zaradi financ, preureditve prostorov,

zmanjšanja števila stanovalcev ali pa na sploh zaradi zmanjšanja prihodka doma za stare ljudi. Pojavljajo se tudi primeri dobre prakse, ko je na oddelku do 15 oseb z demenco, ki bivajo v eno- ali dvoposteljnih sobah z lastnimi sanitarijami in se družijo v dnevnem prostoru, na vrtu, balkonu in podobno. V takšnih pogojih, z individualiziranimi storitvami, za katere se trudi tim zaposlenih, lahko ljudem z demenco omogočamo, da bodo svoje dneve preživljali čim bolj kakovostno, zadovoljno, pri tem pa se počutili domače (Milošević Arnold in Mali, 2005).

Pri načrtovanju socialne infrastrukture, stanovanjskih potreb in objektov je najpomembnejše, da načrtovalci dobro poznajo navade in zahteve starih ljudi. Zavedati se je potrebno, da so stanovanjske razmere izjemno pomemben dejavnik za psihofizično zdravje starih ljudi, hkrati pa je potrebno poskrbeti tudi za ustrezno oblikovanje stanovanjskega okolja (Vovk, 1991).

Zelo pomembno je, da imajo stari ljudje možnost izbire in informiranja glede svojega bivanja, saj obstaja ogromno različnih tipov in vrst stanovanjskih skupin, čeprav v Sloveniji tako splošni kot tudi strokovni javnosti niso dovolj znane in z njimi nimamo prav veliko izkušenj. Dejstvo je, da se premalo promovirajo, medtem ko se nekatere druge bivanjske, kadrovske in že kar tradicionalne razmere preveč postavljajo v ospredje. Preveč se namreč izpostavlja, da ni druge možnosti kot odhod v dom za stare ljudi, posledično pa tudi stari ljudje sami od sebe dajejo premalo pobud in so premalo aktivni na področju inovacij in sprememb. Razloge za tovrstne prepreke lahko najdemo tudi na državni ravni, ki včasih premalo odreagira na potrebe starih ljudi. Za enkrat še najbolje kaže stanovanjskim oziroma gospodinjskim skupinam, pri katerih pa se pojavljajo polemike in vprašanja, ali naj so stanovanjske skupine vodene "od zunaj" ali naj stanovalci sami urejajo organizacijske zadeve. To je seveda odvisno od številnih dejavnikov. Odvisno je od tega, kakšne potrebe imajo stari ljudje in tudi od tega, kaj se v praksi pokaže za dobrodošlo in optimalno. Seveda je pri tem potrebno kar se le da upoštevati mnenja starih ljudi. Predpogoj je, da gospodinjske skupine sestavljajo karakterno podobni stari ljudje, ki imajo podobno stopnjo demence. Samo tako bo skupina lahko temeljila na domačnosti in družinskosti, njeni člani pa se bodo lahko med seboj bolj povezali (Boljka in Ogrin, 2013).

Če se želimo držati pravil deinstitutionalizacije, moramo vedeti tudi, da je gospodinjski način in model dela veliko bolj človeški, kot je praksa dela v negovalni službi. Potrebe in interesi po takšnem načinu dela so veliki, tako s strani zdajšnjih uporabnikov kot tudi s strani nekaterih direktorjev domov za stare ljudi, vendar pogoji zanje niso urejeni. Pristojno ministrstvo, vlada in država bi se morali veliko bolj angažirati in spodbujati inovacije, se potegovati za

koncesije, objavljati razpise, projekte ter spreminjati pravilnike in oblikovati novo zakonodajo (Ogrin, 2014).

Obstaja vizija, da bi v Sloveniji oblikovali t. i. stanovanjske četrti, saj se tako starim ljudem ne bo potrebno nikamor seliti. Ker bi znotraj teh četrti obstajale tudi gospodinjske skupine, ne bi bilo več potrebno graditi domov za stare ljudi, posledično pa bi se pričeli spreminjati družbeni pogledi. Trenutno so prisotni še preveliki razkoraki ter osnovne napake, saj gospodinjske skupine ne morejo delovati kot bi sicer lahko, če je v enem delu doma prisotna skupna jedilnica, oddelek za terapijo in podobno, ker se vse to že izvaja v gospodinjskih skupinah. Prav tako bi bilo potrebno raziskati, ali je smiselno sedanje dotrajane domove za stare ljudi obnoviti in jih moderno preurediti ali porušiti in zgraditi nove. Najbolj cenjeno je prilagajanje stanovanj in prostorov, pri tem pa se ne sme pozabiti na vključevanje družbe in okolice. Vsak, tudi oseba z demenco, ima pravico do svojega delčka svobode, čeprav je tveganje zato morebiti nekoliko večje. Po drugi strani pa vsak svoboden človek, z demenco ali brez nje, v vsakdanjem življenju veliko tvega (Boljka in Ogrin, 2013).

1.4 Dom starejših Logatec, opis gospodinjskih skupin in poklic gospodinje

Dom starejših Logatec je bil ustanovljen leta 2001. Je javno socialno varstveni zavod, v katerem je skupno 164 postelj. Trudijo se, da delajo skupaj s svojimi stanovalci in jih čim bolj vključujejo. Stanovalci imajo veliko vlogo pri načrtovanju oskrbe, saj si hiša prizadeva, da bi jim oskrbo čim bolj prilagodili in jo približali njihovim potrebam. Želijo, da so z bivanjem v domu zadovoljni, da jim je prijetno in da se počutijo domače. Svoje pritožbe, pripombe in pohvale lahko izrazijo na več načinov, kar zaposlenim omogoča, da se izboljšujejo, učijo in rastejo. Imajo tudi svet stanovalcev, znotraj katerega poskušajo najti skupne rešitve. Dom je živ organizem, ki se v prvi vrsti poskuša prilagajati nastalim situacijam (Helena Primc Kalan, Dom starejših Logatec, intervju, 29.11.2017).

Za osebe z demenco so na začetku imeli varovani oddelek, potem oddelek s povečano pozornostjo, pred kratkim pa so začeli z gospodinjskimi skupinami. Zadevo je bilo potrebno najprej testirati, komunicirati s svojci, stanovalci, ... Ko so videli, da se ta oblika obnese, so jo začeli realizirati. Prenoviti je bilo potrebno prostore za prehranjevanje, za prosti čas, počitek, aktivnosti, itd. Vsi so morali postati malo bolj pozorni na ljudi z demenco, zato so naredili priložnost za še bolj poglobljen in hkrati tudi drugačen način dela s stanovalci. Vedno počnejo nekaj, kar je stanovalcem blizu in kar si oni želijo, praktično si sami organizirajo dan.

Manj so utesnjeni, tudi kar se prostora tiče. Vse to prispeva tudi k sami dinamiki skupine. Tudi zaposlenim je takšen način dela bližji, lažje dobijo zaposlene, so manj psihično in fizično obremenjeni, ker jih je več in podobno (Helena Primc Kalan, Dom starejših Logatec, intervju, 29.11.2017).

Osebe z demenco stanujejo s sostanovalci, ki demence nimajo. Po sobah so skupaj razvrščeni glede na spol in glede na osebni značaj. Vsaka soba ima lastno kopalnico, nekatere pa imajo tudi balkon. V domu so štiri gospodinjske skupine, ki vključujejo do največ 12 oseb s podobno stopnjo demence. V vsakem nadstropju, razen v tretjem, kjer imajo samo kuhinjo, stranišče in jedilnico, imajo še dnevno sobo in balkon. V teh prostorih preživljajo dneve in večino svojega časa. Stanovalci z demenco niso zaprti na oddelkih in se lahko družijo tudi z ostalimi stanovalci, ki demence nimajo. Skupaj so prisotni na prireditvah, na letnem pikniku s svojci, včasih se stanovalci pridružijo tudi aktivnostim v gospodinjski skupini in podobno. Lahko se družijo v športnem parku, na domskem dvorišču, v domskem baru in v različnih prijetnih koticah znotraj doma.

Gospodinjske skupine so se pojavile kot alternativa domovom za stare ljudi in so pravzaprav evropska ideja. Poznamo štiri tipe gospodinjskih skupin. Za integrirani stacionarni tip je značilno, da se enote, ki imajo družini podoben značaj, oskrbujejo večinoma same. Tovrstni tip je najbolj značilen za Slovenijo. Zunanji stacionarni tip je k domu priključena gospodinjska skupina, ki skrbi za osebe z demenco izven matičnega doma, vendar je organizacijsko priključena k stacionarni organizaciji. V ambulantnem tipu z osrednjo referenčno osebo stari ljudje sami zaposlijo gospodinjo, v ambulantnem tipu z izključno oskrbo ambulantne službe oz. izvajalca pomoči na domu pa se oskrba izvaja na domu starih ljudi (Boljka in Ogrin, 2013).

Rezultati raziskav kažejo, da se uporabniki bolje počutijo v manjših enotah institucije, kjer lahko opravljajo različne naloge in se vključujejo v različne aktivnosti. Tako niso pasivni in obravnavani kot gosti, saj sodelujejo pri vsakdanjih življenjskih aktivnostih. V odnosih med zaposlenimi in uporabniki je sodelovanje toliko boljše, če je z obeh strani izkazana določena vrsta podpore in spontanosti, pa tudi avtonomije, usmeritev in organizacije. Za sam zavod torej ni vseeno, kakšne velikosti je, kako je urejena njegova notranjost, kje je lociran, kakšne so možnosti obiskov in spremstva ipd. Razlike med medicinskim in socialnim modelom, ki vlada v določeni instituciji, se, kot že omenjeno, določajo glede na splošne in strukturne značilnosti, medsebojne odnose, osebni razvoj in ohranjanje ter spreminjanje sistema (Mali, 2008).

V gospodinjskih skupinah je kakovost bivanja osnovna filozofija. Zaradi telesnih in zdravstvenih omejitev so določeni uporabniki tudi pasivni soudeleženci, vendar pridobijo na domačnosti in na normalnosti vsakdana ter postanejo opazovalci. Najpomembnejše je, da imajo možnost izraziti svojo voljo, potrebe, emocije in želje. Potek dneva gospodinja načrtuje v skladu z njimi. Ta bivalna oblika osebam z demenco nudi dobro počutje in človeško sobivanje, saj je prostor zaupanja in prijetnega počutja. Prostori so grajeni brez ovir, z možnostjo gibanja in veliko skupno teraso oziroma balkonom. Veliko svetlobe, pogledi na okolico, zvoki in vonjave opozarjajo na letne čase in ohranjajo občutek časa in prostorske orientiranosti. Stimulativno okolje je v poznejših stadijih demence lahko doseženo tudi z bazalno stimulacijo, z različnimi eteričnimi olji, aromaterapijo, multisenzornimi sobami, ipd. Skupna pralnica in centralna kuhinja nista potrebni, ker vse aktivnosti lahko potekajo v dobro funkcionalni kuhinji, ki je prirejena prav gospodinjski skupini in je središče vsega dogajanja. Postavitev mora gospodinja omogočati, da lahko kjerkoli komunicira s stanovalci. Skupni prostori omogočajo socialno življenje, pomembni pa so tudi zasebni prostori, ki stanovalcem ohranjajo dostojanstvo in zasebnost. Poleg tega so zadovoljeni tudi kadrovske normativi, ki so velikokrat podhranjeni (Imperl, 2012).

Za osebe z demenco je potrebno aktivnosti prilagoditi glede na to, kaj kdo raje počne in katera stvar je komu ljubša. Pomembno je, da je oseba s tem, kar počne zadovoljna, je pomirjena in da je pri aktivnostih osredotočena na tiste stvari, ki jih še zmore. V gospodinjskih skupinah je tako teh aktivnosti lahko zelo veliko – od pripravljanja hrane, do kuhanja, peke, priprave mize, pospravljanja pribora, zlaganja v pomivalni stroj, brisanja prahu, reševanja križank, sestavljanj, do gledanja televizije, ročnih del, sprehodov, itd. Igra z lutkami, igračkami in dojenčki na nekatere izmed njih deluje zelo pomirjujoče in terapevtsko, saj imajo občutek koristnosti (L. Zlobec idr., 2017). Številne koristi sprožijo tudi interakcije med človekom in živalmi. Aktivnosti in terapije z živalmi namreč v osebi z demenco lahko obudijo spomine, vzpodbudijo socialne interakcije, empatijo, sprožijo pogovore in posledično zmanjšujejo zmedenost (Kremesec–Avramović, 2010).

Pri določenih vsakdanjih higienskih in gospodinjskih opravilih vsekakor pomagajo rutine, ki lahko še vedno krepijo del samostojnosti posameznika. Z majhnimi koraki se preprečuje napredovanje bolezni. Morda oseba z demenco ne zmore več pripraviti mize, lahko pa jo pri tem usmerjamo in ji povemo, naj pogrne prt. Ko to stori, ji povemo, naj razdeli krožnike in tako naprej. Navodila je potrebno prilagajati, biti morajo jasna, stvari pa ne smemo prehitevati. Ljudje imamo v sebi določene avtomatizme, ki ostanejo dolgo nedotaknjeni s

strani demence. Naloga gospodinj in socialnih delavcev in delavk je, da ne pozabimo dati pohval in komplimentov, kadar je to smotrno (Gendron, 2015).

V gospodinskih skupinah se lahko pojavljajo težke odločitve, na primer komu kdaj dati prednost – individualnim uporabnikom ali potrebam celotne skupine, za katero ne moremo ponuditi črno-belih odgovorov. Vemo pa, da z gospodinskimi skupinami definitivno prispevamo k domačnosti delovnega okolja. To lahko dosežemo, če so skupine majhne, če imajo uporabniki v njih na razpolago določene aktivnosti v funkcionalno različnih prostorih, če se pri tem kar počnejo, počutijo varne, če je pohoštvo prilagojeno njim in njihovim zmožnostim za čim bolj nemoteno uporabo. K domačnosti in dobremu počutju oseb z demenco v gospodinskih skupinah lahko pripomorejo tudi fotografije in predmeti stanovalcev, ki jim nekaj pomenijo (Marshall in Tibbs, 2006).

Čeprav se osebe z demenco same odločijo, kaj bodo počele, jim je pri določenih aktivnostih potrebno pokazati in dati določena navodila, jim razložiti namen in jim pomagati začeti, potem pa jih pri tem spodbujati in voditi. Nikoli se jih ne sme v nič siliti, pravila kakšne igre je kvečjemu potrebno poenostaviti ali spremeniti. Gospodinje so tiste, ki morajo stanovalce z demenco dobro poznati, saj s poznavanjem njihovih želja, potreb in življenjske zgodbe lahko zanje bolje skrbijo, osebe z demenco pa se v takšni oskrbi počutijo bolj domače. Biti morajo prisotne v trenutku, ker na takšen način z njimi lahko ohranjajo dobre medsebojne odnose. Prav tako morajo gospodinje biti pozorne, ustvarjalne in ljubeče, včasih tudi humorne, hkrati pa jedrnate pri svojem izražanju (L. Zlobec idr., 2017). Gospodinja s stanovalcem z demenco vzpostavi družabništvo in resničen stik. Vsak dan piše tudi dnevnik, v katerem beleži svoja opažanja o uporabnikih, spremembe njihovega vedenja in predloge oziroma rešitve (Gendron, 2015).

Osebi z demenco se ne sme jemati stvari iz rok in gospodinja ne sme početi stvari namesto nje, samo zato, ker jih počne na primer prepočasi. Pri tem ji je potrebno večkrat odgovoriti na ista vprašanja. Lahko se zgodi, da oseba z demenco sogovornika sploh ne razume, če sogovornikova komunikacija ni preprosta. Zato si pri tem lahko pomaga tudi z različnimi predmeti. Rdečo nit pogovora ohranijo s spodbujanjem, večkrat pa je to lažje pokazati z govorico telesa (Pentek, 1994). V določeni fazi pri obolelih v ospredje preide vokalizacija, saj stanovalci stvari zaznavajo preko okušanja, vohanja, tipanja in drugih čutnih zaznav. Z njimi težko izvajamo kakšne skupinske programe, lahko pa zato individualno prilagodimo aktivnosti, da obolele drugače zaposlimo in zamotimo (Imperl, 2012).

Čeprav se v gospodinjskih skupinah spodbuja družabno življenje, je napačno razmišljanje, da se mora nenehno nekaj dogajati – tudi doma so ostareli namreč večkrat samo sedeli v dnevni sobi ali kuhinji. Pri tem je pomembno, da spodbujajo dražljaje čutil, ki jih imajo, bodisi na primer s poslušanjem glasbe ali vonjanjem kave (Imperl, 2013). V gospodinjskih skupinah marsikatera gospodinja stanovalcem z demenco predlaga tudi telesne aktivnosti in vadbo, s čimer preprečuje intelektualni upad posameznikov in poveča samostojnost. Na takšen način se ohranjajo motorične in kognitivne funkcije. Telesna zmogljivost sploh pri zadnjih stadijih demence še kako pripomore k ravnotežju in preprečuje možnosti za morebitne padce. Na splošno se z aktivnostjo ohranja položaj osebe z demenco v vsakdanjih situacijah (Rugelj, 2013).

Na osebe z demenco zelo vplivajo vreme, letni časi in prazniki, zato morajo biti referenčne osebe, ki z njimi delajo, na to še posebej pozorne in tovrstnih dejavnikov ne smejo zanemarjati. Težko je reči, zakaj v določenem trenutku oboleli spremenijo svoje razpoloženje in obnašanje. Zagotovo stvari ne smemo posploševati, ampak poiskati vzroke in jim priti do dna. Velikokrat drži, da so razlogi povezani z dejavniki demence in s samo boleznijo kot takšno, včasih pa je potrebno kaj spremeniti tudi v odnosu in v sami interakciji med zaposlenim oziroma med oskrbovalcem in osebo z demenco (Marshall in Tibbs, 2006).

Za opravljanje tovrstnega poklica je zaželeno, če ne celo nujno, da ima gospodinja določene lastnosti, kot so recimo dobrosrčnost, notranje ravnovesje, sposobnost prisluhniti in se znati poveseliti. Veliko je namreč odvisno od njenega značaja in načina komuniciranja z drugimi. Vzpostaviti mora intenziven odnos, da lahko na stanovalce prenese čim več dobrega (Imperl, 2012).

1.5 Načini in področja dela v gospodinjskih skupinah

V marsikaterem domu za stare ljudi je participacija ljudi z demenco, spoštovanje in upoštevanje njihove izbire odvisna od zaposlenih ter od števila zaposlenih. Če število stanovalcev presega število zaposlenih, je od tega odvisna sama pestrost ponudbe in njena izvedljivost. Pogledi, pristopi in načini dela se tako razlikujejo. Nekje so prepričani, da si stanovalci z demenco ne želijo izbire, da nimajo več interesov, predlogov in želja in verjamejo v to, da zaposleni najbolj vedo, kaj je zanje najbolj koristno in izvedljivo. Drugje pa so mnenja stanovalcev upoštevana in deljena naprej. Moči so torej drugače razporejene in razdeljene. Potrebno je sodelovanje in prilagodljivost, še vedno pa so v ozadju stanovalci, ki

so v končnem stadiju demence in se je z njimi potrebno intenzivneje in bolj individualno ukvarjati, za kar pa velikokrat zmanjka časa (Mali, 2013, str. 118-125).

Pri individualnem delu z uporabnikom moramo biti pozorni na veliko drugih akterjev, predvsem pa moramo uporabnika spoznati. Poznati moramo njegovo širšo preteklost in zgodovino in trenutno situacijo, pri tem pa razmisliti, kaj bi bil najboljši možni izid. Pri tem se moramo zavedati, da kot svetovalci nismo nujno tisti, ki vse in najbolje vemo v njihovem imenu. Zato je toliko bolj v ospredju pomembno naše izražanje in znanje za ravnanje (Scrutton, 1999).

Raziskave so doslej potrdile močan vpliv stresnih situacij na neformalne oskrbovalce, spregledana tema raziskovanja pa so formalni oskrbovalci. Njihovo delo bi lahko bilo bolj cenjeno in spoštovano, hkrati pa je zagotovo za vse koristno, če vemo, na kakšen način naj te osebe delajo z ljudmi z demenco, kakšni naj bi bili, katere karakteristike, načine in pristope dela morajo imeti, kaj in kje bi bile potrebne izboljšave, nadgradnje, kaj so prednosti in pomanjkljivosti njihovega dela, itd. Odgovori na ta vprašanja gotovo lahko pripomorejo h kvalitetnejšemu in bolj usmerjenemu delu z osebami, ki imajo demenco. Iz raziskovanja so izključene tudi mlajše osebe z demenco in njihovi družinski člani. Posledično je premalo izobraženega kadra za delo z njimi in premalo storitev, ki bi jim bile namenjene. Čeprav se zdi, da je demenca že zelo raziskano področje, pa izkušnje z delom z obolelimi kažejo, da so še vedno področja, ki niso znanstveno dognana, zato so prizadevanja za to, da bi postala, še kako potrebna. Dosedanje raziskave kažejo, da osebam z demenco priložnost, da so slišani in da govorijo, prinese določen doprinos in zviša kvaliteto njihovega življenja (Innes, 2009).

Za raziskovanje in še prej za komunikacijo z osebami z demenco o zelo pomembne njihove življenjske zgodbe. Obolelim moramo pozorno prisluhniti, saj nam z verbalno in tudi neverbalno komunikacijo lahko ogromno sporočajo. Pri tem pa seveda potrebujejo vodenje in usmerjanje. V nekaterih primerih je pomoč potrebna tudi pri opravljanju osnovnih potreb, od hranjenja, umivanja, oblačenja, osebne nege, do bolj kompleksnih aktivnosti, kot so kuhanje, gospodinjenje, upravljanje z denarjem. Pogovori, v katerih so naše izjave kratke, preproste in jedrnat, v njih ne vzbudijo anksioznosti, temveč v njih uživajo in jim dajejo občutek koristnosti (Cantley, 2001).

Poznamo različne delitve na faze oziroma stadije demence. Gendron (2015, str. 108-109) govori o treh stadijih, in sicer o blagem, zmernem in težkem stadiju. Za blagi stadij so značilne motnje kratkoročnega spomina, pozabljanje, manjše težave s sporazumevanjem,

nenadne spremembe razpoloženja, dezorientiranost in težave s koncentracijo. V zmernem stadiju se težave stopnjujejo. Okolica osebe z demenco se prične zavedati, da se s to osebo nekaj dogaja. V težkem stadiju oseba z demenco ne more več živeti sama. Obdobja spanja se podaljšajo, pojavljati se pričnejo težave s prehranjevanjem in požiranjem, sporazumevanja je zelo malo ali pa sploh nič, pojavi se lahko inkontinenca.

V zgodnjem obdobju demence se moramo zavedati, da je potrebno ogromno prilagajanja, umirjenosti, potrpežljivosti in spoštljivosti. Kadar vidimo, da oseba ne razume več naše komunikacije, moramo le-to prilagoditi tako, da govorimo preproste in jasne stavke. V srednjem obdobju oseba z demenco še marsikaj zmore, potrebuje pa veliko razumevanja in podpore, saj se svojih intelektualnih in čustvenih sprememb vedno manj zaveda in si jih ne zna razložiti. Pomembno je, da se zavedajo, da niso sami in da bližnjim ni vseeno za njihovo zdravje in počutje. V poznem obdobju je potreba po negi povečana. Poudarek je na neverbalni komunikaciji, na dotikih in očesnih stikih (L. Zlobec idr., 2017).

Morda osebe z demenco ne znajo ubesediti svojih želja in ne znajo povedati, kaj se z njimi dogaja, kljub temu pa se sprememb zavedajo. Z njimi se moramo tako formalni kot tudi neformalni oskrbovalci velikokrat pogajati, ker jih v nič ne moremo prisiliti, niti jim ne moremo vsiliti naše miselnosti. V ospredju morajo biti njihove želje in pogledi. Ne smejo začutiti, da jim kakorkoli nasprotujemo. Pogajanja pa se marsikomu, ki nima izkušenj z osebami z demenco sploh ne zdijo pomembna, ker je po njihovem mnenju točno določeno, kdaj bo oseba z demenco vstala, šla na sprehod in kaj bo jedla. Nič manj pomembno ni niti sodelovanje pri oblačenju, tuširanju in pri opravljanju potreb. Pri tem seveda ni zanemarljiva inovativnost in sposobnost posameznika. Svoje sposobnosti lahko krepí preko raznih aktivnosti, miselnih iger in drugih dejavnosti. Nič ni narobe, če obolela oseba včasih počiva, želi mir in se na tak način sprošča. Na prvi pogled se lahko tudi zdi, da se osebe z demenco nimajo več česa veseliti v življenju, čeprav so tega še kako zmožni. Dobiti morajo samo priložnost, da to lahko pokažejo. Odnos mora biti zato pozitivno naravnan, iskren, pozoren, empatičen, prilagodljiv, usmerjen na spodbujanje, umirjenost, strpnost in s tem posledično tudi dobro počutje. Če oseba, ki ima demenco, postane nemirna ali spremeni svoje vedenje, je pristop in komunikacijo potrebno v prvi vrsti prilagoditi temu. Poiskati moramo vzrok za spremembo vedenja in se zavedati, da receptov ni. Včasih bo nekoga nekaj pomirilo, drugega pa vznemirilo in obratno. Vsekakor moramo poiskati najboljšo možno rešitev v tistem trenutku (Kitwood, 2005).

1.6 Razbremenitev in izobraževanja gospodinj

”Skrb za osebo z demenco lahko predstavlja za svojce velik stres in napor” (L. Zlobec idr., 2017, str. 9). Zaradi pomanjkanja znanja o sami bolezni, njenih znakih in načinih dela z osebami z demenco in zaradi pomanjkanja časa za svoje obveznosti in življenje postanejo svojci preobremenjeni in se težko soočajo s tovrstnim stresom. Napaka, ki jo svojci pogosto naredijo, je, da ne iščejo rešitve za svojo izčrpanost, temveč vse moči usmerijo v iskanje pomoči za obolelo osebo. Svoje stiske tako postavijo na zadnje mesto in o njih ne govorijo, saj se jim zdi pomembnejše poskrbeti za svojca z demenco kot pa zase. Pri tem ne pomislijo, da imajo tudi osebe z demenco lastno mnenje o določeni vrsti oskrbe, ki naj bi jo po njihovem mnenju dobivali (Mali, 2008).

Svojci stres kažejo na različne načine, tudi tako, da zanikajo, da ima bližnja oseba demenco, so razdražljivi, jezni in pričnejo zanemarjati svoj krog prijateljstva. Pogosto kažejo znake depresivnosti, izčrpanosti, nespečnosti, preobčutljivosti in morebitnih zdravstvenih težav. Seveda se tudi pri osebi z demenco pojavlja negotovost in nelagodje. Lahko izgubijo socialne stike in posledično postanejo osamljeni. Ker z diagnozo demence pričnejo izgubljati še marsikaj drugega, je še kako pomembno, da se trudijo opravljati tisto, kar še zmorejo (Pentek, 2001).

Vse to povzroči nemalo stresa, tako formalnim kot tudi neformalnim oskrbovalcem. Pri delu z osebami z demenco je potrebna stalna iznajdljivost in kreativnost ter nenehno dajanje topline in občutka humanosti. Odnos temelji na emocijah, in čeprav lahko tudi osebe z demenco veliko dajo nazaj in ga soustvarjajo, se socialni delavci in delavke zavedajo, da je opravljanje takšnega poklica in dela utrudljivo. V takšnih primerih si lahko pomagajo s supervizijami. Za to, da bi vztrajali pri tovrstnem opravljanju dela in da bi se jim pridružili tudi novi delavci, pa morajo tudi oni biti deležni izobraževanj, občutka podpore in spoznanja ostalih zaposlenih in okolice, kako pomembno je njihovo delo. Za slabe odnose ali pa podcenjevanje in nespoštovanje njihovega doprinosa vsekakor ne gre kriviti osebe z demenco. Kvečjemu se slaba volja lahko prenese iz zaposlenih na stanovalce z demenco, zato je toliko bolj potrebno delati na dobrem počutju zaposlenih (Marshall in Tibbs, 2006).

Nekje morajo namreč sprostiti stres, dobiti spodbudo, motivacijo za svoje delo, predvideti premor, oddih, dopust. Včasih se morajo tudi posvetovati s sodelavci o situaciji, v kateri so se znašli. Na takšen način lahko spremenijo tudi svojo miselnost, sprostijo tesnobo ali pa jezo. Na njih torej lahko deluje terapevtsko, po drugi strani pa tudi preventivno. Tudi svojci

potrebujejo tovrstne razbremenitve. Poznati morajo programe oskrbe in storitve pomoči, na katere se zaradi psihične in fizične izčrpanosti in izgorelosti lahko tudi sami obrnejo. Formalna oskrba na domu namreč omogoča, da oseba z demenco ostane še vedno doma, hkrati pa razbremeni svojce. Tako mogoče tudi lažje sprejmejo bolezen, se poskušajo z njo sprijazniti in z njo živeti (Challis idr., 2009).

Medtem ko je govora o preobremenjenosti in o stresu oskrbovalcev precej, pa ostaja izčrpanost oseb z demenco precej neraziskana. Oboleli namreč še toliko bolj občutijo tako trpljenje oskrbovalca kot tudi preobremenjenost svojcev (Boljka in Ogrin, 2013). Včasih se zdi, da na to prehitro pozabimo.

Prevelike gospodinjske skupine z različnimi potrebami uporabnikov lahko povzročajo velik napor in stres gospodinjam. Hitro je lahko zavrta ustvarjalnost, motivacija in njihova empatija do stanovalcev. Lahko dobijo občutek, da je nemogoče in neizvedljivo imeti z njimi kakšno dnevno aktivnost, ker jim preveč časa vzame postiljanje postelj, spremljanje na stranišče ali pa razdeljevanje hrane. Stik z zaposlenimi stanovalcem daje oporo, občutek varnosti in bližine, zato je osebni odnos v tovrstnih skupinah še kako pomemben (Imperl, 2012).

Posledično namenjajo dodatnim izobraževanjem in usposabljanjem v domovih veliko pozornosti. Izobraževanja in investicije v razvoj so velika naložba, hkrati pa tudi odgovornost doma, da za to poskrbi. V Sloveniji je na področju socialnega varstva glede izobraževanj v ospredju podjetje Firis Imperl & Co. d.n.o. Sledijo viziji, da je v ospredju predvsem posameznik kot takšen. Na takšen način le-ta lahko ohranja obstoječe zmožnosti in sposobnosti, hkrati pa prepreči prehitro napredovanje bolezni. Osebe z demenco tretje stopnje v takšne skupine po navadi niso več vključene, ker težje sodelujejo. Pomembno je, da imajo stike z ostalimi stanovalci, saj so drugače še dodatno stigmatizirani. Zaposleni se morajo tega zavedati in morajo pri svojem delu na sploh biti ozaveščeni o oblikah, vrstah in značilnostih demence. Pogosto so v stiku tudi s svojci ljudi z demenco, s katerimi se lahko veliko pogovarjajo, informirajo in tudi načrtujejo skrb za svojca. V nekaterih domovih se v delo skupin oseb z demenco aktivno vključuje tudi socialna delavka, ki hkrati povezuje tudi ostale zaposlene med seboj. V kolikor bi bilo kdaj potrebno opraviti supervizijo, bi bila za predajo informacij, kakšna je sploh pomoč v obliki supervizije, za to najbolj pristojna socialna delavka. (Milošević Arnold in Mali, 2005).

Potrebno je izobraževati kader in zaposlene na vseh funkcijah. Ustrezni izobraževalni programi morajo biti dostopni in na razpolago, saj se določena ustanova samo na takšen način

lahko izboljšuje in nadgrajuje. Pomembno je, da se zgledujejo po primerih dobre prakse in da stare in obolele ljudi vključujejo v svoje procese izobraževanja, v katerih lahko sodelujejo kot eksperti iz izkušenj in posredovalci določenih znanj (Milošević, 1991). Konkretno v Sloveniji bi na tem področju poleg družbe FIRIS IMPERL & CO. d.n.o. pripomogla tudi njena hčerinska projektna družba SENIORPROJEKT d.o.o. iz Logatca, saj Imperlova izobraževanja postavljajo v ospredje tudi drugod po Evropi (Boljka in Ogrin, 2013).

1.7 Vloga socialnega dela

Število nalog, hkrati pa tudi izzivov, ki jih imamo socialni delavci in delavke, narašča. Osebam z demenco moramo dajati občutek zmožnosti, sposobnosti. Dobro moramo poznati tudi pravo, različne akte in strategije. Ljudje z demenco so morda še toliko bolj v nevarnosti, saj se njihove pravice lahko kaj hitro kršijo in zlorabijo na veliko načinov, še posebej s strani družinskih članov. Težava so tudi zdravila in antipsihotiki, ki so obolelim neprimerno predpisani. Uporabljajo se namreč preveč pogosto, obolelim pa jih predpišejo takoj, ko pri njih opazijo kakšno vedenjsko motnjo. Pri tem vloga socialnih delavk in delavcev ni popolnoma jasna. Lahko opozarjamo na etiko, ki bi morala biti upoštevana pred predpisom določenih zdravil, sugeriramo morebitne vedenjske razloge, zakaj se oseba z demenco obnaša drugače, in iščemo rešitve ter alternative. V kolikor možnosti dopuščajo, si lahko pomagamo tudi z IKT tehnologijo. Samo tako lahko vsa znanja, ki jih premoremo, uporabimo tudi v praksi (Moore in Jones, 2012, str. 1-62).

Strategija obvladovanja demence v Sloveniji do 2020 (2016) našteva tri ključne cilje, in sicer: zgodnje določanje diagnoze bolezni. Dostop do zdravljenja in obravnave naj bi bil interdisciplinaren, pomoč pa naj bi se koordinirala in bila bolj usklajena. Trenutno imamo namreč zgolj demografske podatke, pretok najnovejših znanj pa ni dober. Strategija omenja tudi nekatera načela (zagovorništvo, paliativno oskrbo pacientov z demenco, multidisciplinarno obravnavo, hkrati pa tudi individualno in celostno obravnavo), ki jih lahko povežemo tudi s splošnimi načeli socialnega dela. Našteti so tudi kar nekaj strateških področij, ki so nujno potrebna, tudi na področju medicine, saj je trenutno stanje bolj slabo. Poudarjeno je še, da bi se morale teme, ki so povezane z demenco, vključevati v obstoječe šolske, srednješolske in po/diplomske programe, vendar za to potrebujemo še akcijski plan, kako in na kakšen način bo to izvedeno.

Vsak posameznik naj bi imel določene pravice in svoboščine, ki mu omogočajo dostojanstveno življenje. Po tej logiki pa so zaprti in varovani oddelki za osebe z demenco paradoks, saj kakršnakoli hospitalizacija ali zdravniško mnenje takšnega uporabnika obsodi, da ni sposoben izraziti svoje volje (Butala, 2001).

Tako bi bilo tudi Zakon o duševnem zdravju potrebno popraviti in ga uskladiti z etičnimi in strokovnimi normami, ker sta si na primer 36. in 39. člen vsebinsko nasprotujoča. 36. člen namreč pravi, da mora biti privolitev za sprejem na varovani oddelek izraz svobodne volje, 39. člen pa govori o zadrževanju bolnikov z demenco na varovanih oddelkih brez njihove privolitve. To predstavlja pereč in zapleten problem, ki ga bo vse prej kot lahko razrešiti. S takšnimi težavami se srečuje vedno več svojcev oseb z demenco, pri iskanju pomoči pa prevečkrat naletijo na zaprta vrata. Tako ostanejo hkrati brez določenih pravic in zaščite, ne nazadnje pa ne moremo zaščititi niti oseb z demenco pred njimi samimi. Pojavlja se nemoč svojcev in strokovnih delavcev (Čebašek Travnik, 2010).

Thompson in Thompson (2001, str. 63-65) navajata, da je v medicinsko oskrbo nujno potrebno vpeljevati krepitev moči uporabnika, ki je v socialnem delu še kako poznana. Pomembna je delovna etika in odnos, ki ga imamo z uporabnikom. Samo zdravljenje namreč ne zadošča, saj se morajo problemi reševati celostno, pri tem pa moramo biti socialni delavci pozorni tudi na jezik, ki ga v praksi uporabljamo. Ogromna razlika je namreč že, če namesto izraza stari ljudje, uporabimo izraz starejši, ostareli, ipd. Zelo pomembno je zavedanje, da uporabnikom ne moremo preprosto kar dati moči, ampak da moramo izhajati iz njih in pogledati, katere dobre in pozitivne lastnosti že imajo ter da jih naučimo, kako to jemati sebi v prid. Problema ne patologiziramo, ampak pogledamo, kako ga bomo lahko najboljše rešili. To delo pa je lahko le individualno, ki pa ga v socialnem delu na področju starih ljudi primanjkuje oziroma bi se vanj lahko bolj usmerili.

Skrbnost, obzir, pazljivost, pozornost, odgovornost, kompetentnost in odzivnost so pričakovane lastnosti socialnega delavca in prihodnost odnosov z ljudmi z demenco. Ker v starost vstopajo nove generacije, bolj razgledane in tudi bolj izobražene, bodo njihova pričakovanja in pričakovanja njihovih svojcev posledično še večja, kot so v tem trenutku. Če bomo še naprej raziskovali in združevali znanja, ki jih ob tem pridobimo, bomo definitivno na pravi poti (Brannelly, 2006).

Stari ljudje so izključeni iz družbe. Mladi in mlajši od njih jih pogosto dojemajo kot nesamostojne, nesposobne in samo pomoči potrebne ter odvisne od drugih. V starih kulturah

so bili stari ljudje bolj spoštovani, danes pa se marsikateri star človek zlahka počuti starejši, kot je v resnici. Ljudje z demenco svojih pravic ne poznajo, ne vedo, da jih sploh imajo. Nihče jih ne vpraša za mnenje, svojci pa so tako prepričani, da je najboljša možna rešitev namestitev v dom za stare ljudi. Seveda ta ideja ni napačna in slaba, napačno pa je, če se uporabniki vdajo v usodo. Pri tem ima spet pomembno vlogo socialno delo, da jim pokaže še druge možnosti. Med drugim lahko z zagovorniško držo ogromno prispeva, saj mora odgovoriti na negativen odnos do starosti in posledično tudi do demence v družbi. S tem bi lahko začelo širiti tudi neprofesionalno zagovorništvo v družbi med prostovoljci in ostalo socialno mrežo starih ljudi (Mali, 2011).

Socialni delavci imajo v domovih za stare ljudi več vlog, in sicer delajo s prosilci in uporabnike pripravljajo na sprejem v dom, po sprejemu delajo tako s stanovalci, svojci, preostalimi zaposlenimi in s timom. Ob prenehanju bivanja je potrebno opraviti precej formalnosti. Prav tako je naloga socialnih delavcev, da preverjamo zadovoljstvo s storitvami, da skrbimo, da administrativno delo ob tem nemoteno teče ter da se ob tem trudimo za skupnostno socialno delo (Mali, 2008).

Kot socialni delavci se moramo zavedati, da je z osebami z demenco potrebno vzpostaviti drugačen odnos in stik, kot smo ga vajeni z ostalimi uporabniki. Kakršnakoli rutina ne pride v poštev, saj nam le oni sami lahko pokažejo ali pa povedo, kako naj pristopimo do njih. Navzočnost, prisotnost, čustvena odzivnost, empatija, občutek, da zmorejo in občutek zaupanja je nekaj enormnega, kar jim lahko damo. Našega imena se po vsej verjetnosti ne bodo spomnili, se bodo pa spomnili občutkov in vzdušja, ki so ga z nami doživeli. Veliko ljudi je mnenja, da nam osebe z demenco ne morejo ničesar več povedati, vendar to ne drži. Samo njihova komunikacija je namreč drugačna. Osebe z demenco namreč ne nehajo komunicirati, samo njihov način nam ni najbolj razumljiv. Predvsem postanejo okrnjene besedne zmožnosti, sporazumevanje pa postane bolj nebesedno. Ker se njihovo počutje in razpoloženje spreminja, bo naše sporazumevanje lahko vsakič znova drugačno. Osredotočiti se moramo na njihove prednosti in jim dajati občutek, da so kljub demenci še vedno del družbe. Vse to zmanjšuje moč obolelih. Tudi s tem, ko jim damo etiketo "dementni", jih stigmatiziramo in pozabljamo na temeljni človeški potrebi, in sicer potrebo po avtonomiji in povezanosti (Bryden, 2005).

Socialni delavec je pri delu s starimi ljudmi v vlogi koordinatorja storitev. Prepoznava njihove potrebe in si prizadeva za medgeneracijsko sodelovanje in medsebojno povezovanje. Pri tem se trudi odpraviti diskriminacijo starih ljudi. V pomoč pri delu so lahko tudi načela socialnega

dela s starimi ljudmi. Bistveno in ključno je partnerstvo, saj morata biti uporabnik in socialni delavec enakopravna pri reševanju problema. Tako gradita tudi zaupanje, uporabnik pa pridobiva moč in nadzor nad svojim življenjem. Pomembno je tudi, da socialni delavec dela na perspektivi moči. Poudarek je na iskanju rešitev in na tem, kar star človek zmore in v čem je dober. Za osebe, ki imajo demenco, je nepogrešljiv delovni koncept zagovorništvo, saj se zagovornik oziroma socialni delavec zavzema za uporabniške cilje, ne nazadnje pa tudi za spremembe v širši skupnosti. S tem konceptom se povezuje antidiskriminacijska usmeritev, ki je usmerjena proti predsodkom in neustrezni obravnavi ljudi zaradi njihovih osebnih značilnosti. Na področju socialnega varstva se lahko organizirajo skupine za samopomoč, gradijo se socialne mreže, neposredno pa bi se morala razvijati tudi skupnostna skrb, čeprav pri tem zadnjem konceptu napredek ni tako viden kot bi lahko bil (Mali, 2008).

Ne glede na to, kje je prisotno socialno delo, se mora nenehno zavzemati, da je v ospredju predvsem človek s svojo življenjsko izkušnjo, potrebami in željami. Prav tako se bori tudi za deprivilegirane ljudi, ki so stigmatizirani zaradi svoje starosti ali pa demence. Zato poskušamo socialni delavci s posameznimi zgodbami in s subjektivnimi izkušnjami uporabnikov preprečiti socialno izključenost. Dejavniki in socialni vidiki aktivnega staranja zadevajo vse tri generacije. Za vse je pomembno, da živimo v starosti prijaznem okolju, v katerem prevladuje sožitje in sodelovanje na vseh treh ravneh. Če je to zagotovljeno, se lahko individuumi vseživljenjsko razvijajo in krepijo. Poleg socialnih vidikov staranja so pomembne tudi materialne razmere in okoliščine posameznikov (Ramovš, 2013).

Kljub temu da moramo stremeti k individualnemu pristopu pri delu z osebami z demenco, je naloga socialnih delavk in delavcev tudi ta, da obolele vključujejo v skupnost, tako da krepijo njihovo moč. Eden od načinov, kako to lahko storijo, je, da ustvarjajo in se trudijo za takšno okolico, skupnost in družbo, v kateri bo oseba z demenco dobila priložnost in v kateri bo opolnomočena za spoštljive interakcije s pomočjo zagovorništva. Da bi lahko dosegli vse te spremembe v miselnosti, moramo imeti veliko znanja, da ga lahko poskušamo udejanjiti tudi v praksi. Že drobne malenkosti lahko osebam z demenco povrnejo smisel in določen interes ter zanimanje za določene stvari (Barlett in O'Connor, 2010).

Potrebujemo veliko časa, izobraženih zaposlenih, njihove vztrajnosti in potrpežljivosti, da bomo pričeli poslušati osebe z demenco. Pri tem moramo biti še toliko bolj pozorni na obolele, ki še nimajo 65 let, na tiste, ki pripadajo kakšnim etičnim manjšinam, so brezdomni ali v zaporu, LGBT spolno usmerjeni, ipd. Pri takšnih skupinah ne smemo dopustiti pozitivne diskriminacije (Marshall in Tibbs, 2006).

Demenco največkrat povezujemo z negativnimi prispodobami. Z medgeneracijsko solidarnostjo in ozaveščenostjo o demenci bi lahko marsikaj dosegli in obolelim spremenili življenje. Včasih se je namreč potrebno vprašati tudi po pozitivnih stvareh in o tem, kaj vse lahko osebe z demenco kljub bolezni še vedno pridobijo. Za vse to bi potrebovali posluh s strani državnikov, ker si čisto vsak uporabnik zasluži pravično obravnavo, brez diskriminacije in neenakosti. Dovoliti bi si morali misliti o njihovi svobodi gibanja, o možnosti samoodločanja in o priložnosti za prevzemanje odgovornost ter si zamisliti, kako bi stvari lahko potekale potem. Zavedanje, da bi bilo tudi v praksi potrebno združevati vse politične sfere – subjektivno videnje in izkušnje uporabnikov, videnje skupnosti oziroma družbe in ne nazadnje socialno politični diskurz, nas lahko pripelje do bistvenih sprememb (Barlett in O'Connor, 2010).

2 PROBLEM

Med študijem, opravljanjem študijske prakse in med pridobivanjem izkušenj s starimi ljudmi sem bila na obiskih v nekaterih domovih za stare ljudi po Sloveniji. Opazila sem, da ima še vedno veliko število domov varovane oddelke za stanovalce z demenco, medtem ko gospodinjske skupine v domovih za stare ljudi niso pogoste. O gospodinjskih skupinah in v njih zaposlenih gospodinjah se v naši državi ne govori veliko, o njih ni strokovne literature in je tovrstna tematika premalo raziskana. Ker sem se v Domu starejših Logatec srečala z obliko gospodinjskih skupin, o samih načinih in pristopih dela gospodinj pa ni bila izvedena še nobena raziskava, sem se odločila, da to področje podrobneje raziščem v povezavi s socialnim delom.

Namen in cilj raziskave je pridobiti vpogled v delo gospodinj z ljudmi z demenco, posledično pa tudi vpogled v obravnavo obolelih v Domu starejših Logatec. Želim si, da bi prišla do takšnih rezultatov, ki bi lahko koristili gospodinjam pri njihovem nadaljnjem delu. Magistrska naloga bi tako lahko bila doprinos k bolj kakovostnemu načinu dela gospodinj. Pri tem je pomembno tudi zadovoljstvo gospodinj s tem delovnim mestom in z delovnimi razmerami, njihovo mnenje o storitvah, ki jih nudijo, in aktivnostih, ki jih izvajajo, ter tudi, če je dom primerno okolje, da osebam z demenco vse to lahko nudi in zagotavlja, kaj bi bilo potrebno spremeniti, ipd. Naloga bi prav tako lahko predstavljala tudi doprinos k skupnostni oskrbi in korak naprej od obstoječega stanja. Začenši s tem, da bi bili vsi domovi za stare ljudi po Sloveniji usmerjeni v socialni model in način dela, da ne bi bilo več varovanih oddelkov ali oddelkov s povečano pozornostjo. Ne nazadnje pa bi to pomenilo tudi velik doprinos za stroko socialnega dela.

Zastavila sem si teme, na katere bom poskušala pridobiti odgovore z naslednjimi raziskovalnimi vprašanji:

- Kako poteka vsakdan stanovalcev z demenco v Domu starejših Logatec?
- V čem se načini dela, pristopi, metode in oskrba v gospodinjskih skupinah razlikujejo od varovanega oddelka?
- Kakšen je položaj/vloga/izobrazba gospodinj v enoti?
- Kakšne oblike razbremenitve imajo gospodinje na razpolago?
- Kako lahko stanovalci z demenco vplivajo na vrsto in obseg dejavnosti in storitev?
- Na kakšen način se v delovni proces lahko vključuje svojce stanovalcev z demenco?
- Kako gospodinje sodelujejo z ostalo ekipo zaposlenih?

- Kakšna je povezovalna vloga socialnega dela z gospodinjami?

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave in teme raziskovanja

Moja raziskava je eksplanativna, empirična in kvalitativna. Eksplanativna, ker me bodo zanimala podobnosti in razlike v načinih dela in pristopih gospodinj do stanovalcev z demenco na delno segregiranem oddelku v Domu starejših Logatec. Rada bi pojasnila morebitne medsebojne povezanosti in vzorce ali pa odvisnosti v načinih dela in samih pristopih dela. Empirična, ker sem s spraševanjem zbirala neposredne in nove odgovore (Mesec, 2009), kvalitativna pa je zato, ker objektivna realnost ne obstaja in ker osnovno izkustveno gradivo sestavljajo besedni opisi in pripovedi. Gradivo sem prav tako analizirala in obdelala na besedni način, brez uporabe merskih postopkov in števil (Mesec, 2011).

Ker je moja naloga kvalitativna, ne morem postaviti hipotez in spremenljivk, pojavljajo pa se nekatere teme. Zanimale me bodo značilnosti in načini dela ter pristopi in vloga zaposlenih gospodinj, potek vsakdana stanovalcev z demenco v Domu starejših Logatec, primerjava s predhodnim varovanim oddelkom, vpliv stanovalcev z demenco na dejavnosti in storitve, oblike razbremenjevanja in izobraževanja gospodinj, vključevanje svojcev stanovalcev z demenco, sodelovanje gospodinj z ostalimi zaposlenimi in povezovalna vloga socialnega dela z gospodinjami.

3.2 Merski instrument in viri podatkov

Merski instrument, ki sem ga uporabila za pridobitev podatkov, je vnaprej sestavljen vprašalnik. Z njim sem pridobila odgovore na vnaprej postavljene okvirne smernice in raziskovalna vprašanja. Z vprašalnikom sem lahko dobila zanesljivejšje informacije in tudi bolj poglobljene odgovore, s katerimi bom lažje prišla do boljših rezultatov in do vpogleda v značilnosti dela gospodinj.

3.3 Populacija in vzorčenje

Kar se tiče enot raziskovanja, sem zajela celotno populacijo, ki jo sestavljajo vse zaposlene gospodinje v Domu starejših Logatec, torej devet gospodinj, s katerimi sem opravila intervju. Vseh devet intervjuvank je bilo ženskega spola. Pred opravljanjem intervjujev sem predhodno obvestila direktorico, delovno terapevtko in socialno delavko v Domu starejših Logatec ter jih

prosila za pomoč in sodelovanje. Razložila sem jim tudi namen magistrske naloge. Nato sem stopila v stik z gospodinjami, ki so vse sprejele sodelovanje v raziskavi.

3.4 Zbiranje podatkov

Metoda zbiranja podatkov je delno standardiziran raziskovalni intervju, saj sem imela smernice vprašanj že vnaprej zastavljene, po potrebi pa sem vprašanja lahko še prilagajala ali pa postavila tudi kakšno dodatno (Mesec, 2009). Kljub temu se mi dodatnih vprašanj ni zdelo potrebno postavljati.

Vse intervjuje sem opravila v Domu starejših Logatec. Podatke sem zbiralala od 21. 3. 2018 do 13. 4. 2018. V tem času sem opravila devet intervjujev. Čas trajanja posameznega intervjuja je bil približno eno uro. Vse vprašanke so mi odgovarjale neposredno in individualno. Po predhodnem dogovoru z njimi sem intervjuje snemala s telefonom. Posnetki so mi zelo olajšali kasnejše delo in pisanje. Pogovori so potekali v prijetnem in zasebnem kotičku doma, kjer nas ni nihče motil. Trije intervjuji so bili prekinjeni in po dogovoru nadaljevani naslednji dan. Intervjuje smo opravljale eno uro pred koncem njihove službe, zato se je zgodilo, da za dokončanje nismo imele vedno časa. Anonimnost sodelovanja v intervjujih sem jim zagotovila že pred pričetkom sodelovanja.

Negativna stran zbiranja podatkov je možnost nepopolnih odgovorov, saj se lahko zgodi, da intervjuvanec pri odgovarjanju nečesa ne želi ali pa pozabi kaj povedati. Pozitivna stran pa je, da so vprašanja široko zastavljena, kar vprašanim omogoča, da se razgovorijo in povedo svoje izkušnje glede opravljanja poklica gospodinje.

V svojo magistrsko nalogo v priložo ne prilagam odprtega in osnega kodiranja. Zaradi prevelike obsežnosti strani, ju hranim doma. Tako prilagam samo smernice za intervjuje in intervjuje.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene in posnete intervjuje sem naprej pretipkala. Zaradi lažje preglednosti in boljše organizacije sem intervjuje označila s črkami A, B, C, Č, D, E, F, G in H. Podatke sem kasneje obdelala in analizirala na kvalitativen način.

Sledil je zelo pomemben in ključen korak: določitev smiselnih enot kodiranja. Vsak intervju posebej sem razdelila na smiselne enote in izjave, oštevilčila pa sem jih z oznakami.

Primer:

OZNAKA	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	NADKATEGORIJA
Č1	Zjutraj grem najprej na oddelek, pripravim mizo.	Priprava mize	Predpriprava na zajtrk	Vsakdan
Č2	To naredim še pred raportom. 6.45 grem na raport,	Branje raporta	Raport	Naloge
Č3	ob 7.00 pa začnem obhod po sobah.	Obhod po sobah	Začetek dneva	Vsakdan
Č4	V tem nadstropju jih večinoma že zdravstveni kader z nego uredi, jim da plenice ali pa mobi hlačke. To naredijo oni,	Vključevanje negovalnega kadra	Negovalni kader	Zaposleni
Č5	obleči in umiti, počesati jih moram pa vse jaz, vsako posebej.	Jutranja pomoč	Urejanje	Oskrba

Ko sem dokončala odprto kodiranje z določitvijo pojmov in kategorij, sem pričela z osnim kodiranjem. Izpisala sem si nadkategorije, pod njih pa kategorije, zatem pa sem zapisala še pojme, ki sem jih opredelila pod določene kategorije.

Primer:

VSAKDAN

Začetek dneva

- Stik s stanovalcem - Zjutraj se pride do stanovalca, ni pa vedno po istem vrstnem redu. (A1)
- Poznavanje stanovalcev - Po navadi vemo, kdo potrebuje več časa pri jutranjem urejanju in gremo zato načeloma k tej osebi najprej. (A2)
 - Po navadi grem do določenih gospa prej, ker jih že toliko poznam, da vem, da vstanejo bolj zgodaj (C8)
- Bujenje - Jo zbudim, (A3)
 - in jo malo nagovorim, da se počasi prebuja. (A5)
- Skodelica čaja - dam skodelico čaja (A4)
 - Da se jim čaj (B4)
- Priprava oddelka - Vedno ko pridem na oddelek, pripravim najprej oddelek. (A14)
 - Zjutraj mogoče pridem na oddelek malo prej in prezračim prostore. (C1)
- Peljati stanovalce v skupino - Potem pa se jih počasi pelje v skupino. (B3)
- Obhod po sobah - ob 7.00 pa začnem obhod po sobah. (Č3)

Predpriprava na zajtrk

- Pogovarjanje in klepet - V bistvu se pogovarjajo, klepetajo pred to jutranjo pripravo zajtrka. (A19)
- Zbor v dnevni sobi - Kasneje, ko smo vsi v dnevni sobi, (A22)
 - in da vse pripeljem in zberem v dnevni prostor.(C16)
 - Potem jih pripeljemo sem v dnevni prostor, (E5)
- Priprava pogrinjkov - jih povabim, če gremo pripraviti pogrinjke za zajtrk. (A23)
- Priprava stvari - ampak ko na pult pripravim prtičke pa kozarce, (A28)
 - Če še niso pripravljene stvari za zajtrk, si jih pripravim, zaradi časovne stiske potem, da je ne bi bilo. (C2)
 - Potem je na vrsti počasi priprava že za zajtrk. (E7)
 - No, potem pripravimo stvari za zajtrk. (E17)
- Pripravljanje zajtrka, mize in posedanje - Ko so urejene, se pripravlja zajtrk, mizo, vsi se posedemo. (B6)
- Izpraznitev pomivalnega stroja - Spraznim recimo pomivalni stroj, če je to še od prejšnjega dne potrebno (C3)
- Priprava vozička - ali pa si pripravim voziček za zajtrk. (C4)
- Priprava mize - Določene gospe povabim, če bi mi pomagale pripraviti mizo. (C17)
 - Zjutraj grem najprej na oddelek, pripravim mizo. (Č1)
 - Po navadi mi pri pripravi mize v tem nadstropju pomaga pri teh gospodinjskih opravilih bolj ena gospa. (Č9)
 - Torej, da pomagajo pripraviti mizo, (E9)

LASTNOSTI

Lastnosti gospodinje

- Inovativnost - Pri tem delu pa moraš biti veliko inovativen sam. (A151)
 - Iščemo ideje, stvari, delavnice, (A154)
 - Jaz pa imam zdajle eno takšno možgansko zaposlitev, kako nam omogočiti, (B23)
 - Kadar pa ni praznikov, prireditve, sploh pozimi, ker je dolg dan, se moraš pa čisto sam nekaj spomniti. (D73)

- Iznajdljivost
 - Jaz sicer še ne poznam vsega, kje imajo spravljen ves ta material, vendar se moram kar znajti. (B26)
 - Ampak potem pa poskušam ubrati drugačen način in rečem, da smo skuhali tudi zanjo in da bo potem imela mrzlo ali pa kaj podobnega. (C110)
- Potrpežljivost
 - Če je potrebno reči 120x "izvolite" ali pa "hvala", bom to 120x rekla. (A182)
 - Rekla pa bom še tako. Pri delu s takšnimi ljudmi je potrebno imeti kar malo živcev. (B105)
 - Potrpežljivost je gotovo ključna, ker te gospa lahko milijon krat vpraša, če bo prišel njen sine. (B108)
 - Predvsem mora imeti dobre živce, biti mora potrpežljiva, (Č96)
 - potrpežljiva, (F82)
 - Da ne delaš nekaj na silo, da imaš tisto potrpljenje, da počakaš. (H75)

3.6 Definiranje pojmov

VAROVANI ODDELEK- Večina vprašanih je imela izkušnjo z delom na varovanem oddelku ali pa je imela vsaj vpogled v opravljanje tovrstnega dela. Vrata so bila zaklenjena, čas strukturiran in prostori majhni. Spet druge pripovedujejo o primerljivih načinih dela.

GOSPODINJSKE SKUPINE- Prinesle so domačnost, obliko sobivanja in sožitja med stanovalci, svobodo in individualnejše ukvarjanje z osebami z demenco. Gospodinjske skupine so bile posledično tudi velik doprinos k sami detabuizaciji demence. Tudi izkušnje in rezultati samega dela kažejo na primer dobre prakse.

NAČINI DELA- Značilnost tega pojma je, da gospodinje uporabljajo precej podobne načine pri opravljanju svojega dela. Ene dajejo prednost določenim stvarem, druge pa drugim. Skupno vsem pa je, da delajo za dobrobit in v korist stanovalcev z demenco. S predajo načinov dela in informacijami med seboj si delo poskušajo tudi olajšati. Vse gospodinje morajo stanovalcem pomagati tudi pri jutranjem in večernem urejanju in oskrbi, čeprav so nekatere zaradi delovnika nekoliko prikrajšane za to.

VSAKDAN- Stanovalci imajo zelo razgiban vsakdan, poln aktivnosti, za katere gospodinje menijo, da jih je veliko in da so raznolike. Nekatere so dnevne, druge občasne. Z vsemi

gospodinjami pripravljajo hrano, največkrat je to za kosilo. Veliko dogajanja se odvija okoli dnevnih obrokov. Del vsakdana predstavlja tudi počitek.

VPLIV STANOVALCEV- Stanovalci z demenco imajo možnost izražati svoje mnenje, želje in občutke. Pri tem so slišani in v zelo veliki meri tudi upoštevani. Imajo možnost izbiranja. Kljub temu da je delo gospodinje v večini skupinsko delo, se jim gospodinje tudi individualno posvečajo, odločitve pa so potem skupne.

PROSTORI- Prostori so uporabni in služijo svojemu namenu, čeprav je še veliko predlogov za izboljšave. Pomembna je njihova funkcionalnost v času, ko se stanovalci v njih zadržujejo. Mnenja vprašanih glede tega so deljena.

ZAPOSLENI- Za nemoteno opravljanje dela je še kako pomembno sodelovanje med vsemi zaposlenimi. Čisto vsi so enakovredni člani v domu in brez njih stvari ne bi mogle biti takšne, kot so. Vključevanje negovalnega kadra, timsko delovanje in možnost menjav je pozitivna lastnost odnosov med zaposlenimi. Nekoliko večje težave pa se pojavijo s slabšim sodelovanjem med gospodinjami.

NALOGE- Gospodinje imajo pri svojem delu veliko bistvenih in pomembnih nalog. Pisati morajo raport, zelo dobro poznati stanovalce in jih znati motivirati. Nenehno se morajo ukvarjati z njimi, jih usmerjati in jim pomagati pri aktivnostih. Zadolžene so tudi za urejenost okolice v gospodinjski skupini in v samih sobah stanovalcev z demenco.

PRISTOPI GOSPODINJE- Od vsake gospodinje posebej so odvisne različne zaposlitve in zadolžitve, ki jih dajejo svojim uporabnikom. Pomembno je, da znajo v spoštljiv odnos vnesti tudi sproščenost in smisel za humor.

SODELOVANJE GOSPODINJE S SVOJCI- Vse gospodinje sodelujejo s svojci stanovalcev in se pri tem srečujejo tudi z njihovimi zahtevami. Nekatere bolj, druge manj. To je odvisno tudi od odnosa, ki ga imajo svojci in stanovalci med seboj. S tem so namreč pogojeni obiski, posledično pa seveda tudi vključevanje v delovni proces. S svojci se gospodinje pogovarjajo predvsem glede dogajanja s stanovalci, kar pa se zdravstvenih informacij tiče, jih napotijo do negovalnega kadra.

LASTNOSTI GOSPODINJE- Ta pojem opredeljujejo mnenja gospodinj, kakšne karakterne lastnosti mora imeti oseba, ki opravlja tovrsten poklic. Naštele so ogromno pozitivnih stvari - od sproščenosti, empatičnosti, umirjenosti, potrpežljivosti, do številnih drugih.

PREDNOSTI IN SLABOSTI OPRAVLJANJA POKLICA GOSPODINJE- Velika večina vprašanih zelo uživa v delu z ljudmi in je zadovoljna z opravljanjem tega dela, se pa zavedajo tudi določenih slabosti. Delo gospodinje je težko delo, skupine so postale prevelike, gospodinje se po nadstropjih precej menjajo, za povrh pa je to delo premalo cenjeno.

IZOBRAŽEVANJE IN ZNANJE- Gospodinje imajo veliko pridobljenega, pa tudi prirojenega znanja. Z njimi tudi ugotavljajo različne potrebe stanovalcev. Nekatere so se udeležile določenih predavanj, druge pa so brez posebnih izobraževanj na tem področju. Vse vprašane si želijo dodatnega znanja.

OBREMENITEV IN RAZBREMENITEV- Vprašane so najbolj obremenjene psihično, medtem ko je preostali kader precej bolj obremenjen tudi fizično. Za enkrat pa gospodinje ne zaznavajo kakšnih posebnih razbremenitev s strani doma in za to poskrbijo v največji meri kar same. Jasen je tudi njihov pogled in razmejitev glede službe in na drugi strani zasebnosti.

SOCIALNO DELO- Samo ena zaposlena gospodinja navaja, da se v primeru morebitnih težav obrne na socialno delavko, ki je zaposlena v domu. Druga navaja predlog, da bi se socialna delavka bolj vključevala v gospodinjske skupine in aktivnosti, saj bi tako lahko bila bolj ozaveščena o dogajanju. Tudi sicer lahko socialno delo kot veda ogromno pripomore k nadgradnji dela v gospodinjskih skupinah, saj se njegove metode povezujejo z miselnostjo dela gospodinj.

4 REZULTATI

4.1 Potek vsakdana stanovalcev z demenco

Dan gospodinje se prične z branjem in prisotnostjo na raportu: »Tam izvemo za vse posebnosti, ki so se dogajale za prejšnje popoldne ali pa večer nazaj za stanovalce iz tistega nadstropja. Jaz sem potem pri tem pač bolj pozorna na te moje, iz moje skupine.« (D2). Po tem pa grejo vprašane do stanovalcev po sobah in jim pričnejo pomagati pri oblačenju in tudi pri urejanju v kopalnici: »Potem greva že v kopalnico. Umije si zobe, obraz, počese si lase, vendar pri tem potrebuje kar precej usmeritev in pomoči« (C12).

Polovica gospodinj ima navado, da stanovalce potem postreže s čajem in da se celotna skupina zbere v dnevni sobi: »Potem jih pripeljemo sem v dnevni prostor« (E5). Za tem je na vrsti nekakšna predpriprava na zajtrk. Pripravijo se pogrinjki, miza in vse potrebne stvari: »Ko so urejene, se pripravlja zajtrk, mizo, vsi se posedemo« (B6). Po zajtrku se seveda vse pospravi. Pri tem pomagajo tudi stanovalci, če jih le gospodinja vključuje. Čisto vse zaposlene so povedale, da za tem sledi kuhanje kave: »Po malici skuhamo kavo, jo spijemo in se spet malo pogovarjamo« (Č38).

Velika večina se strinja, da imajo stanovalci z demenco v gospodinjskih skupinah veliko raznolikih aktivnosti. Vsaka izmed njih jih je naštel kar nekaj. Delijo se na tiste aktivnosti, ki jih opravljajo vsak dan, in na tiste aktivnosti, ki jih opravljajo občasno. Stanovalci z demenco v gospodinjskih skupinah radi berejo, veliko jih tudi plete. Dnevno pomivajo posodo in skrbijo za rože. Kar šest gospodinj je povedalo, da gredo vsak dan v kuhinjo po nabor sestavin za kuhanje: »Za kosilo po predhodnem dogovoru s kuhinjo pridemo iskat kakšne sestavine za kosilo« (B55). Dnevna aktivnost, ki jo stanovalci zelo radi opravljajo, je tudi zlaganje krpic, ki jih gredo iskat v pralnico: »in pralnico po perilo« (A63). Veliko več so vprašane naštele dnevnih aktivnosti. Igrajo se ž žogo, grejo na sprehod, obiskujejo park, rešujejo križanke, pojejo in plešejo, igrajo se razne miselne igre, telovadijo, izdelujejo ročne izdelke in izdelke, ki so primerni za določen letni čas. Čisto vse gospodinje s stanovalci pečejo razna peciva in piškote, s katerimi se radi sladkajo ob kavi: »Če imamo kakšne piškote, damo zraven, da se malo pocrkljamo« (E28).

V domu imajo tudi živali – mucke, ribice in ptička, za katere morajo poskrbeti skupaj s stanovalci: »Zjutraj v drugem nadstropju vedno počakam, da se vsi zberemo in potem jaz

ribice nahranim ali pa nekoga prosim, da da ribicam jesti, ker imamo akvarij. To so take luštne zadeve» (E75).

Po vsem tem sledi čas malice gospodinje. V tem času gospodinjo zamenja kdo iz zdravstveno negovalnega kadra ali pa tudi ne. Prakse so različne. Nekatere gospodinje gredo same po zamenjavo, druge preprosto samo gredo na malico in med tem časom zamenjave nimajo. Po malici imajo priprave na kosilo. Še pred tem pa velikokrat v skupini pripravljajo hrano za kosilo. Pripravljajo različne stvari, od trebljenja solate: *»Včeraj recimo smo imele solato«* (H16), lupljenja krompirja: *»potem kakšen krompir olupijo«* (D19), do rezanja sadja in priprave jabolčnega zavitka: *»Zelo jim je pa všeč štrudelj«* (A93).

Po kosilu je seveda potrebno vse pospraviti, potem pa gre marsikateri stanovalec počivat. Če komu ni do počitka, se upošteva njegove želje: *»Vprašam jih tudi in vidim, kaj bi kakšen najraje delal, pa jim potem to dam«* (F21). Med tem časom pride v službo že popoldanska gospodinja. Šest vprašanih je priznalo, da ta čas izkoristi za pisanje raporta, hkrati pa si z sodelavko tudi predata informacije o stanovalcih: *»Ko sem pa popoldanska, pridem ob 13.00 v službo. V končni fazi smo do 14.30 še s prejšnjo gospodinjo skupaj. Lahko posedimo na kavču in se malo pogovorimo«* (Č36).

Tudi popoldne se kuha kava, veliko se pogovarja, prav tako pa so spet na vrsti razne aktivnosti. Kljub temu dve vprašani priznavata, da so popoldnevi bolj umirjeni in da se v dopoldanskem času bistveno več dogaja v skupinah: *»Manj mogoče se vseeno dogaja popoldne kot pa dopoldne, je malo bolj umirjeno«* (E70). Gospodinjske skupine se popoldne med seboj združijo, kar seveda ni dobro niti za stanovalce z demenco, niti za gospodinje same. Potrebe po kadru so ogromne, kadra pa je premalo zaradi normativov. Vprašanim bi bilo bistveno lažje, če bi bile v vsakem nadstropju po dve gospodinji: *»Je pa res zelo drugače delati, če sva dve gospodinji na enkrat na oddelku«* (G59).

Po večerji nekateri stanovalci gledajo še televizijo in se med seboj kaj pogovarjajo, nekateri pa so že precej utrujeni in si želijo iti počivat. Pri treh gospodinjah, ki so zaposlene za polovični delovni čas, se pogostokrat zgodi, da jih mora k počitku pospremiti zdravstveno negovalni kader, saj one takrat ravno zaključujejo z delom: *»Med vikendom sem pa samo do 18.00 in da potem niti ne morem nobene urediti. Gledam pa vedno tako, da ali jih pospremim v sobo, ne da jih kar tam nekje pustim. Da gospe vejo, da sem šla in da tudi negovalnemu kadru to povem«* (H38). Ostale gospodinje oskrbijo stanovalce z demenco z usmerjanjem in

urejanjem v kopalnici, pomagajo jim tudi pri oblačenju in slačenju, za intimno nego pa poskrbi negovalna ekipa.

4.2 Vloga gospodinj- značilnosti, načini in pristopi dela

Pet od devetih vprašanih je navedlo, da je pri njihovem delu zelo pomembno poznavanje stanovalcev z demenco, kar upoštevajo pri svojem delu: *»Da poznam življenjsko zgodbo človeka, ker potem lahko boljše delam z njim«* (C179). Na takšen način bistveno lažje ohranjajo motivacijo pri stanovalcih, kar vendarle ni tako preprosta naloga kot se morda zdi na prvi pogled. Zaposlene priznavajo, da je bistvo poklica gospodinje, da stanovalce spremljajo ob aktivnostih in tudi na stranišče, da jim posvečajo pozornost, se z njimi ukvarjajo, jim pri aktivnostih pomagajo in usmerjajo. Pet gospodinj meni, da je naloga gospodinje tudi animatorstvo in izvajanje aktivnosti: *»Jaz sem njihov animator, da poskrbim, da imajo neke aktivnosti v dnevu«* (G47). Za stanovalce z demenco morajo gospodinje voditi tudi poseben raport.

Rezultati kažejo, da je naloga gospodinj tudi skrb za čist oddelek in urejenost sob stanovalcev. Prav tako morajo poskrbeti za varnost v prostorih, kjer poteka gospodinjska skupina: *»Urediti moram tudi dnevni prostor, pogledati, da so okna zaprta, da so rolete dol, televizijo se ugasne, poskrbi se za varnost na štedilniku, vse to, da je ugasnjeno. Luči se pogasne, samo na hodniku se jo pusti. Nočne lučke se da tam kjer je treba tam po sobah. Poskrbi se za vse, no. Greš in zapustiš takšno, kot si dobil«* (D105).

Z naštetimi nalogami pa se povezujejo tudi načini dela gospodinj. Več kot polovica vprašanih si prizadeva, da krepí tiste sposobnosti, ki so osebam z demenco še ostale. Velika večina se poslužuje tako dela s skupino kot tudi dela s posameznikom oziroma individualnega dela: *»Če recimo vidim, da imam veliko ljudi, da kakšen izmed njih potrebuje, da se več z njim ukvarjam in da se mu bolj posvetim«* (C84). Pod načine dela zaposlene navajajo tudi usmerjanje, vključevanje, pogovor, spodbujanje, prilagajanje in dajanje pohval.

Veliko je takšnih načinov dela, ki so bili naštetí v manjšini, vendar niso zato nič manj pomembni. Ohranjanje uporabnikove zasebnosti, zagovorništvo, spoštljiva komunikacija, spraševanje in poslušanje so prav tako zelo pomembni. Kot že omenjeno vse gospodinje kuhajo s stanovalci kavo, zelo pozorne pa so tudi na letne čase in obdobja v letu, za katera so značilne določene aktivnosti: *»Te aktivnosti jim sploh zelo veliko pomenijo, da se skladajo s časom in delom leta v katerem smo«* (H26).

Poklica gospodinje ne more opravljati vsakdo, saj so za to potrebne določene lastnosti. Trem zaposlenim se zdi pomembno, da je gospodinja inovativna, dvema, da je iznajdljiva in da zna stanovalce motivirati, kar osmim pa je ključnega pomena, da ima gospodinja potrpljenje in da se zna obvladati: »Včasih se tudi zgodi, da ti kakšen živec malo pobegne, ampak se moraš znati obvladati« (B109). Ena gospodinja je povedala, da ni preveč ustvarjalna, vendar se s tem ne obremenjuje, saj mora imeti številne druge spretnosti. Veliko se jih strinja, da je dobra gospodinja umirjena gospodinja, ki ima občutek za sočloveka in je z njim empatična: »Empatijo moraš znati pokazati« (D40).

Štiri od devetih gospodinj so mnenja, da imajo gospodinje različne pristope do stanovalcev z demenco in da so zaposlitve v največji meri odvisne od posamezne gospodinje: »Več nas dela s temi ljudmi in vsaka ima malo drugačen način« (Č109). Svoje delo morajo opravljati spoštljivo, zelo dobro pa je, če znajo pri tem v delovni odnos vnesti tudi šaljivost in humor: »V stvari, ki jih počnemo, poskušam vključevati humor« (A135). S tega vidika rezultati kažejo na to, da se njihovi načini in pristopi dela pravzaprav le ne razlikujejo toliko, kot same vprašane menijo.

4.3 Primerjava gospodinjskih skupin s predhodnim varovanim oddelkom

Ena gospodinja nima nobenih izkušenj z varovanim oddelkom: »Nimam teh izkušenj, ker nisem bila nikoli prej v kakšnem domu, ki bi imel ta oddelek« (Č67). Ostale so bile na varovanem oddelku zaposlene ali pa so ga imele možnost vsaj nekoliko spoznati. Dve gospodinjki pravita, da so bili načini dela na varovanem oddelku primerljivi s temi v gospodinjski skupini: »Meni je bilo prej isto v redu. Isto smo kuhali in delali stvari« (H47). Na drugi strani dve vprašani razlagata, kako ju je delo na tem oddelku odbijalo in kako tega dela nista mogli opravljati, ker se jima določena početja niso zdela pravilna in relevantna. Ena vprašana pripoveduje, da se spomni, da je bilo pri stanovalcih z demenco na varovanem oddelku prisotno veliko medicinske terapije po potrebi. Ljudje za zaklenjenimi vrati so se ji zdeli stigmatizirani: »Že takoj so mi padla v oči ta vrata, za katerimi smo vsi vedeli, da je varovani oddelek. To se mi je zdelo, kot da je svet zase. To je bilo leta 2012« (C112).

Čas je bil sistematiziran. Zajtrk je bil ob točno določeni uri in vsi stanovalci so morali biti ob tistem času zbrani za mizo. Strog vrstni red je bil tudi za druge aktivnosti. Osebe z demenco so veliko časa presedele za mizo, vrata pa so bila seveda zaklenjena: »Ljudje so bili tudi zaklenjeni, pod ključem« (A195). Tri gospodinje je varovani oddelek spominjal na pogoje, ki

so značilni za totalno institucijo. Skupine so bile zelo velike, v njih je morala prevladovati stroga tišina: *»Kaj mi je recimo padlo v oči: ko so šli spat, so dali zavese dol, to je bila popolna tišina«* (C114), vladala sta red in rutina, uporabniki pa so bili večino časa prepuščeni sami sebi.

Gospodinjske skupine so na drugi strani prinesle precej več pozitivnih stvari. Skoraj vse vprašane opisujejo občutek domačnosti in topline: *»Je tisti lep in dober občutek domačnosti. Jaz bi rekla, da je zelo fino«* (E98). Dobra stvar, ki so jo gospodinje izpostavile, je tudi sožitje med vsemi, torej sobivanje stanovalcev z demenco in stanovalci, ki demence nimajo: *»Vključevanje jim je prav še fajn in se še zraven usedejo, kaj poklepetajo, podružijo in to je sigurno ena velika prednost, ker sobivamo en z drugim«* (D128). S skupinami se je začela detabuizacija demence, ostali stari ljudje v domu pa so o njej izvedeli stvari, ki jih prej niso vedeli: *»Pa ne sprejemajo jih na način kot, da je to nek tabu, tako kot da so ti ljudje nekje zaprti in da je nekaj narobe z njimi«* (D126).

Štiri vprašane govorijo o ustreznosti prostorov. Pravijo, da so prostori urejeni in primerljivi z domačimi prostori: *»Prostori so zdaj kar se le da primerljivi s tem, kar so imeli doma in da v njih živijo do konca svojega življenja«* (A192). Z nastankom skupine se vrat ne zaklepa več, stanovalci se lahko gibljejo tudi po domu, saj so vrata odklenjena: *»Bolj smo postali odprti, kar se tega tiče. Tudi ne zaklepa se več vrat in mislim, da se tudi stanovalci zaradi tega bolje počutijo«* (F64). S to gospodinja se strinjajo še tri druge gospodinje, ki prav tako trdijo, da so stanovalci bolj svobodni, posledično pa se jim tudi one več in bolje posvečajo. Razlika z varovanim oddelkom je res opazna, in sicer tako zelo, da nekatere pravijo, da se tega sploh ne da primerjati: *»Mogoče zato, ko sem prišla potem tukaj in sem videla pred očmi to izkušnjo od prej, ne morem primerjati, takšna razlika je«* (G45).

Gospodinjske skupine za svoje delovanje potrebujejo tudi svoj prostor, v katerem se izvajajo. Vprašane so povedale, da vse prostore, ki jih imajo na razpolago, dobro koristijo. V dnevni sobi pijejo kavo in se tudi sicer v njej velikokrat zadržujejo: *»Ko vse pospravimo, se prestavimo v dnevno sobo, usedem se z njimi in spet razvijemo kakšno tem«* (F45). Prav tako veliko druženja poteka na balkonu: *»Zdaj ko bo zunaj bolj toplo, bodo rade posedele na balkonu, če ne bo vetra«* (E51). Kljub temu pa so štiri vprašane potožile o premajhni kuhinji in jedilnici: *»Prostori pa so malo majhni«* (F66). Hitro pride namreč do prostorske stiske, saj je v eni gospodinjski skupini okoli 12 stanovalcev z demenco. Za boljše bivanje je ena gospodinja predlagala zasteklitev v dnevni sobi, druga ima idejo o drsnih vratih, prav tako se jim zdi, da bi lahko balkon zasenčili in zasteklili, imeli pa bi lahko tudi večji vrt. Dve vprašani

sta izpostavili problem v tretjem nadstropju, kjer ni prostorsko zasnovanega gospodinjkega dela, ena zaposlena pa vidi težavo tudi v premajhnih dvigalih: *»Drugače se mi zdi, da bi morala tudi dvigala biti malo večja. Biti bi morala toliko velika, da bi komot dal v vrsto tri in tri ljudi, tudi z vozički« (F68).*

4.4 Vpliv stanovalcev z demenco na dejavnosti in storitve

Kar šest vprašanih meni, da imajo stanovalci zelo veliko vpliva pri odločanju, bodisi glede aktivnosti bodisi glede dogajanja z njimi samimi. V ospredju je upoštevanje njihovih želja, ki kolikor se le da poskušajo uresničiti: *»Če želijo biti še malo v skupnem prostoru, na počivalnikih, v jedilnici oziroma kakorkoli že, jih pustim« (B47).* Dve gospodinji sta mnenja, da imajo stanovalci na voljo možnost izbiranja. Pri opravljanju poklica gospodinje je ena vprašana večkrat poudarila, kako pomembno je zavedanje, da je delo potrebno prilagoditi stanovalcem in da oni narekujejo ritem: *»Vprašam jih, kaj bi želeli početi in se temu prilagodim« (A102).*

Več kot polovici zaposlenih gospodinj je pomembno, da odločitve sprejemajo skupaj z vsemi stanovalci, da se vsi skupaj dogovorijo kaj bodo počeli in da je to vsem v interesu. Trem gospodinjam je pri takšnem načinu dela bistveno v pomoč to, da s stanovalci vzpostavijo osebni stik in si pridobijo njihovo zaupanje: *»Zdi se mi, da je to tudi zato, ker mi zaupajo in da imam z njimi vzpostavljen en tak odnos« (C33).* Pestro dogajanje poskrbi za dobro vzdušje v skupini, kar po mnenju gospodinj vodi tudi k večjemu sodelovanju stanovalcev, k njihovi samoiniciativnosti in večji angažiranosti pri samih aktivnostih in poteku njihovega vsakdana: *»so zelo sodelovale, vse so pomagale, kakor so le lahko« (H25).*

Večina vprašanih je bila enotnih, da s prilagodljivo rutino in s tem, da so določene stvari v dnevu vsak dan enake, ob tem pa se dogaja vedno kaj drugačnega, prispevajo h kvalitetnejšemu življenju stanovalcev: *»Se mi zdi, da je dobro to, da si lahko vsak dan posebej narediš po svoje« (H66).* Štiri gospodinje pa so poudarile, da razumejo, da stanovalci z demenco potrebujejo tudi počitek in da jim ni vedno do raznih aktivnosti: *»Celoten čas dneva niti ne rabijo nekih aktivnosti, včasih jim paše mir, tako kot doma« (D48).* Večina izmed njih se tudi strinja, da vsiljevanje določenih nalog ne vodi daleč in da se jih v določena opravila ne da prisiliti: *»Zato v določena opravila, ki jih pač ne želijo opravljati, ne silim« (B13).*

Vprašane gospodinje priznavajo, da se v skupinah veliko pogovarjajo. Obstajajo določene teme, o katerih se stanovalci raje pogovarjajo in so pravzaprav njihove najljubše. Večina zaposlenih ima izkušnje, da pogovori vodijo v razne pripovedi iz stanovalčevih življenjskih zgodb. Veliko govora je o dogodkih iz preteklosti, nič manj pa ni črpanja spominov iz mladosti: *»O tem radi govorijo, ker so to stvari, ki so jih tudi oni počeli, ko so bili mladi«* (E91). Z veseljem kakšno rečejo tudi o aktualnih zadevah. Pogovarjajo se o njihovem osebnem počutju, o vremenu, hrani in praznikih. Ena gospodinja ima pogovore s stanovalci tudi glede politike: *»Včasih kakšno vsekamo tudi čez politiko, še posebej en gospod rad začne o tem govoriti, potem pa še drugi zraven poprimejo za temo«* (Č47).

Gospodinje pri stanovalcih od prihoda v dom pa vse do danes opažajo različne spremembe, saj so, kot pravijo, različne pri vsakem posamezniku. Šestim se zdi, da se osebam z demenco življenje spremeni na bolje, saj se prilagodijo načinu dela, ki ga imajo: *»Navadijo se. V bistvu se ljudje očitno tako navadijo na skupino, na te naše aktivnosti, na te naše rutine«* (D131). Tri gospodinje opažajo tudi, da nekaterim uporabnikom dom predstavlja nekakšno rešitev in da v njem lahko ponovno zaživijo na način, ki si ga zaslužijo. Na drugi strani pa vprašane opozarjajo in vidijo tudi spremembe pri stanovalcih, ki gredo na slabše. Nekateri stanovalci potrebujejo dalj časa za prilagoditev in jim življenje v domu nekako ne ustreza ter bi zato veliko raje videli, da bi odšli nazaj v svoje domače okolje: *»se še zdaj ni sprijaznila, da je tukaj in ona enostavno v skupini ne zdrži«* (F74).

Potrebe in želje stanovalcev se med seboj skladajo. Osem od devetih gospodinj potrebe stanovalcev ugotavlja z njihovo telesno govorico in mimiko: *»Mislim, da je dostikrat tukaj neverbalna komunikacija, ker vidim, da nekdo postane nemiren, da hodi tja in sem, gor pa dol. Pa veliko je tudi na mimiki«* (Č63). Občutek, kaj kdo potrebuje, pridobijo tudi s tem, ko s stanovalcem preživijo dlje časa in ga med tem uspejo bolje spoznati. Seveda potrebe ugotovijo tudi iz pogovora z osebo, ki ima demenco, čeprav je to lahko, sploh v poznejših stadijih demence, bolj poenostavljena komunikacija: *»To je dostikrat pri gospeh, ki hodijo še same na stranišče, ne znajo pa tega več v stavek spraviti. In potem vprašam, če bi šla gospa rada lulati, mi prikima in jo pospremim. Takoj je potem gospa pomirjena«* (G40).

4.5 Oblike razbremenjevanja gospodinj in izobraževanja

Čisto vseh devet vprašanih gospodinj pravi, da je njihovo delo predvsem psihično naporno. Delo je zelo odgovorno, odgovornost pa prinaša stres: *»Ker moram biti vedno pozorna na vse,*

mi to predstavlja neke vrste obremenitev« (E62). Velika večina pa se strinja tudi z dejstvom, da je negovalni kader prav tako obremenjen, čeprav v večji meri fizično kot pa psihično: »So preobremenjeni, fizično sploh, psihično pa tudi« (A223). Ker v domu gospodinje ne vedo za nobeno obliko razbremenjevanja, si morajo oblike razbremenitev poiskati same. Vse se razbremenjujejo v domačem okolju, saj imajo jasno razmejitev med službo in med zasebnim življenjem: »Da v bistvu po službi hočeš domov, se umakniti iz tega okolja in preklopiti na družinsko in zasebno življenje« (D152). Dve gospodinjji se razbremenjujeta s pomočjo pogovora, ena s pomočjo teka ali fizične aktivnosti, drugi pa pomaga, da išče ravnovesje in umirjenost.

Vse, razen ene vprašane so s svojim delovnim mestom zadovoljne: »Glede samega dela in kako ristem s temi ljudmi, lahko dam čisto komot 10« (C165). Prav tako več kot polovica vprašanih uživa v opravljanju dela z osebami z demenco. Dve vidita pozitivno lastnost v tem, da pomagata stanovalcem pri ohranjanju in pri krepitvi obstoječih sposobnosti, pri tem pa imata tudi oni dve priložnost za osebno rast: »Meni ti ljudje ogromno dajo s tem, ko se pač z njimi ukvarjam« (G49).

Vprašane so pri opravljanju poklica gospodinje naštele tudi nekaj slabosti. Gospodinjske skupine namreč štejejo okoli 12 ljudi, kar se jim zdi preveč: »Ker če ti hočeš iz drugega nadstropja vse dobiti ven, imaš polno dela s tem, da jih oblečeš in urediš. Če imaš deset ljudi v skupini, se večkrat za to ne odločiš, ker jih ne moreš hkrati razpeljati. Bi morali vsaj dve biti. Pa tudi v primeru, da prime nekoga na stranišče, kako naj grem z njim in pustim celo skupino samo zunaj? Je kar problem« (D122). Njihovo delo je premalo cenjeno, pet jih še meni, da je to delo težko in vse prej kot lahko. Štiri vidijo težavo v tem, da se po nadstropjih menjavajo in da ena gospodinja ni vedno stalna z določeno skupino stanovalcev: »Slabo je to, da nas preveč rotirajo, da nismo skozi na enem oddelku« (E111). Potem pa vsaka gospodinja vidi bolj individualno zase kakšno slabost. Ena denimo navaja preveč visoko izobrazbo za opravljanje tovrstnega poklica. Dve vidita težavo v tem, da med vikendom gospodinje končajo službo ob 18.00 uri in ne utegnejo urediti stanovalcev za spanje. To prinese tudi zmedo med stanovalce same: »To med tednom ni nobenega problema, hujši problem pa je sobota in nedelja, ko smo samo do 18h, ker ne vedo, kam bi šli in sprašujejo, če morajo iti že spat« (C90).

Glede izobraževanj štiri vprašane trdijo, da so to možnost imele, in sicer preko podjetja FIRIS. Šest jih je imelo priložnost kakršnihkoli izobraževanj glede demence in njihovega dela. Največ jih je imelo predavanja in interna izobraževanja v sklopu doma: »Pa ta

vsesplošna predavanja, ki jih imamo in ki se obnavljajo. Jih je nekaj» (H82). Ostale vprašane menijo, da niso imele nobenih posebnih znanj in izobraževanj v zvezi s svojim poklicem. Največ znanj so namreč pridobile iz prakse: »Samo to, kar mi je praksa sama od sebe prinesla.« (B98). Tri vprašane se imajo kar za samouka na tem področju, veliko pa je odvisno tudi od osebnega karakterja in od znanja, ki ti mora biti že dano in na nek način prirojeno: »Moraš znati delati z njimi, z ljudmi. To ti mora biti kar malo dano. Tega ne more vsak delati«(C151).

Šest vprašanih si želi dodatnih izobraževanj in ima željo po izobraževanju o vsem, s čimer se v svoji službi srečujejo. Ena gospodinja si želi tudi bolj specifičnega znanja. Dobro bi se ji zdelo učiti o bazalni stimulaciji in o sami komunikaciji. Druga pravi, da bi si želela več znanja glede demence in glede samega dela, tretjo pa zanimajo različni tipi demence: »Tudi teh vrst demenc je zelo veliko in ni res, da vedno veš o vsaki demenci, kaj in kako delati z ljudmi, ki imajo pač določen tip te demence« (A215).

4.6 Vključevanje svojcev stanovalcev z demenco

Večina gospodinj pravi, da imajo občutek dobrih odnosov med stanovalci in njihovimi svojci: »Mislim, da so kontakti med njimi čisto v redu. Enako lahko rečem tudi za ostale, ki pridejo na obisk k stanovalci v dom« (B118). Ena gospodinja meni, da so svojci s tem, ko so dali osebo z demenco v dom, razbremenjeni, dve vprašani pa imata občutek, da imajo svojci zaradi tega slabo vest: »eni pa se mi zdi, da imajo slabo vest, ker so dali starša v dom. Takšen občutek imam« (C177). Šest vprašanih opaža, da nekatere stanovalce svojci zelo redko obiščejo: »nekateri pa jih imajo tako malo in potem skozi sprašujejo, kdaj bo kakšen njihov prišel pa jih ni, ti se pa moraš izmišljevati take in drugačne odgovore. Je že meni prav malo težko potem, ker veš, da jih ne bo«(H103).

Več kot polovica vprašanih pravi, da podpirajo obiske svojcev in jim tudi svetujejo, na kakšen način čim bolj kvalitetno preživeti skupni čas: »Ko pridejo na obisk, jim včasih svetujem, naj v skupnem času počnejo nekaj, kar jih veseli, da jim ta trenutek, ko so tam, nekaj pomeni. Da bodo imeli prijetne spomine na druženja« (A240). Nekatere gospodinjje imajo pogostejše stike s svojci, druge redkejše, čisto vse pa jih imajo in takrat jih vključujejo v delovni proces.

S svojci vprašane največ sodelujejo v obliki pogovora, ko jim predajajo informacije glede splošnega dogajanja z določenim stanovalcem z demenco: »Ko pridejo na obiske in nas potem vprašajo, kako je mama, kako se počuti, s čim se ukvarja. To lahko vse mi povemo«

(D161). Ena vprašana je izpostavila, da ima več stika s svojci takrat, kadar oseba z demenco umira, saj imajo svojci potem priložnost, da so konstantno ob umirajočem. Večina zaposlenih je potrdila, da zdravstvenih informacij svojcem ne predaja in da je za to pristojen zdravstveno negovalni kader: *»Če so pa bolj zdravstvene informacije potrebne, jih pa zmeraj obrnem na sestro in se v to potem niti ne poglobljam toliko«* (H99).

Svojci imajo različne želje in zahteve, ki jih predajo gospodinjam. Vprašane pravijo, da nekateri želijo, da so stanovalci ostriženi in lepo urejeni, veliko pa šteje korekten odnos: *»in da z njimi delamo tako, kot je prav in kot bi si vsi želeli«* (C187). Nekateri svojci želijo, da imajo stanovalci označena oblačila, drugi imajo denimo določene zahteve po prehrani, kar tri gospodinje pa so mnenja, da imajo nekateri svojci precej nerealne zahteve: *»So pa potem vse sorte zahteve, tudi do nas zaposlenih. Želijo, da bi mama nekaj morala še delati, pa tega več ne zmore. In potem ne sprejmejo, da mama ne more«* (H101).

4.7 Sodelovanje gospodinj z ostalimi zaposlenimi

Zaposleni negovalni kader z gospodinjskimi skupinami sodeluje pri jutranji negi, kopanju stanovalcev z demenco, deljenju tablet ali pa pri večernem urejanju in pripravi k počitku. Pet od devetih vprašanih meni, da z njimi dobro sodelujejo, da so med seboj dobro povezani in da si prizadevajo delati kot tim: *»Ko pridem v nadstropje in vidim tim, se z njimi dobro razumem in so mi vsi v redu. Nimam nobenih težav«* (F94). Ena je mnenja, da bi bili med seboj lahko bolj povezani in da bi bili odnosi med njimi lahko še boljši. Večji problem je med samimi gospodinjami, saj se med njimi pojavljajo nesporazumi in tekmovalnost, zato je posledično tudi povezanost in sodelovanje med njimi slabše: *»Mogoče je sodelovanje slabše bolj z gospodinjami«* (C167).

Gospodinje pri svojem delu sodelujejo tudi s kuhinjo, saj je pomembno, na kakšen način se dogovorijo glede priprave hrane: *»Vsak dan je nekaj, samo odvisno je od tega, kaj je v kuhinji za kosilo že pripravljeno«* (Č24). Sodelovati morajo tudi z nadrejenimi in čistilkami, ena gospodinja pa se obrne tudi na socialno delavko. V primeru težav se sedem gospodinj najprej obrne na delovno terapevtko ali pa na vodjo zdravstvene enote, ki je zaposlena v domu: *»Če pa me kaj moti, oziroma če mi kaj ne da miru, pa z vodjo zdravstveno negovalnega osebja«* (A231). Štiri vprašane se po pomoč rade obrnejo na sodelavke, ena pa tudi na direktorico ali računovodstvo: *»Ali pa ne vem potem, lahko tudi v računovodstvo, če so kakšne takšne stvari«* (H94).

Ena gospodinja je izpostavila, da se ji zdijo zelo koristni tedenski sestanki gospodinj, kjer si predajo informacije o stanovalcih. Štiri gospodinja menijo, da je to zelo pomembno, ne nazadnje tudi za potek samega dela. Vesele so, ker je po njihovem mnenju med kadrom to prisotno: *»Zato je še toliko bolj pomembno, da se situacija preda, kako je z določenim stanovalcem, na kaj moramo biti pri delu z njim še posebej pozorni, kaj ima rad, česa ne mara, ...«* (Č108). Nekatere gospodinja si med seboj izmenjujejo tudi izkušnje in nasvete glede različnih načinov dela.

Ena gospodinja meni, da kopanje stanovalcev ni njeno delo, temveč delo negovalnega kadra. To trditev je podkrepila z dejstvom, da se ji ne zdi pravično, da se z enim stanovalcem ukvarja celo uro, medtem ko je ostala skupina praktično prepuščena sami sebi.

Drugi dve gospodinja kot slabost svojega poklica navajata slab vpogled v delo drugih. Pravita namreč, da je premalo vpogleda v delo drugih zaposlenih in da morda tudi zaradi tega stvari niso najbolj jasne, prisoten pa je občutek nerazumevanja drug drugega: *»Problem je, ker se ne ve, kaj kdo sploh dela, ni tega vpogleda«* (D147). Med gospodinjami je tudi veliko odsotnosti in bolniških, dve gospodinja pa pri svojem delu pogrešata več neformalnih srečanj in stikov med samimi gospodinjami: *»Pogrešam pa takšna neformalna srečanja, neobvezna«* (E119).

4.8 Povezovalna vloga socialnega dela z gospodinjami

Gospodinja so v domu zaposlene različno dolgo. Ene že več let, druge šele nekaj mesecev oziroma dni. Tri gospodinja so se z demenco srečale zaradi osebne izkušnje. Eno vprašano je očetov rak spodbudil k temu, da bi delala s starimi ljudmi v domu. Drugi dve pa sta izkušnje z demenco pridobivali pri delu z bližnjimi sorodniki: *»Čeprav sem v malo demence in nege padla tudi čisto v privatnem življenju. Tako sem pridobivala izkušnje in spoznavala, kaj ta bolezen pravzaprav je sploh lahko. To je bil zame velik izziv, vendar ga je bilo treba reševati«* (B99).

To jih je pravzaprav pripeljalo do spoznanja, kako nemočni, ranljivi in pomoči potrebni so drugi ljudje. Pri delu z obolelimi in ostarelimi se je v njih prebudilo sočutje in empatija do stanovalcev, s katerimi se tekom svojega dela nemalokrat poistovetijo: *»Težko mi je tudi, kadar vidim človeka, kako mu je težko in kako je v zadregi. V takšnem primeru se mu pridružiš, mu rečeš: "Razumem, verjamem, vidim, čutim, da ste v stiski, kaj pa lahko zdaj narediva, da ne boste več v takšni stiski?"«* (D36).

Na socialno delavko se v primeru morebitnih težav in zapletov obrne sicer samo ena od vprašanih, kljub temu pa je druga gospodinja podala predlog za socialno delavko. Pravi, da bi bilo dobro, da bi se večkrat družila s stanovalci, saj bi jih na ta način tudi ona bolje spoznala in videla, kakšne potrebe in želje imajo. Vse to bi tudi njej olajšalo njeno delo, prav tako pa je tukaj še veliko prostora za izboljšanje: *»Tudi na demenco bi bilo fino, če bi bila zaposlena socialna delavka lahko več časa z njimi na oddelku, ker potem ona te ljudi seli, jih sprejema in na takšen način najboljše vidiš, kdo bi šel lahko h komu, kam koga dati in kdo bolj spada skupaj.« (D141).* Glede na to, da tudi socialna delavka veliko dela z ljudmi in ima z njimi tako rekoč vsakodnevne stike, bi bilo dobro to znanje deliti in se med seboj še bolj dopolnjevati.

Ne glede na to, kakšno vlogo socialni delavci in delavke opravljamo, pa se zdi bistvenega pomena, da delamo po načelih partnerskega odnosa. V njem dopustimo, da človek z demenco soustvarja rešitve in da je njegov glas slišan, mi pa iščemo njegove potenciale in krepimo njegovo moč (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2005). V tem sta si poklic socialne delavne oz. delavca in poklic gospodinje podobna.

5 RAZPRAVA

V družbi na splošno še vedno vztraja negativna podoba domov za stare ljudi. Ljudje vanje dvomijo in jih zavračajo, dokler je to le mogoče. Gospodinjske skupine se zavzemajo za kakovost, majhnost in domačnost (Filipovič Hrast in Hlebec, 2014). Tudi v Domu starejših Logatec so nedolgo nazaj pričeli slediti tej viziji in uvedli gospodinjske skupine. Rezultati moje raziskave so pokazali, da so prinesle veliko pozitivnih stvari. Stanovalci ne bivajo več za zaklenjenimi vrati in imajo večjo svobodo. Stanovalci z demenco in tisti brez nje živijo v sožitju. To je posledično prispevalo tudi k detabuizaciji demence, hkrati pa se je na osebe z demenco v prvi vrsti začelo gledati kot na eksperte iz izkušenj.

Četrta generacija domov za stare ljudi se zgleduje po domačem gospodinjstvu, saj je v skupini stalno prisotna gospodinja. V Sloveniji se vedno pogostejše pojavljajo adaptacije domov ali pa manjši samostojni objekti v bližini domov za stare ljudi, ki so namenjeni osebam z demenco (Imperl, 2012). V Domu starejših Logatec so se po pričevanju gospodinj tudi prenavljali in renovirali prostori, saj jih potrebujejo za prilagojene načine dela z osebami z demenco. Čeprav naj bi bilo največje število oseb z demenco v gospodinjski skupini 12, so gospodinje povedale, da je včasih številka že prevelika, prostori pa so posledično premajhni. Zato so podale tudi nekaj predlogov za njihovo nadgradnjo in ponovno spremembo.

Gospodinjske skupine omogočajo večje in aktivnejše vključevanje starih ljudi in njihovih svojcev v domsko življenje. Ključnega pomena za vsakega posameznika so samostojnost, domačnost, zasebnost in samoodločanje (Lenarčič, 2012). Gospodinje sprejemajo odločitve skupaj s stanovalci, pri tem pa so v ospredju predvsem želje uporabnikov. To je tudi eden izmed načinov pridobitve njihovega zaupanja. Vse to vodi v dobro vzdušje in razpoloženje v skupini, kar pa je povezano tudi s samim sodelovanjem in angažiranjem stanovalcev pri raznoraznih aktivnostih ter posledično tudi pri njihovem vsakdanu. Predpogoj je, da so gospodinjske skupine ustvarjene iz karakternih podobnih si starih ljudi oziroma ljudi, ki imajo podobno stopnjo demence. Samo tako bo skupina lahko temeljila na domačnosti in družinskosti, njeni člani pa se bodo lahko med seboj bolj povezali (Boljka in Ogrin, 2013).

Zaposlene gospodinje v Domu starejših Logatec menijo, da imajo uporabniki na razpolago veliko raznolikih aktivnosti. Nekatere izvajajo vsakodnevno, druge pa bolj občasno. Pripravljajo hrano in mizo za obroke, pečejo peciva in piškote, pospravljajo, brišejo prah, imajo telovadbo, hodijo na sprehode, pojejo in plešejo, gledajo televizijo, pletejo, berejo, se pogovarjajo o svojih življenjskih zgodbah, izdelujejo razne ročne izdelke, se igrajo številne

miselne igre in še bi lahko naštevali. Na takšen način pridobijo občutek koristnosti, hkrati pa krepijo obstoječe sposobnosti. Aktivnosti in terapije z živalmi v osebi z demenco lahko obudijo spomine, vzpodbudijo socialne interakcije, empatijo, sprožijo pogovore in posledično zmanjšujejo zmedenost (Kremesec – Avramović, 2010) V domu imajo mucke, ribice in ptička, za katere skrbijo stanovalci z demenco.

V gospodinjskih skupinah se lahko pojavljajo težke odločitve, na primer dajanje prednosti – individualnim uporabnikom ali potrebam celotne skupine, za katero ne moremo ponuditi črno-belih odgovorov (Marshall in Tibbs, 2006). Gospodinje se v veliki meri poslužujejo dela s celotno skupino, kadar pa je potrebno uporabnika pospremiti na stranišče, ga pomiriti in se mu posvetiti, pa je seveda v ospredju individualno delo. Mnenja glede tega so sicer nekoliko deljena, saj nekatere vprašane menijo, da je prioriteta to, da je vsak posameznik preskrbljen in zadovoljen, saj samo tako lahko funkcionira celotna skupina. Protiargument temu je, da je gospodinja na prvem mestu v službi za celotno skupino in da ne more eno uro s stanovalcem nekaj individualnega početi, med tem časom pa so ostali člani gospodinjske skupine prepuščeni praktično sami sebi.

Med načine dela gospodinj so le-te navajale, da stanovalce usmerjajo, se z njimi pogovarjajo, jih spodbujajo, se jim prilagajajo in se zavedajo, kako pomembne so tudi pohvale, kadar si jih stanovalci res zaslužijo. Gospodinja s stanovalcem z demenco vzpostavi družabništvo in resničen stik. Vsak dan piše tudi dnevnik oziroma raport, v katerem beleži svoja opazanja o uporabnikih, spremembe vedenja in predloge oziroma rešitve (Gendron, 2015).

Gospodinje menijo, da imajo precej različne načine dela s stanovalci, čeprav rezultati kažejo, da to ne drži. Občutek nerazumevanja se po mnenju nekaterih vprašanih skriva v tem, da zaposleni nimajo dovolj vpogleda v opravljanje dela drug drugega. Gospodinja mora imeti določene lastnosti, ki so se ponavljale v odgovorih vseh vprašanih.

Poklic gospodinje težko opravlja nekdo, ki ni inovativen, ki ljudi ne zna ljudi motivirati in ni iznajdljiv. Ključnega pomena predstavlja potrpljenje in dejstvo, da se znajo obvladati. Prav tako je pomembno, da imajo čut do sočloveka in da so pripravljene pokazati empatijo v trenutkih, ko stanovalci to pričakujejo in potrebujejo. Biti morajo prisotne v trenutku "tukaj in zdaj", ker na takšen način s stanovalci lahko ohranjajo dobre odnose. Prav tako morajo biti pozorne, ustvarjalne in ljubeče, včasih tudi humorne, hkrati pa jedrnate pri svojem izražanju (L. Zlobec idr., 2017).

Potrebe in želje stanovalcev se najprej ugotavlja prek pogovora, kadar pa demenca napreduje, stopi v ospredje poenostavljena komunikacija. Pri tem si gospodinje lahko pomagajo tudi z različnimi predmeti. Rdečo nit pogovora ohranijo s spodbujanjem, večkrat pa je to lažje pokazati z govorico telesa (Pentek, 1994). Napačno je namreč razmišljanje, da se mora v gospodinjskih skupinah nenehno nekaj dogajati in da morajo stanovalci neprestano nekaj početi. Stanovalci namreč potrebujejo tudi tišino, mir, brezdelje in opazovanje določenih aktivnosti, vonjanje različnih arom (na primer kave) ali pa poslušanje glasbe.

Pri delu z osebami z demenco je potrebna stalna iznajdljivost in kreativnost ter nenehno dajanje topline in občutka humanosti. Kljub temu da osebe z demenco soustvarjajo odnos z gospodinjami, pa lahko opravljanje takšnega poklica kaj kmalu postane utrudljivo in psihično naporno (Marshall in Tibbs, 2006). Ostali zaposleni, predvsem v zdravstveno negovalnem kadru, so veliko bolj fizično obremenjeni, zato si morajo zaposleni poiskati razne oblike razbremenitve. Najlažje to storijo izven službenih okvirov, saj v drugem okolju na težave v službi lahko pozabijo. Razmejitev službe in zasebnega življenja jim zelo koristi. Ukvarjanje s hobiji, tek ali druga fizična aktivnost jim pomaga sprostiti določeno negativno energijo in poiskati ravnovesje in umirjenost, ki sta pri opravljanju poklica gospodinje še kako pomembna.

Včasih se morajo gospodinje o določenih situacijah posvetovati s sodelavci. To jim pomaga, da spremenijo svojo miselnost, sprostijo tesnobo ali pa jezo (Challis idr., 2009). Med gospodinjami je veliko bolniških odsotnosti, nekatere pa pogrešajo tudi več neformalnega in neobveznega druženja med njimi. Tedensko imajo sicer sestanke, na katerih se pogovorijo o dogajanju iz preteklega tedna, predajo pa si tudi pomembne informacije o stanovalcih. Nekatere gospodinje si pomagajo tako, da med seboj delijo svoje izkušnje in nasvete glede različnih pristopov in načinov dela.

Sodelovanje med gospodinjami in medicinsko negovalnim kadrom je dobro in po rezultatih sodeč poteka nemoteno. Vse vprašane imajo v domu vsaj eno osebo, na katero se lahko obrnejo v primeru določenih zagat ali težav, v odnosih med samimi gospodinjami pa je nekaj težav. V preteklosti so se med njimi namreč pojavili nesporazumi in tekmovalnost, zato se je sodelovanje poslabšalo. Vse naštetu lahko kaj kmalu vpliva na stanovalce, saj so zelo dovzetni za počutje sogovornika. Zelo hitro namreč občutijo, če jim je neka oseba naklonjena. Navezanost na nekoga jim po navadi sproži dobre občutke, saj to povežejo z ljubeznijo in lepimi spomini, ki so jih v preteklosti v povezavi s tem doživeli (Kitwood, 2005).

Skoraj vse zaposlene so se udeležile kakšnega izobraževanja, seminarja ali predavanja na temo demence in opravljanja njihovega poklica. Potrebno je izobraževati kader in zaposlene na vseh funkcijah. Ustrezni izobraževalni programi morajo biti dostopni in na razpolago, saj se določena ustanova samo na takšen način lahko izboljšuje in nadgrajuje (Boljka in Ogrin, 2013). V Domu starejših Logatec je za interna izobraževanja poskrbela družba FIRIS IMPERL & CO. d.n.o., vprašane pa si želijo še dodatnih znanj in so pripravljene na dodatno učenje.

Kljub večinoma dobrim odnosom in pogostim stikom med svojci in stanovalci z demenco imajo nekateri redkejši in slabši odnose. Stike s svojci imajo tudi zaposlene gospodinje. Pri tem jih rade volje vključujejo v delovni proces in sodelovanje s stanovalci. Podpirajo jih in jim pomagajo pri preživljanju čim bolj kvalitetnega skupnega časa, ki ga imajo na voljo. Svojci imajo glede svojih stanovalcev določene želje in zahteve. Nekateri imajo čisto smiselne in preproste želje, ki jih ni težko uresničiti in jim gospodinje rade volje ustrežejo, zahteve nekaterih pa so precej nerealne. Težko se sprijaznijo z dejstvom, da jih njim ljuba oseba ne prepozna več, se spreminja v vzorcih vedenja, njene sposobnosti pa vztrajno pešajo in upadajo (Mlakar in Prapertnik, 2013).

Thompson in Thompson (2001, str. 63-65) navajata, da je v medicinsko oskrbo nujno potrebno vpeljevati krepitev moči uporabnika, ki je v socialnem delu še kako poznana. Pomembna je delovna etika in odnos, ki ga imamo z uporabnikom. Po mojem mnenju je veliko podobnosti v lastnostih, načinih in pristopih dela gospodinj s tistimi načini dela, ki jih morajo imeti socialne delavke in delavci.

Tako kot mora socialna delavka ali delavec sodelovati in povezovati, ugotavljati potrebe svojih uporabnikov in delati z njimi na perspektivi moči, tako mora tudi gospodinja delovati s stanovalci, ki so v njeni gospodinjski skupini. Tudi socialni delavci in delavke moramo vedeti, na kakšne načine pristopiti do oseb z demenco in kako z njimi vzpostaviti delovni odnos. Rutina ne pride v poštev, saj nam vsak posameznik posebej lahko pokaže ali pa pove, kako naj pristopimo do njega. Navzočnost, prisotnost, čustvena odzivnost, empatija, občutek, da zmorejo, in občutek zaupanja je nekaj enormnega, kar jim lahko damo tudi mi (Bryden, 2005).

Na socialno delavko se v Domu starejših Logatec od vseh devetih vprašanih gospodinj obrne samo ena gospodinja, druga pa bi si želela, da bi bila socialna delavka bolj prisotna v gospodinjskih skupinah, saj bi s svojim znanjem lahko pripomogla k izboljšanju stanja

kakšnega od stanovalcev z demenco, hkrati pa bi se z njimi tudi bolje spoznala. To bi koristilo tudi njej pri samem delu, saj se velikokrat znajde v vlogi koordinatorice storitev.

V gospodinjskih skupinah je zelo prisoten socialni model dela. V njem je prisotno zavedanje, da sami poskusi zdravljenja demence ne zadoščajo, ampak da je potrebno osebam z demenco marsikaj ponuditi in jim dati, da imajo kljub bolezni kar se le da lepo in kakovostno življenje. Socialni delavci in delavke, ki so zaposleni v domovih za stare ljudi z varovanimi oddelki, so vodilni kader, ki bi si lahko prizadeval za spremembe na tem področju in ne nazadnje tudi za promoviranje in uresničevanje skupnostne oskrbe v družbi. Kljub temu da bi bilo na pravnem področju potrebno še marsikaj urediti v tej smeri, vsekakor ne drži, da za to nismo dovolj kompetentni, saj številna znanja, metode in teorije v socialnem delu dokazujejo nasprotno. In samo tako, da se borimo, lahko vsa znanja, ki jih premoremo teoretično, uporabimo tudi v praksi (Moore in Jones, 2012, str. 1-62).

6 SKLEPI

- Gospodinjske skupine so v Domu starejših Logatec prinesle številne novosti in pozitivne spremembe. Gospodinje se s stanovalci več ukvarjajo, stanovalci imajo večjo svobodo, saj so vrata odklenjena. Predhodni varovani oddelek je stanovalce z demenco stigmatiziral, zdaj pa vsi stanovalci, tako oboleli kot tisti, ki demence nimajo, živijo v sožitju.
- S prehodom na gospodinjske skupine so se prenovili tudi prostori. Če je v skupini 12 ljudi z demenco, se ne glede na prenovo že kaže določena prostorska stiska, ki jo občutijo tudi stanovalci sami. Gospodinje so zato podale nekaj predlogov, kaj bi še lahko izboljšali.
- Gospodinje soustvarjajo dan s stanovalci, ki imajo demenco, saj odločitve vedno sprejemajo skupaj z njimi. Pri tem se upoštevajo predvsem želje, ki jih imajo uporabniki. V skupinah so stanovalci s podobno stopnjo demence, kar veliko pripomore k temu, da delajo enake ali pa vsaj podobne stvari vsi hkrati. Na takšen način krepijo svoje sposobnosti, posledično pa se tako lahko bolj angažirajo pri določenih aktivnostih, ki se delijo na dnevne in na občasne.
- Gospodinje se včasih znajdejo pred težkimi odločitvami, na primer komu dati prednost-celotni skupini ali se posvetiti bolj individualnemu posamezniku. Vse pa se strinjajo, da se s stanovalci veliko pogovarjajo, jih spodbujajo, se jim prilagajajo, jih usmerjajo in z njimi pravzaprav vzpostavijo osebni odnos.
- Pomembne lastnosti gospodinje so: inovativnost, iznajdljivost, potrpežljivost, prijaznost, umirjenost in empatičnost. Dobro je, če znajo v spoštljiv in kulturnen odnos vnesti tudi smisel za humor, saj v skupini potem lažje prevladuje občutek domačnosti. Poznati morajo tudi potrebe stanovalcev in se ob tem zavedati, da stanovalci potrebujejo tudi mir in tišino.
- Gospodinje so pri svojem delu predvsem psihično utrujene, medtem ko je zdravstveno negovalni kader bolj fizično obremenjen. Najlažje se razbremenijo izven okvirov službe, torej v zasebnem življenju. Da bi znotraj samega Doma starejših Logatec potekale kakršnekoli razbremenitve, niso seznanjene. Večina vprašanih se je znotraj doma udeležila kakšnega internega izobraževanja o demenci in opravljanju njihovega poklica. Vse pa si želijo še dodatnih znanj in izobraževanj.
- Sodelovanje med gospodinjami in ostalimi zaposlenimi poteka nemoteno. Predvsem imajo gospodinje dobre odnose z zdravstveno negovalnim kadrom oziroma pri sodelovanju z

njimi nimajo težav. Težave se pojavljajo v odnosih med gospodinjami samimi, in sicer zaradi preteklih nesporazumov in tekmovalnosti med nekaterimi.

- Stiki med svojci in stanovalci so precej različni. Nekateri imajo dobre odnose, pri drugih so obiski redkejši. Kljub temu gospodinje sodelujejo z vsemi svojci, kadar imajo to priložnost. Vključujejo jih v delovni odnos in si prizadevajo, da bi s stanovalci preživeli čim bolj kakovosten skupni čas, ki jim je na razpolago.
- Podobne lastnosti in načine dela, kot jih imajo gospodinje, morajo imeti tudi socialne delavke, ki delajo z osebami z demenco. Ugotavljanje potreb, delo na perspektivi moči, antidiskriminacijska praksa, zagovorništvo, partnerski odnos, koordiniranje storitev ipd. so socialno delovni izrazi, nevede pa se jih gospodinje poslužujejo pri njihovem delu pravzaprav vsak dan.
- Na socialno delavko se v Domu starejših Logatec obrne samo ena gospodinja. Glede na dopolnjujoče se delo enega in drugega poklica bi se med seboj lahko bolj povezovali in sodelovali za dobrobit vseh. Na takšen način bi se zaposleni lahko tudi učili drug od drugega in si predajali znanje.

7 PREDLOGI

- Dom starejših Logatec bi moral prevzeti aktivnejšo vlogo v širšem okolišu, da bi uporabniki izvedeli za gospodinjske skupine in se seznanili z načini in pristopi dela gospodinj v njih. Bolj bi lahko stopil v sodelovanje tudi z ostalimi domovi po Sloveniji, ki imajo varovane oddelke, prav tako pa bi se lahko povezal in sodeloval s Centrom za socialno delo Logatec.
- Dvakrat tedensko bi si zaposlena socialna delavka v Domu starejših Logatec morala vzeti uro časa in iti v gospodinjsko skupino, kjer bi vodila kakšno aktivnost ali pa bi se s stanovalci in gospodinjo samo pogovarjala.
- Gospodinje bi morale imeti več izobraževanj. Predlagam različna izobraževanja o samem delu z osebami z demenco, o komunikaciji med njimi, o različnih tipih demence in podobno. Dobrodošle so tematike, o katerih zaposlene še niso poslušale, nič pa ni narobe tudi z osveževanjem že pridobljenega znanja.
- V medijih bi bilo smiselno več pisati o gospodinjskih skupinah. O njih bi se lahko posnelo kakšen krajši dokumentarec, ki bi ga predvajali na televiziji. Prav tako bi lahko imeli tudi oddajo o tovrstni temi na radiu, napisali pa bi lahko kakšen članek za lokalni časopis in pripravili posebne zloženke.
- Glede na to, da odnosi med gospodinjami niso najboljši, bi bilo dobro imeti kakšno supervizijo v domu. Predlagam, da bi se temu namenilo več časa in težave dokončno poskusilo razrešiti. Potrebno bi bilo razjasniti tudi točne naloge zaposlenih v domu, saj bi bila tako vpogled kot tudi razumevanje dela drug drugega boljša.
- Zanimivo bi bilo pogledati vidike oseb z demenco v gospodinjskih skupinah in na podlagi opazovanja in drugih metod raziskovanja pridobiti še njihovo mnenje in zadovoljstvo z bivanjem v gospodinjskih skupinah.
- Glede na to, da so pri delu gospodinj prisotne precejšnje psihične obremenitve, bi Dom starejših Logatec za svoje zaposlene lahko priskrbel določene oblike razbremenitve, bodisi športne ali pa bolj duhovne narave.
- Prostore, ki jih uporabljajo gospodinjske skupine, bi bilo dobro še preurediti ali pa povečati. Zasteklitev in hkrati tudi zasenčitev balkona, steklena drsna vrata v dnevni sobi in večja dvigala bi lahko bila velik doprinos za vse stanovalce doma, še najbolj pa seveda za stanovalce, ki imajo demenco.

- Predlog dveh gospodinj glede gospodinjske skupine je zelo optimalen, vendar zaradi kadrovskih normativov težko uresničljiv. Kljub temu se velike upe polaga na vodilne zaposlene v Domu starejših Logatec, da bodo uspeli prepoznati potrebo in se borili za spremembe in iskanje rešitev v želeni smeri.

8 LITERATURA IN VIRI

- Anzeljc, M. (2010). Vloga patronažne medicinske sestre v družini z bolnikom z demenco. V A. Kogoj, & M. Strbad (ur.), *V korak z demenco – poti: 6. psihogeriatrično srečanje* (str. 1–8). Laško: Spominčica – Slovensko združenje za pomoč pri demenci.
- Barlett, R. & O'Connor, D. (2010). *Broadening the Dementia Debate. Towards social citizenship*. Great Britain: The Policy Press.
- Boljka, U. & Ogrin, A. (2013). *Da je skupaj lažje biti sam: zbornik prispevkov o (so)bivanju starejših*. Ljubljana: Zveza društev upokojencev Slovenije.
- Brannelly, T. (2006). Negotiating ethics in dementia care. An analysis of an ethic of care in practice. *Dementia*, 5(2), 197 – 212.
- Bryden, C. (2005). *Dancing with Dementia: My Story of Living Positively with Dementia*. London, Philadelphia: Jessica Kingsley.
- Buijsen, H. (2005). *The Simplicity of Dementia*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Butala, A. (2001). Človekove pravice tudi za bolnike z demenco. V A. Kogoj (ur.), *Celostna obravnava bolnika z demenco: 2. psihogeriatrično srečanje* (str. 102-116). Ljubljana: Združenje za pomoč pri demenci.
- Cahill, S. & Dooley, A. (2005). The Historical Context of rehabilitation and its Application to Dementia Care. V Marshall, M. (ur.), *Perspectives on Rehabilitation and Dementia* (str. 30 – 38). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Cantley, C. (2001). *A Handbook of Dementia Care* (str. 77-89; 123-145; 161-172; 278 - 308). Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
- Center celostne oskrbe. (b.d.). Pridobljeno 29.7.2018 s <http://www.cco.si/services/zdravstvena-nega-oskrba/>
- Challis, D., Sutcliffe, C., Hughes, J., von Abendorff, R., Brown, P. & Chesterman, J. (2009). *Supporting people with dementia at home: challenges and opportunities for the 21st century*. Farnham, Burlington: Ashgate.
- Clough, R., Learny, M., Miller, V. & Bright, L. (2004). *Housing decisions in later life*. New York: Palgrave Macmillan.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobač, L., Mešl, N., Možina, M. (2005). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

Čebašek Travnik, Z. (2010). Zakonski okviri sprejema na varovani oddelek zdravstvene ali socialne ustanove za starejše ljudi z duševno motnjo. V A. Kogoj, & M. Strbad (ur.), *V korak z demenco – poti: 6. psihogeriatrično srečanje* (str. 1–8). Laško: Spominčica – Slovensko združenje za pomoč pri demenci.

Dementia Villages. (b.d.). Pridobljeno 29.7.2018 s <https://www.dementiavillage.com/>

Filipovič Hrast, M. & Hlebec, V. (2013). Medgeneracijska solidarnost in aktivna starost. V A. Bevc (ur.), *Prihodnost Slovenije kot dolgožive družbe*. Zbornik prispevkov iz strokovnega programa 12. festivala za tretje življenjsko obdobje (str. 59-63). Ljubljana: Proevent.

Filipovič Hrast, M., Hlebec, V., Knežević Hočevar, D., Černič Istenič, M., Kavčič, M., Jelenc-Krašovec, S., Kump, S., & Mali, J. (2014). *Oskrba starejših v skupnosti: dejavnosti, akterji in predstave*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Gendron, M. (2015). *Skrivnost, imenovana Alzheimer*. Ljubljana: Chiara.

Hvalič Touzery, S. (2007). Primeri inovativnih in dobrih praks pomoči onemoglim starim ljudem in njihovim oskrbovalcem v državah Evropske unije. *Kakovostna starost*, 10(4), 35-52.

Introducing Preschoolers Into This Nursing Home Changed Everyone's Lives. (b.d.). Pridobljeno 01.08.2018 s <https://www.boredpanda.com/preschool-retirement-home-intergenerational-learning-center-ilc/>

Imperl, F. (2012). *Kakovost oskrbe starejših – izziv za prihodnost*. Logatec: Firis Imperl & Co.: Seniorprojekt.

Imperl, F. (2013). Strokovnjaki o sobivanju in stanovanjskih skupinah pri nas. V U. Boljka, & A. Ogrin (ur.), *Da je skupaj lažje biti sam* (str. 8-21). Pridobljeno 01.08.2018 s http://www.zdus-zveza.si/docs/SVETOVALNICA-BIVANJE/ZDUS_brosura_web.pdf

Innes, A. (2009), *Dementia Studies* (str. 102 – 131). Lo Angeles: Sage.

Kremesec – Avramović, M. Vloga živali pri starostnikih. V A. Kogoj, & M. Strbad (ur.), *V korak z demenco – poti: 6. psihogeriatrično srečanje* (str. 76-82). Laško: Spominčica – Slovensko združenje za pomoč pri demenci.

- Kavar–Vidmar, A. (1991). Socialno-ekonomski položaj starih ljudi. V Okrogla miza, *Sedanost in prihodnost gerontoloških dejavnosti v Sloveniji* (str. 12-20). Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- Kerbler, B. (2011). Alternativne oblike bivanja za starejše. *Geografski obzornik*, 58(3), 13-19.
- Kitwood, T. (2005). *Dementia Reconsidered: The Person comes First*. Buckingham, New York: Open University Press.
- Klevišar, M. (2016). *V dom – zakaj pa ne?* Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Klepej Trunšek, V. (2014). Sodobne oblike bivanja starejših v zahodni Evropi. *Kakovostna starost*, 17(2). Pridobljeno 20.6.2018 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-BXLFURDW/?euapi=1&query=%27keywords%3dsodobne+oblike+bivanja+starej%C5%A1ih+v+zahodni+evropi%27&pageSize=25>
- Kocmur, H. (2017). *Domove za starejše bi spremenili v hiralnice*. Pridobljeno 20.6.2018 s <http://www.delo.si/novice/slovenija/domove-za-starejse-bi-spremenili-v-hiralnice.html>
- Krasnik, U. (2013). Staranje prebivalstva: globalen megatrend. V A. Bevc (ur.), *Prihodnost Slovenije kot dolgožive družbe. Zbornik prispevkov iz strokovnega programa 12. festivala za tretje življenjsko obdobje* (str. 70-76). Ljubljana: Proevent.
- L. Zlobec, Š., Krivec, D., Pajk, B., Virant, A., Jurjevčič, M. & Tratnik, M. (2017). *Živeti z demenco doma. Vodnik o demenci za svojce*. Ljubljana: Spominčica – Alzheimer Slovenija – Slovensko združenje za pomoč pri demenci.
- Lenarčič, A. (2012). *Domovi za starejše v Sloveniji: potrebe po konceptualnem in organizacijskem spreminjanju* (Diplomsko delo). Fakulteta za organizacijske vede, Kranj.
- Mali, J. (2008). *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J. (2011). Pogled z vidika skrbi za stare ljudi: pripombe k predlogu zakona o socialnovarstveni dejavnosti. *Socialno delo*, 50(1), 59-62.
- Mali, J. (2011). Uvajanje zagovorništva starejših oseb. V M. Tratnik Volansko (ur.), *Zagovorništvo starejših. Zbornik referatov in razprav, št. 1/2011* (str. 15-27). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
- Mali, J. (2012). Deinstitutionalisation as a challenge for the development of community-based care for older people = Dez institucionalizacija kot izziv za razvoj skupnostne oskrbe starih ljudi. *Dialogue in praxis*, 1(14), 1/2(22-23), 57-69.

- Mali, J. (2013). *Dolgotrajna oskrba v Mestni občini Ljubljana* (str. 99-123, 129-143). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J., Mešl, N., & Rihter, L. (2011). *Socialno delo z osebami z demenco: raziskovanje potreb oseb z demenco in odgovorov nanje* (str. 117-144). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mali, J. & Milošević – Arnold, V. (ur.) (2007). *Demenca – izziv za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Marshall, M. & Tibbs, M.-A. (2006). *Social work and people with dementia. Partnerships, practice and persistence*. Great Britain: A BASW/Policy Press title.
- Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (2011), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: študijsko gradivo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Milošević Arnold, V. (2005). *Kakovost bivanja v domovih za stare ljudi*. VM. Muršec (ur.), *Ali smo pripravljeni na starost jutrišnjega dne?* (str. 54-67). Maribor: Splošna bolnišnica.
- Milošević, V. (1991). *Gerontološko izobraževanje družboslovnih profilov*. V Okrogla miza, *Sedanost in prihodnost gerontoloških dejavnosti v Sloveniji* (str. 53-67). Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- Milošević Arnold, V. & Mali, J. (2005). *Skrb za osebe z demenco v slovenskih domovih starejših občanov*. V I. Velikonja (ur.), *Zdravstveni, pravni in socialni vidiki obravnave oseb z demenco: 4. psihogeriatrično srečanje* (str. 50-65). Ljubljana: Spominčica – Slovensko združenje za pomoč pri demenci.
- Mlakar, K., Prapertnik, A. (2013). *Vloga socialnega dela pri zagotavljanju kakovosti življenja osebam z demenco in njihovim svojcem*. *Socialno delo*, 52(4), 281-284.
- Moore, D. & Jones, K. (2012). *Social Work and Dementia* (str. 1-62). Los Angeles: Sage.
- Ogrin, A. (2014). *Kaj nam je prinesel HELPS?* V A. Ogrin v sodelovanju z ekipo HELPS (ur.), *Da je skupaj lažje biti sam 2. del: zaključna publikacija projekta HELPS* (str. 50-51). Ljubljana: Zveza društev upokojencev Slovenije.
- Oskrbovana najemna stanovanja*. (b.d.). Pridobljeno 20.6.2018 s <http://www.ns-piz.si/oskrbovana-najemna-stanovanja/predstavitev/>

- Pentek, M. (1994). Dementni bolnik, njegova družina in zdravnik splošne medicine. V M. Pentek (ur.), *Dementni bolnik in njegova okolica: 1. učna delavnica*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- Pentek, M. (2001). Dementni bolnik, njegova družina in zdravnik splošne medicine. V A. Kogoj (ur.), *Celostna obravnava bolnika z demenco: 2. psihogeriatrično srečanje* (str. 23-35). Ljubljana: Združenje za pomoč pri demenci.
- Platiše, J. (b.d.). *Sobivanje starejših v stanovanjski skupnosti*. Pridobljeno 1.8.2018 s http://www.seniorji.info/VAROVANA_STANOVANJA_Stanovanjska_skupnost_starejsi_upokojenci
- R. Jansen, T. (b.d.). *The Nursing Home That's Also a Dorm*. Pridobljeno 17.7.2018 s <https://www.citylab.com/equity/2015/10/the-nursing-home-thats-also-a-dorm/408424/>
- Ramovš, J. (b.d.). *Negovalna oaza*. Pridobljeno 13.6.2018 s <http://www.instantntrstenjaka.si/gerontologija/slovar/1372.html>
- Ramovš, J. (2013). Socialni vidiki aktivnega staranja. V A. Bevc (ur.), *Prihodnost Slovenije kot dolgožive družbe. Zbornik prispevkov iz strokovnega programa 12. festivala za tretje življenjsko obdobje* (str. 92-93). Ljubljana: Proevent.
- Ray, M., Bernard, M. & Phillips, J. (2009). *Critical Issues in Social Work with Older People* (str. 1-17). New York: Palgrave Macmillan.
- Rugelj, D. (2013). Ohranjanje primerne ravni telesne aktivnosti za aktivno staranje. V A. Bevc (ur.), *Prihodnost Slovenije kot dolgožive družbe. Zbornik prispevkov iz strokovnega programa 12. festivala za tretje življenjsko obdobje* (str. 63-69). Ljubljana: Proevent.
- Scrutton, S. (1999). *Counselling older people*. London: Arnold, cop.
- Statistični urad RS. (2010). *Starejše prebivalstvo v Sloveniji*. Pridobljeno 6.7.2018 s <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/publikacije/spletni-katalog-publikacij/iskalnik-publikacij?id=1210>
- Strategija obvladovanja demence v Sloveniji do leta 2020 (2016). Ministrstvo za zdravje.
- Thompson, N. & Thompson, S. (2001). Empowering older People. Beyond the Care Model. *Journal of Social Work*, 1(1), 61 – 76.

Vovk, M. (1991). Stanovanjska problematika starih ljudi. V Okrogla miza, *Sedanjost in prihodnost gerontoloških dejavnosti v Sloveniji* (str. 21-31). Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.

Zupančič, M. (2013). Premiki k medgeneracijskem sodelovanju in solidarnosti v luči evropskega leta 2013. V A. Bevc (ur.), *Prihodnost Slovenije kot dolgožive družbe*. Zbornik prispevkov iz strokovnega programa 12. festivala za tretje življenjsko obdobje (str. 95-97). Ljubljana: Proevent.

9 PRILOGE

9.1 Smernice za intervju

1. Kako poteka vsakdan stanovalcev z demenco v Domu starejših Logatec?
 - 1.1. Prosim, opišite, kako poteka običajni vsakdan stanovalcev v gospodinski skupini?
 - 1.2. O čem se največkrat pogovarjate s stanovalci z demenco? O čem se stanovalci z vami najraje pogovarjajo?
 - 1.3. Katere aktivnosti in delavnice izvajate s stanovalci, ki imajo demenco? Kako pogosto potekajo? Kako se izvaja oskrba in kako poteka samo delo? Kakšni so vaši načini dela in pristopi do stanovalcev z demenco? Kako, na kakšen način jim še zapolnite prosti čas?
 - 1.4. Menite, da je tovrstnih dejavnosti dovolj ali bi se dalo glede tega še kaj izboljšati in nadgraditi? Je morda katerih preveč? Prosim, komentirajte.
 - 1.5. Kako ugotavljate potrebe stanovalcev z demenco? Kako jih upoštevate? Kako se trudite za vključevanje vseh stanovalcev, ki jih imate v skupini?
2. V čem se načini dela, pristopi, metode in oskrba razlikujejo v gospodinskih skupinah v primerjavi s predhodnim varovanim oddelkom?
 - 2.1. V čem se v načinih in pristopih dela kažejo razlike v primerjavi s predhodnim varovanim oddelkom, ki ste ga imeli pred gospodinskimi skupinami, kaj vse je drugače?
 - 2.2. Kako so urejeni in prilagojeni prostori? Kako je bilo pred tem? Kaj vse bi bilo trenutno potrebno, dobro še spremeniti in kaj je prednost takšne arhitekturne postavitve pohištva pri samem delu in ne nazadnje tudi pri počutju vseh, ki pridejo in bivajo v domu?
 - 2.3. Kako velike so gospodinske skupine? Kdo vse je vanje vključen?
 - 2.4. Kakšne spremembe opazate pri stanovalcih z demenco od prihoda v dom do danes? Kaj se vam zdi, da se v tem času največ spremeni? Kako se temu prilagajate?
 - 2.5. Kaj vam je pri takšnem načinu dela všeč in kaj bi radi spremenili – prednosti in slabosti gospodinskih skupin v primerjavi z varovanim oddelkom? Kako? Kako po vašem mnenju dom lahko nudi in zagotavlja ustrezno, primerno okolje za izvajanje vseh aktivnosti?
3. Kakšen je položaj/vloga/izobrazba gospodinj v enoti?
 - 3.1. Kakšne so vaše naloge, dolžnosti pri delu z osebami z demenco?
 - 3.2. Katera znanja imate glede dela z osebami z demenco? Kje vse ste jih pridobili?
 - 3.3. Kaj se vam zdi, da vam še manjka in česa bi se še radi naučili?
 - 3.4. Katere so po vašem mnenju tiste značilnosti in karakteristike, ki jih poklic gospodinje mora imeti?
 - 3.5. Koliko več časa in samoiniciativnosti kot je določeno v vaših nalogah, ste pripravljeni vložiti v morebitno dodatno delo s posameznim stanovalcem z demenco? Zakaj?
 - 3.6. Kako ste zadovoljni s tem delovnim mestom? Kaj bi pohvalili in kaj morda spremenili, da bi bilo bolje?

4. Kakšne oblike razbremenitve imajo gospodinje na razpolago? Kako je s sodelovanjem z ostalimi zaposlenimi v domu?

4.1. Kje, na katerem področju se vam zdi, da se pri vašem delu kažejo največje obremenitve? Katere so najpogostejše težave, s katerimi se srečujete?

4.2. Se vam zdi, da je pri delu s stanovalci z demenco obremenjen tudi preostali, širši negovalni tim? Kako, na kakšen način rešujete te obremenitve? Kaj vas pri tem motivira?

4.3. Kako poteka vaše sodelovanje z ostalimi zaposlenimi v domu? Bi želeli pri tem kaj spremeniti, kaj? Na kakšen način se vključujejo v obravnavo stanovalcev z demenco?

4.4. Na koga se lahko obrnete pri morebitnih težavah? Kakšne oblike razbremenitev oziroma vrste pomoči imate v Domu starejših Logatec? Menite, da bi potrebovali še kaj dodatnega?

5. Na kakšen način se v delovni proces lahko vključuje svojce stanovalcev z demenco?

5.1. Kakšni se vam zdijo stiki stanovalcev z demenco in njihovimi svojci? Opažate, da se v čem medsebojni odnosi med njimi spreminjajo? Kako?

5.2. Kako pogosti so vaši stiki s svojci stanovalcev z demenco? Na kakšen način jih vključujete v vaš delovni proces? Bi jih lahko kako drugače? Kako?

5.3. Kako se spreminjajo zahteve svojcev do vas in ostalih zaposlenih v času bivanja stanovalcev z demenco v domu? Kako ugotavljate njihove želje, potrebe? Kako pa je z njihovim uresničevanjem?

9.2 Intervjuji

Intervju A

Kako poteka običajni vsakdan stanovalcev v gospodinjstvi skupini? Na kakšen način?

Zjutraj se pride do stanovalca, ni pa vedno po istem vrstnem redu. Po navadi tudi vemo, kdo potrebuje več časa pri jutranjem urejanju in gremo zato načeloma k tej osebi najprej. Jo zbudim, dam skodelico čaja in jo malo nagovorim, da se počasi prebujata. Gospa pol ure, oziroma kolikor želi, lahko še poleži, potem pa ji šele pomagam pri oblačenju. Določene stanovalke potrebujejo še malo, kako naj rečem, crkljanja pod kovtrom. Potrebno se je prilagoditi vsakomur, ne gre na horuk. Če ne človek ni miren, ni zadovoljen in se ti ne prepusti tako, kot bi se lahko. Pomagam jim torej pri urejanju v kopalnici in oblačenju. Vse poteka na počasen način, da se stanovalci dobro počutijo. Včasih jim na njihovo željo tudi umijem lase, jih posušim in naredim nekakšno frizuro.

Vedno ko pridem na oddelek, pripravim najprej oddelek. Ga prezračim, naštimam kakšna eterična olja, da je dnevna soba bolj prijetna, ko pridejo stanovalci noter. Postrežem jih s čajem in vprašam, če bi želeli pogledati malo televizijo, oddajo Dobro jutro. To imajo zelo rade, opazujejo, kako so se gospe uredile, kakšno imajo frizuro, obleko,... V bistvu se pogovarjajo, klepetajo pred to jutranjo pripravo zajtrka. Vzdušje ni temačno, zamorjeno. Hkrati pa tudi ena drugo sprejemajo: "Aha, kje je ta? Ta še ni prišla..." Kasneje, ko smo vsi v dnevni sobi, jih povabim, če gremo pripraviti pogrinjke za zajtrk. Veliko jih pomaga in sodeluje. So aktivne in med

seboj tudi ena drugo zaposlujejo. Jaz pa moram vse pripraviti. Ni namreč toliko pogosto, da bi kdo sam jemal stvari iz omare, ampak ko na pult pripravim prtičke pa kozarce, jih vidijo in med njimi se takoj prične organizacija, kaj bo kdo storil.

Potem je na vrsti zajtrk, ki nam ga pripravijo v kuhinji. Vprašam jih, kaj kdo želi. Vsak se izraža zelo razumljivo, jaz bi to, jaz bi ono, sladko, slano in tako. Velikokrat si tudi sami kaj pripravimo za pojed. Jim je všeč, so zelo vesele, ker je toplo in ker tako lepo zadiši v prostoru. Tako je bolj občutek domačnosti, ni vse enolično, imajo možnost izbire. Potem pa sledi pospravljanje od zajtrka, zlaganje posode v stroj. Opažam, da nekaterim povzroča težave to sortiranje in presojanje, kam bi kaj pasalo. Tako tiste recimo perejo posodo, druge, ki jim to še gre, pa zlagajo. Ta čas pospremim kakšnega na WC, koga na sprehod, do sobnega kolesa, z drugimi še kaj pospravljam ali pa pristavimo kavico na štedilnik.

Medtem, ko skupino zaposlim s kakšnim skupnim delom, imam čas, da se komu izmed stanovalcev bolj individualno posvetim. Ena naša gospa zelo rada bere, zato ji dam dnevni časopis in očala. To je nekakšna njena navada in jo pomirja. Veliko stanovalk na sploh precej rado bere. Ena stanovalka recimo rada plete in lahko plete zelo dolgo časa. Vmes se tudi pogovarja. Druga stanovalka potem zelo rada in dobro povija poveje. Ko vse to postorimo, se večkrat prestavimo v dnevno sobo, kjer spijemo kavico. Vmes pride mimo tudi kdo izmed negovalnega kadra, tako da je kar nekakšen šunder. Po tem imamo telovadbo, vendar zelo umirjeno. Predvsem so to dihalne vaje, če pa imamo čas, se gremo tudi kakšno igro z žogo. Vse so na to pripravljene, vestne in lepo sodelujejo.

Potem gremo z nekaterimi v kuhinjo in pralnico po perilo. Vzamemo tiste sestavine, ki jih nameravamo kuhati. Ta čas je preostala skupina zaposlena s kakšno aktivnostjo. Preden kaj predlagam, se mi zdi, da jih začutim, opažam, kaj je kdo pripravljen storiti, kako je razporežen, kaj je zmožen narediti,... Nekoga prosim, da natrebi solato, olupi krompir, zreže sadje,... Druge lahko zlagajo krpice, skratka vsakemu dam neko zadovoljstvo, da lahko nekaj naredijo in da se pri tem dobro počutijo. Ko olupijo krompir, jim je potrebno pokazati pripravo za naprej in skupaj damo kuhati ali kaj takšnega. Nekdo pomiva skodelice še od kave, s tretjimi pa nesemo pospraviti krpice v shrambo. To nekatere še zelo dobro tudi same opravijo, druge pa pri tem potrebujejo usmerjanja. Delo je vsak dan različno, odvisno od tega, kako smo si dan zastavile. Včasih rešujemo na primer križanke. Za vsako geslo pogledam eno drugo, torej pazim, da se vključuje vse. Igramo tudi človek ne jezi se. Vmes hodijo seveda tudi svojci na obiske. Tudi plešemo in pojemo.

Dejavnosti pa seveda prilagodimo tudi letnim časom. Decembra izdelujemo okraske. Sadile smo tudi božično žito. Vse so bile takoj pripravljene sodelovati. Velikokrat naredim potem tudi slikice, da imamo te trenutke ujete. Potem kaj pečemo. Zelo jim je pa všeč štrudelj. Delo si spet razdelimo, tri na primer lupijo jabolka, z eno naredim testo, z drugo ga razvlečeva. Vmes se veliko pogovarjamo o sestavinah, ki smo jih dale notri, kako ga bomo jedle, kdaj, koliko kosov bo, kako ga bomo razrezale,... Včasih opazim tudi, da potrebujejo veliko miru.

Potem moram oditi na malico. Največkrat jih pripeljem v ta skupni prostor. Vprašam jih, kaj bi želeli početi in se temu prilagodim. Ko pridem iz malice, jih lepo povabim, da pripravimo mizo. Če kdo potrebuje pomoč pri hranjenju, mu seveda pomagamo, najprej pa spodbudimo, da bi sam jedel. Če nam dovoli, mu pokažemo, kako se je z žlico, ker to pozabi. Če to ne gre, ga hranimo mi.

Po kosilu gre kdo izmed njih počivati. Po navadi jih do svojih sob odpelje zdravstveno negovalni kader, veliko pa jih tudi ne gre v sobe. Koga izmed njih potem povabim k pospravljanju kosila, čeprav si nekatere stanovalke že same dajo predpasnik in mi potem povedo vse, kaj so naredile. Ko so stvari urejene, moram napisati raport, ki mi ne vzame veliko časa, ampak če tega ne naredim takoj, ostajam pozna. Veliko več, čez svoj delovni čas pa ne maram ostajati, saj imam tudi v zasebnem življenju svoje obveznosti. Potem pride tudi moja sodelavka, kateri predam vse, kaj se je s stanovalci dogajalo. Če so bili nemirni, na kakšen način sem jih poskušala pomiriti, kako mi je to uspelo,... Zapišemo in povemo si tudi, če so bili mirni, kaj jih je pomirjalo, kaj smo počeli,... Skratka vse to. Pomembno mi je, da si te informacije delimo med seboj, ker se včasih vsaka trudi po svoje, poskusi že pet različnih stvari, stanovalka pa je na primer še vedno nemirna. V domu imamo tudi mucke. Rade jih opazujejo, božajo in jih gledajo. Če je lepo vreme smo na balkonu, spodaj na klopi, sedimo pod dežniki. Opazujemo naravo, srečamo se tudi z drugimi skupinami iz drugih nadstropij, med seboj tudi klepetajo, prepoznajo drug drugega.

Popoldne potem ob 14.30 negovalke prinesejo malico, v skupini pa vedno pristavimo še eno kavico. Skupine tudi nekoliko združimo, oziroma se zaradi družbe kot take, pridružijo še kakšni stanovalci iz drugih nadstropij. Vsak pove, da je nekaj že delal. Eni mislijo, da so bili v štali, da so skrbeli za živali, drugi, da so kuhali za vnučke in tako se začnejo razpletati zgodbe. Jaz poznam ljudi, njihove družinske, življenjske zgodbe, poznam tudi imena in člane v družini in sem samo povezovalni člen med njimi. Držim jih skupaj, da ostanejo motivirani, da jim zanimanje ne izgine. Ne uporabljam nič drugega, nobenih ne vem kako posebnih pristopov, ampak samo to.

Na obiske popoldne prihajajo tudi svojci, jih kam odpeljejo. Velikokrat tudi kaj prinesejo, da v skupini lahko postrežemo. Po navadi so to kakšni piškoti, oziroma kaj za se posladkati. Kakšne stanovalke pestujejo dojenčke, jih preoblačijo in rihtajo. Ne vsiljujem jim nalog. Ne more biti vedno isto. Vedno je nekaj drugačnega, hkrati pa vse isto.

V stvari, ki jih počnemo, poskušam vključevati humor. Gremo se te miselne igre, da možgani delajo, pa pregovore, pa potem se gremo na primer nasprotja. Zelo jim je v redu, da govorimo na primer ženska imena in podobno. In tudi jaz se ob njih dobro počutim, nikamor se mi ne mudi, sem tam z njimi. Popoldan je velikokrat umirjen. Poleti po večerji gremo ven. Za spanje jih urejam šele po sedmi uri. Veliko se sprehajamo, nabiramo rože, sedimo pred domom in tako. Zvečer jim pomagam še pri večernem urejanju. Pozimi imamo po domovih te kamine, kjer se tudi veliko zadržujemo. Gremo tudi spodaj, do bifeja in jedilnice.

Dejavnosti je lahko hitro veliko, za katere pa si niti ne mislimo, da bi vse lahko bile. Predvsem pa je pomembno, da jim nekaj pomenijo. Nekam jih vlečiti, če to zanje nima smisla, je za vse na koncu nesmiselno. Pri tem delu pa moraš biti veliko inovativen sam. Na primer, če ima kdo rad matematiko, najdemo poštevance, kakšne račune. Imamo tudi razne dogodke v domu, na katere peljemo tudi stanovalce z demenco. Iščejo ideje, stvari, delavnice. Od teh ljudi se lahko ogromno naučiš in vesela sem, da mi dajo to. Pri aktivnostih se mi zdi zelo pomembno, da so prilagojene posamezniku.

Menite, da je tovrstnih aktivnosti dovolj, ali bi se dalo glede tega še kaj izboljšati, spremeniti? Je morda katerih preveč? Zakaj?

Kaj novega pa bi bilo seveda lahko vedno dobrodošlo. Vendar jaz kot gospodinja, ne morem tako hitro najti vsega materiala in nek postopek, kako bi to naredili. Jaz bi rada samo, da oni ta čas, ko sem jaz z njimi, preživijo najbolj kvalitetno kar se da. Vedno jih vprašam in poslušam.

V tem domu je bil pred gospodinjskimi skupinami varovani oddelek. Ste bili takrat tudi že zaposleni?

Ja, res je ja. Bila sem v hiši tudi že takrat ja.

Super, potem pa mi lahko poveste v čem se v načinih in pristopih dela kažejo razlike v primerjavi s predhodnim varovanim oddelkom? Kaj vse je drugače?

Jaz sem bila trgovka. Ko je moj oče bolehal za rakom, sem bila skozi z njim in moja dva majhna otroka tudi. Zato, da moja mama ni pustila službe. Videla sem, kdaj se dogaja s človekom, ko ni več pri sebi in ko ne zmore poskrbeti za sebe, vidiš pa, da bi rad še nekaj. Ko je umrl, sem rekla, da bi odšla delat v dom starejših, da bi delala nekaj z njimi. V domu so mi plačali šolo. Pred tem pa me je vodja zdravstveno negovalnega osebja vprašala, če bi šla delat na oddelek z ljudmi z demenco. Rekla sem, da ja. Ko sem prišla tja, so bili ljudje zelo zadrogirani. Veliko je bilo terapije pa zelo težki bolniki demence so bili. Ne tako, kot imamo mi zdaj v gospodinjskih skupinah. Glave so imeli dol, vsi so bili sivi, vsi so imeli nekako iste oči, iste frizure. Ko sem prišla v takšen oddelek, jaz nisem mogla tega delat. Vzpostavila sem en osebni stik s temi ljudmi in potem so mi šefi rekli, da je tako prav, da naj tako vztrajam. Ene sodelavke so bile pa proti temu, niso želele, da tako delam. Zajtrk je bil ob pol devetih in želele so, da so bili ljudje do takrat urejeni, jaz pa sem urejala gospo toliko časa, kot ga je ona potrebovala. Na tem oddelku je bilo 11 ljudi. Če je potrebno reči 120x "Izvolite" ali pa "Hvala", bom to 120x rekla. Iz vsega tega je potem nastala ta naša prva gospodinjska skupina. Potem sem šla tudi na strokovni izpit. Prejšnja delovna terapevtka me je tudi veliko naučila, mi povedala, pokazala. Lahko rečem, da meni to leži. Ni nobene znanosti. Kar se je prej delalo ni bilo prav. Tako da to se je od takrat do danes veliko spremenilo in ni primerjave.

Kako pa so bili takrat urejeni prostori? Kaj je bilo drugače kot sedaj?

Prostori so bili majhni. Bili so na enem in istem stolu za mizo in na tem mestu so sedeli, dokler zvečer niso šli v posteljo. Prostori so zdaj kar se le da primerljivi s tem, kar so imeli doma in da v njih živijo do konca svojega življenja. Imajo svojo sobo, svoj prostor, stranišče, hodnik po katerem lahko hodijo, dnevno sobo, počivalnike, ko je lepo vreme balkon. Prej to ni bilo možno. Ljudje so bili tudi zaklenjeni, pod ključem.

Koliko pa so danes velike gospodinjske skupine?

Na eno gospodinjjo naj bi bilo 8 ljudi. Dva imam še v dnevnem varstvu in eno, ki pride samo takrat, ko njena hči potrebuje kakšen dopust ali kaj podobnega. Do sedaj je bila trikrat, ko je to rabila.

Kakšne spremembe opazate pri stanovalcih z demenco od prihoda v dom do danes? Kaj se vam zdi, da se v tem času največ spremeni?

Na primer velikokrat vidim, da se spreminjajo na boljše. So pa tudi drugačni primeri. Na primer ena gospa je v dom prišla popolnoma vitalna, pokretna s hojico. Potem pa je imela eno bolezen in je pristala v postelji. Večkrat pa so spremembe na boljše in manjkrat se mi zdi, da na slabše.

Povedali ste veliko prednosti tega dela, kaj pa bi izpostavili kot morebitne slabosti gospodinjskih skupin? Bi radi kaj spremenili in kaj?

Krepimo samo tisti del možganov, ki je propadel. To ne more biti negativno, ampak je lahko samo pozitivno. To je pravzaprav tudi bistvo mojih dolžnosti poklica gospodinje. Edina negativna plat gospodinje in se tiče tudi skupine je ta, da je skupina prevelika. Te skupine so tudi prostorsko tako urejene, da za več ljudi tudi nimamo prostora. Če ti nagneteš ljudi za mize, ni pravega občutka. Včasih jih vidiš, da jim nekaj ne štima, tudi če tega ne znajo več ubesediti, ampak sem tukaj zato spet jaz, da jim pomagam.

Prej ste že omenili, da ste se udeležili enega strokovnega izpita. Zanima me, katera znanja vse imate glede dela z osebami z demenco? Kje vse ste jih pridobili?

V firmi FIRIS. Oni se ukvarjajo s predavanji znanj o demenci. Zelo dolgo sem hodila, mislim da eno leto, vsak drugi mesec, po tri dni. Toliko časa so trajala predavanja, tako da je bilo kar obsežno. Na vseh teh predavanjih sem se zelo veliko naučila. Oni lahko izumljajo ne vem kaj vse novega, ampak delo mora biti spoštljivo. Delo z demenco ni nič drugega, kot da prideš do osebe, ki ima demenco in ga gledati kot posameznika. Zmaga je individualno delo.

Kaj se vam zdi, da je kaj takšnega, kar vam še manjka, oziroma česa bi se še radi naučili?

Jaz bi se vse učila. Tudi teh vrst demenc je zelo veliko in ni res, da vedno veš o vsaki demenci, kaj in kako delati z ljudmi, ki imajo pač določen tip te demence. Tukaj v domu sicer dobim veliko informacij, tudi s samo življenjsko zgodbo, ki jo morajo ob sprejemu prinesiti s seboj. Ne morem pa reči, da je to delo lahko, ker ni tako lahko. Moraš pa najti mejo, da spustiš to skozi sebe. Ni pa preprosto, predvsem psihično. Včasih se mi zdi prav neverjetno, kako to delo ni ovrednoteno. Želim si, da bi drugi bolj cenili, kar počnem.

Se vam zdi, da je pri delu s stanovalci z demenco obremenjen tudi preostali, širši negovalni tim? Kako?

So preobremenjeni, fizično sploh, psihično pa tudi.

Na kakšen način se rešujejo te obremenitve?

Jaz ne vidim, da bi se reševalo, ampak da se kar nabira. Mogoče kdaj se reši tako, da kdo umre in je kader bolj razbremenjen. Mogoče je za koga delo enolično, ker mora vedno iti k določenim ljudem in je že sit vsega tega.

Vodja zdravstveno negovalnega osebja ne more dati še nekoga delati na oddelek, zaradi tega, ker ima te normative. Ženske tukaj zaposlene mi tudi nič ne povedo, da kaj telovadijo in da delajo kaj za lastno razbremenitev. Tako da tega se mi ne zdi toliko, ne vem.

Na koga se lahko obrnete pri morebitnih težavah? Menite, da bi potrebovali kakšno dodatno razbremenitev tukaj v domu? Kaj bi to lahko bilo?

Sama vse svoje razbremenitve delam doma. Če se mi je kdaj kaj zaštekala hrbtenica, vrat, mi je pomagala delovna terapevtka. Če pa me kaj moti, oziroma če mi kaj ne da miru, pa z vodjo zdravstveno negovalnega osebja ali pa do direktorice, če je res tako hudo. Jaz se moram pogovoriti takoj, ker teh stvari ne nosim domov. Stvari s sodelavci poskusim rešiti takoj. Jaz to rabim, saj le tako lahko tudi jaz dobro delam in to mi pomaga.

Kakšni se vam zdijo stiki med stanovalci z demenco in njihovimi svojci? Opažate, da se v čem medsebojni odnosi med njimi spreminjajo? Če se, kako, na kakšen način?

Odvisno je od nekaterih svojcev in stanovalcev. Nekateri svojci vidijo, da je stanje veliko boljše kot je bilo doma. Lažje se sprostijo, izražajo čustva in se lažje z njimi veselijo. So tudi bolj razbremenjeni. Ko pridejo na obisk jim včasih svetujem, naj v skupnem času počnejo nekaj, kar jih veseli, da jim ta trenutek, ko so tam nekaj pomeni. Da bodo imeli prijetne spomine na druženja. S svojci se velikokrat kaj pogovarjam, ker jim je pomembno, da se nekdo tudi z njimi nekaj ukvarja. Povem jim, da je njihova mama pojedla tisto, kar so ji prinesli, da ji je bilo všeč, kako zelo vesela je, ko gredo z njo na kavico, ali pa da skozi oblači jopico, ki so ji jo nazadnje prinesli. Skratka kaj se z njimi dogaja. To so bistvene stvari, ki jim jih noben drug ne pove. Oni so tudi zelo pomembni. Tudi oni se nate navežejo. Nikoli pa ne predajam zdravstvenih informacij. Za to imamo zdravnico in medicinski kader.

Kakšne so zahteve svojcev do vas? Kakšne so njihove želje, potrebe?

Kot sem prej recimo že omenila, določeni povedo, da bi radi, da se mamo ostriže, da je lepo urejena. Ali pa imajo željo, da na primer jim za Veliko noč damo kakšno stvar na njihovo omarico v sobi, da bo bolj lično. Ali pa za Božič, da naredimo jasli in podobno. Spomnim se, kako je bilo še na varovanem oddelku. Ničesar ni bilo nikjer. Prinesla sem prtičke, slike, fotografije,... Tako sem počasi prinašala domačnost v dom, ker to vsem veliko pomeni. Slabost tega dela pa se mi zdi, ker je gospodinj premalo in se po nadstropjih menjavamo. Včasih smo samo en teden z eno skupino.

Intervju B

Prosim opišite, kako poteka običajni vsakdan stanovalcev v gospodinjski skupini?

Zjutraj je pač ta jutranja nega, oblačenje. Eni pri tem rabijo malo več pomoči, eni rabijo samo določene usmeritve, da to naredijo. Potem pa se jih počasi pelje v skupino. Da se jim čaj in med tem časom urejam še ostale. Ko so urejene, se pripravlja zajtrk, mizo, vsi se posedemo. Koliko časa se je zajtrk ni omejen, kakor pač komu paše. Lahko jejo 10 minut, pol ure ali pa tudi eno uro. Po navadi se potem pospravi posodo. So določene gospe, ki so sposobne pomagati, določene pa niti ne pokažejo nekega zanimanja za to opravilo. Vem, da se človek lahko vsak dan drugače počuti in da je slabe volje pa ni pripravljen. Tako smo naravnani tudi mi, mlajši. Zato v določena opravila, ki jih pač ne želijo opravljati, ne silim. Potem, ko se pospravi, se skuha kavo. Želje, kakšna naj bo, so različne. Eni sladko, drugi grenko, sploh če so diabetiki, mleko ja, mleko ne. Vsi po vrsti, čisto vsi pa imajo radi kakšen piškotek zraven. Če le je možno in da je skupina takšna, da se da kolikor toliko delati, skrbim, da imajo take piškote, ki jih sami spečemo. Tudi zdajle popoldne bomo piškote pekli. Te zaposlitve so različne in odvisne od vsake gospodinje po sebi. Tudi pleše se. Imamo gospo, ki je zelo rada plesala in še zdaj rada pleše. Druge štrikajo, dosti je pa tako, da se kakšne stvari izdeluje. Zdaj ko je pred vrati Velika noč, bodo jutri dopoldne delali butare. Jaz pa imam zdajle eno takšno možgansko zaposlitev, kako nam omogočiti, da bi naredili neke pirhe, ki so za okras. Včeraj smo probale narediti tudi eno takšno košarico. Jaz sicer še ne poznam vsega, kje imajo spravljene ves ta material, vendar se moram kar znajti. Ko bo narejeno pridejo lahko tudi ostali v domu pogledati, kaj smo naredili. Porabili bomo plastiko, nekaj jih bomo naredili kar iz papirja in še druge, različne materiale. Skratka, da se ustvarja. V tem kratkem času, kot sem tukaj, sem mislila, da nekatere gospe niso ravno več sposobne tovrstnih del, vendar so me kar presenetile in sem videla, da vsaka še vedno lahko nekaj naredi. Potem je pa kosilo. Po kosilu gre marsikatera rada počivat v sobo, druge rade še malo posedijo, tretje pomagajo pri pospravljanju.

Potem pride že izmena ob 13h in v tem je čas tudi za raport. Ko popoldanska gospodinja ostane sama, pristavi za kavo, pripravi spet kakšne piškote. Potem so pa spet njihova opravila. S časoma vidiš in najdeš stvari, kaj koga zanima. En dan jim nekaj ustreza, drug dan pa jim to ne bo več pasalo. Ni vsak dan isti in stvari je treba njim prilagoditi. Danes dopoldne so na primer zlagale te krpice, ki jih skupaj pripeljemo iz pralnice. Potem pa je že čas za večerjo. Po večerji nekateri spet malo posedijo še za mizo. Sama tudi še nekoliko počakam. Vem pa, katere bi šle po navadi rade prej že v posteljo in jih vprašam. Če želijo biti še malo v skupnem prostoru, na počivalnikih, v jedilnici oziroma kakorkoli že, jih pustim. Določene, ki so odvisne od nege, jih odpelje drugo osebje in jih tudi zrihta za spat. Za ostale pa sem zadolžena jaz. Imamo na primer gospo, ki se vse sama zrihta, ampak jo moraš pa pokontrolirati, jo spomniti, da mora zobe umiti. Skratka za takšne primere moram biti pozorna, če je res vse tako, kot mora biti in če ni, moram poskrbeti, da so stvari na mestu.

O čem se največkrat pogovarjate s stanovalci? O čem se mogoče najraje pogovarjajo?

V bistvu najraje povedo kaj iz svojega življenja. Kaj so delali, kam so potovali, potem od otrok,... Včasih nastanejo zelo lepe zgodbe.

Kljub temu, da ste nekaj aktivnosti, ki jih imate s stanovalci že omenili, vas prosim, če mi lahko poveste še nekoliko več o samih aktivnostih in dejavnostih. Kaj vse še počnete, delate?

Za kosilo po predhodnem dogovoru s kuhinjo pridemo iskati kakšne sestavine za kosilo. Do sedaj, od kar sem tukaj, 15 dni, smo kuhali kakšne testenine, če je bila zraven solata in če so jo v kuhinji imeli, smo šli tudi po solato, da smo jo potem gor očistili. To sodelovanje je med vsemi potem. Veseli so, če se peče recimo kakšen štrudelj.

Menite, da je tovrstnih dejavnosti dovolj? Bi potrebovali mogoče kaj več ali pa kaj manj? Kako se vam zdi in zakaj?

Videla sem, da imajo na balkonu te gredice, kjer se lahko določene stvari usadi, lahko se gre na dvorišče ali pa okoli doma na sprehod,... Dejansko je dosti več možnosti potem, ko je vreme toplejše in lepše, ker se lahko prestavimo ven. Seveda je pri tem spet treba biti pozoren na skupino, da spremljamo, kdo si tega želi in kdo mogoče ni najbolj navdušen nad takšnim dogajanjem. Ljudi ne moreš prisiliti, da nekaj morajo delati. Spomnim se, da smo zlagali krpice in ena gospa ni zlagala. Poskusila sem jo spodbuditi, da bi nam pomagala in bila vključena. Rekla je, da lahko, ampak čisto malo, ker jo roka boli. Seveda sem se s tem strinjala. Saj to je konec koncev tudi nekakšna skupinska naloga in ni treba, da jo opravi en sam. Tudi pri peki piškotov, ni treba, da en naredi vse, sploh ne. Moraš jim pa stvari ponuditi in jih ob tem spodbujati, da veš, da lahko nekaj tudi oni naredijo in potem je tudi res tako. Se da.

Na kakšen način pa ugotavljate potrebe stanovalcev z demenco? Kako jih izražajo?

Z mano se veliko pogovarjajo. Tako se dogovorimo tudi za aktivnosti, ker se pogovarjamo o tem, kaj bi radi počeli. Res pa je, da moram za določeno gospo sama vedeti, da jo spodbudim, da gre na stranišče ali pa da spomnim, da ima kozarec v roki in da naj spiže čaj ali kaj takšnega. Tako da to vidim tudi nebesedno na primer.

Pred gospodinjskimi skupinami je bil v domu varovani oddelek. Imate s tem kakršnokoli izkušnjo? Kaj o tem lahko poveste in menite? Kaj bi po vašem mnenju lahko bila prednost, razlika gospodinjskih skupin od varovanega oddelka?

Prej sem delala v domu, kjer imajo varovani oddelek in sem hodila nadomeščati eno sodelavko. Kjer sem prej delala, sem videla, da so imeli super osebje, ki se je ukvarjalo z njimi. Imeli so možnost iti na svoj vrt, ki so ga imeli. Marsikaj so delali, sadili so rožice,... Imam pa pomisleke in ne vem, kaj bi bilo s temi ljudmi, če bi jih dali na odprti oddelek. Sodišče po mojem kar tako ne določi, da je nekdo za na zaprti oddelek. Drugače pa je vse isto kot tukaj, samo vrata so pa zaklenjena.

Kako pa lahko komentirate urejenost in prilagoditev prostorov? Mogoče, če vam bo lažje, lahko tudi v primerjavi s prejšnjo službo, kako je bilo tam prostorsko, postavitveno urejeno in kako se vam zdi, da je zdaj tukaj?

Mislím, da razlík praktíčno ní. Zelo podobno je bilo urejeno kjer sem prej delala in zdaj tukaj. Se mi zdi, da je ustrezno. Razlíka je ta, da tukaj imajo določeni, ki so v gospodíjski skupini sobe na oddelku, medtem ko na varovanem oddelku, so imeli vsi tudi tam notri sobe.

Se vam zdi, da bi bilo potrebno tukaj za same potrebe dela še kaj spremeniti ali pa dodati, kakšno prostorsko spremembo?

Mislím, da je dobro urejeno. Zelo lepo se mi zdi, da je najprej ta dnevni prostor in potem šele jedilnica, nato kuhinja.

Koliko velike so gospodíjske skupine? Koliko članov štejejo?

Mislím, da jih je tam okoli 12, ampak jaz sem jih za enkrat imela največ 10. Ta številka se spreminja in je različna.

Ali ste v tem času, odkar ste tukaj zaposleni že opazili kakšne spremembe pri stanovalcih z demenco? Če ste, kakšne?

Za enkrat še nobenih.

Kaj vam je pri takšnem načinu dela všeč in kaj so na drugi strani tudi morebitne slabosti?

Ne vem, kaj mi je všeč pri tem delu. Jaz preprosto uživam v tem.

Kaj se vam zdi, kakšne so vaše naloge ali pa dolžnosti pri delu z osebami z demenco?

Spremljanje, usmerjanje, pomoč pri vsakodnevnih aktivnostih. Mislím, da moraš biti vedno med njimi, da vidijo, da se z njimi ukvarjaš, ker to rabijo. Potem, da jih poskušaš nekako motivirati, da jih spodbujaš, da se pogovarjajo, da nekaj poslušajo in potem tudi sami povejo. Da krepiš tiste okvire zmožnosti, ki jih še imajo. Če pa se potem ob tem še nekaj ustvarja, pa še toliko bolje.

Katera znanja imate glede dela z osebami z demenco in kje ste jih pridobili?

Nimam nobenih posebnih znanj, nisem hodila na kakšna izobraževanja ali pa kaj podobnega. Tudi v prejšnji službi nisem dobila te priložnosti. Samo to, kar mi je praksa sama od sebe prinesla. Čeprav sem v malo demence in nege padla tudi čisto v privatnem življenju. Tako sem pridobivala izkušnje in spoznavala, kaj ta bolezen pravzaprav je sploh lahko. To je bil zame velik izziv, vendar ga je bilo treba reševati.

Se vam zdi, da vam na tem področju še kaj manjka, oziroma če vprašam še nekoliko drugače – česa bi se o tovrstni tematiki še radi naučili?

Vsaka informacija, ki jo dobiš je dobrodošla. Recimo jaz tukaj, kot začetnik, se kar dostikrat obrnem na sodelavke, na našo vodjo. Ker sem na začetku službe tukaj in je ravno čas Velike noči, ko se veliko dogaja.

Katere so po vašem mnenju tiste značilnosti in karakteristike, ki jih poklic gospodinje mora imeti?

Moraš jih znati motivirati, to je eno. Rekla pa bom še tako. Pri delu s takšnimi ljudmi je potrebno imeti kar malo živcev. Sam način komunikacije je ogromnega pomena. Nikoli ne rečeš: "Daj mi...", ampak vedno na en spoštljiv način: "A bi mi bili pripravljeni podati..." Ena tista domačnost mora kar biti. Potrpežljivost je gotovo ključna, ker te gospa lahko milijon krat vpraša, če bo prišel njen sine. Pri sebi moraš razčistiti, v katerih mejah boš odgovarjal. Včasih se tudi zgodi, da ti kakšen živec malo pobegne, ampak se moraš znati obvladati.

Kako pa ste za enkrat zadovoljni s tem delovnim mestom?

Za enkrat sem zadovoljna, je super.

Kje se vam zdi, da se kažejo največje obremenitve pri tovrstnem delu?

Nobena služba ni brez obremenitev. Niti doma v družini. Zmeraj je malo gor, malo dol. Moraš poiskati določeno ravnovesje, da znaš ohraniti mirnost. Ti ljudje so si med seboj zelo različni in en rabi en način in pozornost, spet drugi potrebuje čisto drugačno komunikacijo. Potrebno se jim je prilagoditi. Res moram biti pozorna, da so vsi vključeni in da se opomnim, da se moram obrniti na vse.

Kakšni se vam zdijo stiki stanovalcev z demenco in njihovimi svojci? Ali ste že imeli priložnost to zaznati?

Imamo eno gospo, ki jo pripeljejo v dnevno varstvo zjutraj in jo popoldne pridejo iskat. Tako da takrat, vsaj enkrat na dan jih vidim. Mislim, da so kontakti med njimi čisto v redu. Enako lahko rečem tudi za ostale, ki pridejo na obisk k stanovalci v dom. Se pa sama v določenih vprašanjih svojcev ob tem, ki mi jih namenijo, raje obrnem na medicinsko sestro. V tem okviru, kar pa jaz z njimi delam pa jim seveda lahko vse povem. Svojci pa znajo gospodinjo vse vprašati. O tem, kako je mama jedla, kako je preživela dan, če se je kaj pogovarjala,... ni problema povedati.

Kako pogosti pa so vaši stiki s svojci stanovalcev z demenco?

Kolikor imam izkušnje do zdaj, so svojci kar vključeni in prihajajo pogosto na obiske, ja.

Intervju C

Prosim opišite, kako poteka običajni vsakdan stanovalcev v gospodinjski skupini?

Zjutraj mogoče pridem na oddelek malo prej in prezračim prostore. Če še niso pripravljene stvari za zajtrk, si jih pripravim, zaradi časovne stiske potem, da je ne bi bilo. Spraznim recimo pomivalni stroj, če je to še od prejšnjega dne potrebno ali pa si pripravim voziček za zajtrk. Po navadi rada tudi malo pogledam v mapo, kaj je bilo prejšnji dan. Potem grem v sestrsko sobo, ker tam se začne raport. Po končanem raportu pa začnem s to jutranjo pomočjo. Po navadi grem do določenih gospa prej, ker jih že toliko poznam, da vem da vstanejo bolj zgodaj in da so rade, če jim priskočim na pomoč hitro potem, ko se zbudijo. Tako ko pridem do določene stanovalke, začnem z usmeritvami. Slečeva pižamo, dam ji še eno krpico, da si lahko naredi ta intimni del še sama, kakor uspe, potem pa zamenjava spodnje perilo, podloživa vložek in se počasi oblečeva. Potem greva že v kopalnico. Umije si zobe, obraz, počese si lase, vendar pri tem potrebuje kar precej usmeritev in pomoči. Potrebno ji je prav pokazati, kako naj stvari naredi, ker ni dovolj, da ji to samo rečem.

No, potem ko se vse urediva, jo povabim v dnevni prostor, da bo popila malo čaja. Prižgem ji tudi televizor, ker jo to pomiri in čaka, da jaz pripravim in pomagam vsem ostalim stanovalkam po približno istem kopitu, kot sem ga že opisala in da vse pripeljem in zberem v dnevni prostor. Določene gospe povabim, če bi mi pomagale pripraviti mizo.

Dostikrat sem se zaradi svoje vesti počutila slabo, da jim nič ne pripravim za zajtrk. Vendar enostavno zaradi časovne stiske ne gre. Ko pozajtrkujemo, pristavim za kavo. Včasih pa kavo tudi nekoliko zamaknemo in se gremo vmes kakšno aktivnost ali pa se kaj še pogovarjamo. Če pa pečemo kakšno pecivo ali pa piškote, pa kavo spijemo takoj po zajtrku, drugače pa raje malo zamaknemo. Kavo po navadi spijemo v dnevnem prostoru, da prezračimo kuhinjo in da se tudi sami malo premaknemo in zamenjamo prostor. Mogoče se zdaj, ko to pripovedujem sliši monotono, vendar to počnem skozi hec, jih poskušam zmotivirati in pri tem ohranjam dobro voljo. Če potem režemo kakšno sadje za kompot ali pa imamo kakšno takšno aktivnost, se seveda spet premaknemo iz dneвне sobe v jedilnico in kuhinjo.

Potem gremo tudi spodaj v kuhinjo, če potrebujemo kakšne sestavine ali pa gremo tudi v pralnico, po krpice. 11.15 pa imam jaz nekje malico, čeprav se mi je že večkrat zamaknila, zaradi različnih aktivnosti, ki smo jih počeli. Ko grem na malico, se z nobenim od zaposlenih ne zamenjam. Vendar pa stanovalce vedno nagovorim in se z njimi pogovorim, da bi morala iti na malico. Vprašam jih recimo tudi, če lahko grem in če me bodo čakali. Potem se še kaj pohecamo na ta račun in grem. Zdi se mi, da je to tudi zato, ker mi zaupajo in da imam z njimi vzpostavljen en tak odnos. Ko pridem z malice, poskrbim najprej za to, da jih pospremim na stranišče. Ker me je že par krat izučilo, da bi marsikatera gospa rada šla na stranišče ravno med kosilom. Z ostalimi, ki ne potrebujejo stranišča, pa pripravljamo mizo. Enim dam prtičke, drugim pribor, tretjim krožnike, četrtem kozarce in tako vse pripravimo. V pečici si sama ogrejem tudi posodo, da bomo notri dali kosilo, da bo hrana še bolj topla. Včasih vse to pripravljamo tudi že pred mojo malico, presodim od dneva različno, kaj bi bilo bolje storiti. Potem vse povabim spet nazaj k mizi. En potrebuje bolj spodbude, drugi vidi ostale in se pridruži in za enkrat tak način kar funkcionira.

Za kosilo si večkrat tudi sami kaj zraven pripravimo. Na primer ena taka aktivnost je lupljenje in priprava krompirja, recimo za pire. Odvisno kaj se bo pripravljalo je od gospodinje, kaj napiše, da naj bi v kuhinji pripravili. Velikokrat pa se tukaj pojavi problem, ker ga v kuhinji na primer že pripravijo in potem ostane za narediti recimo samo solata, za očistiti in pripraviti. Oni takšne reči zelo radi delajo, lupijo krompir, trebijo fižol, lupijo česen, ga sekljajo. Včasih skuhamo tudi rezance, zraven naredimo kompot. Po kosilu se seveda vse pospravi. Ali pa briše pult. Kakorkoli ga že pobriše, važno je, da nekaj počne. Včasih jih tudi sama vprašam, če bi šla katera pomiti posodo.

Potem pa jih poskušam spet povabiti v dnevni prostor. To storim na takšen način, da jim stvari razložim. Če je po tleh umazano, tudi kakšno povabim, da bi malo pometla, da bomo imeli lepo. Kakšne gredo potem same počivati, kakšnim pa pomagam. V tistem času po navadi pride tudi že popoldanska gospodinja in pri tem pomaga tudi že ona. Med tem časom pride že čistilka in čaka, da tudi ona lahko počisti jedilnico. Potem moram tudi napisati ene vrste raport, kaj smo delali in kako so bili stanovalci razpoloženi, oziroma če je bilo kakšno odstopanje. Ko to naredim se pa spet posvetim stanovalcem. Malo skozi pogovor ali pa kaj komentiramo skozi gledanje televizije. Takrat sicer ravno ne pojemo, ker vem, da določeni počivajo in da si želijo pač malo miru. Potem po počitku pa že začnemo s kavico. Razdeli se še malica in potem je spet kakšna aktivnost. Drugače pa krepimo spomin skozi pogovor, skozi kakšne miselne igre. Gremo se pogovore, kakšne uganke, iščemo kakšna moška ali ženska imena na določeno črko, potem nasprotja,... Aktivnosti so prilagojene tudi letnim časom in praznikom, kadar se kaj dogaja. Zdaj za Veliko noč delamo kakšne butare, za Božič okraske. Problem je v temu, da jaz nisem ustvarjalna in to lahko odkrito povem. Čeprav smo naredili butarico, ampak nisem pa ustvarjalna tako kot ostale gospodinja. Nimam tega daru.

Veliko se pri meni peče in kuha. In med tem časom, ko to delamo, nismo tihi. Ali se pogovarjamo o sestavinah, koliko bo kdo pojedel ali pojemo in tako. Tiho res nismo. Ko se bo bolj segrelo, gremo tudi ven, na sprehod ali pa na balkon in spijemo v popoldanskem času lepo zunaj kavico. Ob tem gledamo, kdo pride, kdo gre, zaliva in ureja se rože. Hodimo v ta nov park, ki ga imamo ali pa okoli doma se sprehajamo, nabiramo rožice. Tudi sivko smo nabrali, jo posušili in iz njih naredili takšne pouštrčke. V popoldanskem času imamo stanovalce še iz drugih nadstropij. Če recimo vidim, da imam veliko ljudi, da kakšen izmed njih potrebuje, da se več z njim ukvarjam in da se mu bolj posvetim, potem poskušam tako narediti, da s pripravami večerje začnemo že nekoliko prej kot običajno, da me potem ne baše. Potem grem po večerjo in začnemo z večerjo. V tem nadstropju se mi zdi, da za to porabimo več časa, sploh zato, ker nekateri v skupini potrebujejo več spodbude. Kakšni izmed njih pozabijo čemu je namenjen recimo pribor, naslednji dan pa se lahko zgodi, da ti isti pojedjo prvi. Po večerji pa radi še posedijo. To med tednom ni nobenega problema, hujši problem pa je sobota in nedelja, ko smo samo do 18h, ker ne vedo, kam bi šli in sprašujejo, če morajo iti že spat. Včasih, ko sem takole z njimi, kar malo pozabim in imam tak občutek, kot da sem doma in da mi ni to služba. Se mi zdi, da kar malo notri padem. Pri tem pa opazujem tudi njih in vidim, da se tudi oni dobro počutijo.

Eni bi odšli kar takoj po večerji spat in počivat. Tistim pomagam pri večernem urejanju, ki je po enakem postopku kot zjutraj in potem grejo počivati. Zdaj, ko se bo začela pomlad in potem poletje, gremo pa mi ven. In v parku smo na primer sedeli tudi do 19.30.

Prej ste omenili, da se z njimi veliko pogovarjate. O čem pa se največkrat pogovarjate? O čem stanovalci z vami najraje govorijo?

Radi poslušajo. Jaz zelo rada govorim in ko začnem neke stvari pripovedovati, jih začnem malo spraševati in vključevati. Teme so različne, eni se radi pogovarjajo o svojih otrocih, spet drugim ta tema ni najljubša in raje govorijo o tem, kaj so včasih počeli. Predvsem se vračajo v mladost in črpajo informacije in spomine, ki jih še imajo iz mladosti.

Menite, da je aktivnosti in dejavnosti dovolj, premalo? Se vam zdi, da bi bilo na tem področju potrebno kaj izboljšati?

Sem mnenja, da je zelo veliko odvisno od nas gospodinj. Včasih se zgodi, da koga kritizirajo, da česa ne dela dobro ali pa da nečesa ne zna. Tukaj se mi zdi zelo pomembno, da posežem v situacijo vmes in da spet na en spoštljiv način povem, da smo vsi enako vredni in da je vsako delo dobro opravljeno, če je vanj vložen določen trud in mar. Če imajo kakšno stisko ali nelagodje, to včasih kar povejo, velikokrat pa se to opazi nebesedno, na mimiki. Da jih pomirim včasih zadostuje že samo en pogled, dotik ali pa lepa gesta zadostuje in jih nazaj pomiri. Tudi, če pridem včasih v službo živčna ali pa slabe volje, to absolutno lahko pustim doma, ker oni niso nič krivi za takšno situacijo.

Kako ugotavljate potrebe stanovalcev z demenco? Na kakšen način jih kažejo in kako jih potem poskušate upoštevati?

En pristop in način, kako stvari rečeš, če rečeš: "Usedite se tukaj!" ali pa "Gospa, a bi se tukaj usedli, a ste za to, kaj pravite...?" Mogoče se bo to malo čudno slišalo, ampak mislim, da to tukaj uspeva. Včasih ena gospa reče, da ne bi šla na kosilo. Zavedam se, da je ne smem siliti v nič. Ampak potem pa poskušam ubrati drugačen način in rečem, da smo skuhalo tudi zanjo in da bo potem imela mrzlo ali pa kaj podobnega.

Zanima me, če ste bili že zaposleni v domu, ko je bil še varovani oddelek?

Ja, sem bila že.

Prosim vas, če mi lahko opišete v čem se v načinih in pristopih dela kažejo razlike s predhodnim varovanim oddelkom? Kako je prej potekalo delo in kaj je danes drugače, boljše?

Že takoj so mi padla v oči ta vrata, za katerimi smo vsi vedeli, da je varovani oddelek. To se mi je zdelo, kot da je svet zase. To je bilo leta 2012. Ko sem stopila notri, sem po eni strani čutila en mir, eno domačnost, potem sem pa na drugi strani začutila prevelik mir, kot da so ti ljudje notri nekje izolirani. Kaj mi je recimo padlo v oči: ko so šli spat, so dali zaveso dol, to je bila popolna tišina. To je mene zelo odbilo. Vsi so delali samo "pššt, pššt". Skoraj se ni nič govorilo. Potem pa se je začelo eno gospo, ki je bila malo nemirna voditi in sprehajati. In s tem se mi je že zdelo, da se je malo začelo to razbijati. Čeprav je še vedno prevladoval nek red in stroga rutina. Točno je bila določena ura, kdaj se bo jedlo, kdo se bo kopal,... Opazila sem tudi napetost med samimi

negovalkami. Ker ena bi že delala na bolj ljudem prijazen in domač način, druga pa je spraševala, zakaj tako in tako. Zdaj sem se spomnila še, kako so sedeli za mizo, kot eni roboti, kot eni zombiji so se mi zdeli, ko sem prišla do njih za molitveno skupino.

Kako pa so urejeni in prilagojeni prostori, od kar so gospodinjske skupine? Kaj se je prostorsko spremenilo?

Mislim, da tukaj v drugem nadstropju, da je kar ostalo v veliki meri tako, kot je sedaj. Mogoče se je spremenil ta dnevni prostor, da so te sedežne malo obračali tja in sem. Kjer je pa jedilnica in kuhinja, se pa ni kaj dosti spreminjalo. Ta balkon mi ni v redu. Ker poleti, ko se sem nabije sonce, to ni v redu in ni moč biti zunaj. V prvi vrsti bi morali nekaj zasenčiti. Izpostavila bi tudi dnevni prostor popoldne, ko se pridružijo stanovalci še iz ostalih nadstropij, jih že nimaš več kam vseh postaviti. Gospodinja je za to, da se z njimi ukvarja. Ko sem jih kdaj včasih tako razdelila, so se za mizo gospe šle na primer kakšno miselno aktivnost ali pa kakšno igro, vendar sem videla, da takoj, ko me 5 minut ni bilo zraven, da že ne vejo potem, kaj početi in se potem spet umaknejo v tisti drugi, svoj svet in so tiho.

Kako velike so gospodinjske skupine?

Rekli so, da naj ne bi bile skupine večje od 12 ljudi, čeprav smo jih imeli tudi že 13. Če imamo kakšnega še iz dnevnega varstva pa sploh in jih je že preveč. Gledati je treba recimo tudi, kako dati vse za mizo na način, da ne porušimo pa že nekega reda, ki pa smo ga že vzpostavili. Kar pa se tiče potem še same velikosti skupin in če imaš še dva za hraniti na primer, si že kot tempirana bomba. Ni pa nikoli za obupati.

Kakšne spremembe opazate pri stanovalcih z demenco od prihoda v dom pa do danes? Kaj je drugače?

Jaz bi rekla, da je to od vsakega posameznika odvisno. Eni se kar hitro prilagodijo, eni rabijo dalj časa. Včasih se zdi, da je dom neka rešitev, v smislu kot, da bi nekdo rabil to, da spet zaživi. Drugi pa lahko drugače vidijo to spremembo. Sploh, če imajo skrbnike, da v njihovem imenu odločajo.

Kaj vam je pri takšnem načinu dela všeč in kaj bi radi spremenili? Kaj so neke prednosti in kaj so slabosti dela z gospodinjskimi skupinami?

Včasih, ko so se začele gospodinjske skupine, se ni ljudi dajalo na stranišče in tudi, če so šli na blato, se je zmeraj poklicalo osebje. Zdaj pa se tega ne dela več. Naj bi gospodinja to delala. Začelo se je tudi to kopanje in to meni ni všeč, ker mislim, da to ni delo gospodinje. Vsi ostali v skupini so bili zdolgočasnjeni. Najraje bi že ušli. Ena bi šla domov, drugi je že gledal skozi vrata, skratka bili so zbegani. Nikjer potem ni nobenega pozitivnega efekta. Če je tvoje delo to, da se ukvarjaš z 12 ljudmi, se moraš ukvarjati z vsakomer. Tole kar delam z ljudmi, mi je pa čisto vse všeč. Jaz ne dojemam to kot službo, ampak na nek način kot eno poslanstvo. Včasih vidim koga, da je žalosten in potem rečem, da če je on žalosten, da sem tudi jaz žalostna. Tudi na takšen način jim pokažem eno sočutje in neke vrste empatijo.

To zadnje omenjeno, se mi zdi, da so že neke značilnosti in karakteristike, ki naj bi jih poklic gospodinje moral imeti. Katere značilnosti bi po vašem mnenju še lahko našeli?

Potem še prijaznost in umirjenost. Mislim, da če delaš stvari s srcem, da te to, da te v pol ure ne vem kolikokrat vprašajo eno in isto stvar ali pa, da je nekdo nemiren in še ogromno situacij se mi je že zgodilo v tem času, odkar sem tukaj, da me ni še nikoli to vrglo iz tira in me spravilo ob živce. Tudi nikoli nisem povzdignila glasu, ker mislim, da se na lep, miren način da veliko doseči. Moraš znati delati z njimi, z ljudmi. To ti mora biti kar malo dano. Tega ne more vsak delati.

Kakšne so pa naloge in dolžnosti pri delu z osebami z demenco?

Spremljanje, usmerjanje. Potem to, da jih pomiriš, da jih animiraš, imaš neke aktivnosti z njimi in jim pomagaš pri njihovem vsakdanu.

Katera znanja imate glede dela z osebami z demenco in kje vse ste jih pridobili?

Imeli smo tukaj ta interna izobraževanja, v sklopu doma, FIRIS. Dobila sem potem tudi eno knjigo, ravno od FIRISA, ki je bila v bistvu moja prva knjiga na temo demence. Zdaj se ne morem spomniti naslova. Drugače pa nič drugega, sem neke vrste samouk, kar se tega tiče. Bolj uporabljam neke osebne pristope dela, ki vidim, da funkcionirajo.

Se vam zdi, da vam še kaj manjka in bi se česa glede demence še radi naučili? Kakšna znanja bi bilo dobro, da bi pridobili?

Glede demence bi se udeležila izobraževanj, čeprav opažam, da je človek lahko še kako izobražen, ampak če ni človek za to, tega ne more delati in ga bo neslo, ker mislim, da mora biti v prvi vrsti človek za to, da lahko opravlja to delo. Znanje ti ne more škodovati, ne moreš pa se držati nekih pravil kot pijanec plot, ker tukaj ni receptov. Lahko jih sicer poskusiš, vendar ni nujno, da bodo vedno na mestu.

Kako ste zadovoljni s tem delovnim mestom?

Glede samega dela in kako ristem s temi ljudmi, lahko dam čisto komot 10.

Kako pa poteka vaše sodelovanje z ostalimi zaposlenimi v domu?

Z negovalno ekipo nikoli nisem imela težav. Mogoče je sodelovanje slabše bolj z gospodinjami. Med gospodinjami je malo tekmovalnosti. Veliko je tudi odsotnosti.

Če torej prav razumem, so te obremenitve, ki se kažejo pri vašem delovnem mestu bolj psihične narave?

Ja, je ta napetost v odnosih in potem je tukaj tudi stres za brez veze. Čeprav potem, ko sem se zaupala sodelavki, mi je bilo lažje.

Kako pa sploh poteka sodelovanje z ostalimi zaposlenimi v domu? Kdaj se srečujete pri delu?

Začne se z raportom in tam vidim zaposlene, ki bodo tisti dan na oddelku. Potem pa pridejo v skupino v bistvu samo takrat, kadar potrebujejo koga od stanovalcev in ga pridejo iskat. Potem pa mogoče še kdaj, kadar grem jaz na malico.

Na koga se lahko obrnete pri morebitnih težavah, ki jih imate pri delu?

Sozaposlena gospodinja mi je dala novega zagona in mi pomagala tudi pri osebni rasti. Potem sem se obrnila že do moje nadrejene, delovne terapevte. Enkrat pa sem šla tudi do vodje zdravstveno negovalnega kadra.

Kakšni se vam zdijo stiki med stanovalci z demenco in med njihovimi svojci? Se vam zdi, da so se stiki med njimi v tem času, odkar so ljudje prišli v dom, kaj spremenili?

Enih svojcev ne poznam, eni pa se mi zdi, da imajo slabo vest, ker so dali starša v dom. Takšen občutek imam. Ko delam potem s temi ljudmi in ko prihajajo svojci na obiske, mi je zelo pomembno, da o njim vem veliko. Da poznam življenjsko zgodbo človeka, ker potem lahko boljše delam z njim, ga znam pomiriti, imam teme, na katere lahko navežem ali pa preusmerim pogovor, znam povezovati aktivnosti s tem, kar jim je bilo včasih ljubo,... V tem smislu no.

Kako pogosti so vaši stiki s svojci stanovalcev z demenco?

Zdravstvene informacije svojcem dajejo samo sestre. Zdi se mi, da bi morali biti bolj povezani in delovati bolj kot eno. To se lahko sliši suhoparno in bi se komu zdelo, da je mala malica, vendar če bi poskusil na dolgi rok opravljati to delo, bi videl, da ni ravno tako. Mene me lahko vprašajo, kaj je mama jedla, kakšne volje je, kaj je počela. To je pa tudi to, kar se tega tiče.

Kako pa se spreminjajo zahteve svojcev v času bivanja stanovalcev z demenco v domu? Kakšne imajo želje?

Glede striženja las mi včasih sami izrazijo željo, da bi bila gospa za ostriči, če pa ne, jih včasih tudi sama malo spomnim, da jo lahko naročijo pri naši frizerki. Drugače pa jim je pomembno, da so stanovalci urejeni in da z njimi delamo tako, kot je prav in kot bi si vsi želeli. Drugače je pa slabost to, ko gospodinja veliko menjajo nadstropja. Zapomnim pa si tudi lepe in dobre trenutke, na primer, ko mi je en svojec rekel, da bi morale imeti gospodinja bonificiran staž. Tako mi je zanimivo, kako bodo eni nadvse hvaležni, drugi pa bodo videli vse negativno.

Intervju Č

Kako poteka običajni vsakdan stanovalcev v gospodinjski skupini?

Zjutraj grem najprej na oddelek, pripravim mizo. To naredim še pred raportom. 6.45 grem na raport, ob 7.00 pa začnem obhod po sobah. V tem nadstropju jih večinoma že zdravstveni kader z nego uredi, jim da plenice ali pa mobi hlačke. To naredijo oni, obleči in umiti, počesati jih moram pa vse jaz, vsako posebej. Odpeljem jih torej v kopalnico in jih pri tem usmerjam. Ko jih vse zrihtam, jih peljem v dnevni prostor, kjer spijemo čaj, ki ga tudi že vnaprej pripravim. Potem, ko smo pa vse, jih peljem pa že za mizo. Vsak ima svoj prostor, kamor se usedejo. In potem počakamo na zajtrk. Po navadi mi pri pripravi mize v tem nadstropju pomaga pri teh gospodinjskih opravilih bolj ena gospa. Pomaga mi tudi potem, pri pospravljanju. Je kar še večša teh opravil, ostale pa bolj opazujejo.

Potem po zajtrku, ko pospravimo pa pride gospa, ki ni v gospodinjski skupini in nam skuha kavo. Potem malo posedimo, spijemo tisto kavo in se ob tem malo pogovarjamo. Potem gremo po krpice, v kuhinjo, da si lahko pripravimo za kuhanje in potem je že kosilo. Aja, prej še moja malica. In tudi s stanovalci pripravim kakšno malico, narežemo kakšno sadje ali kaj podobnega. Toliko gledam, da se preveč ne najejo pred kosilom. Včasih kaj pripravimo tudi za kosilo. Trebimo solato, lupimo krompir, ga skuhamo. Vsak dan je nekaj, samo odvisno je od tega, kaj je v kuhinji za kosilo že pripravljeno. Včasih gremo tudi samo po pripravljeno jed dol v kuhinjo, kakšen ričet, kakšna enolončnica, da se potem tisto greje malo tam na štedilniku in da malo diši. Včasih tudi kaj spečemo. Tudi stanovalcev v nič ne silim, ampak po navadi so kar za to, radi sodelujejo. Potem se poje kosilo in pospravi. Po navadi ena gospa kar pomije posodo, jaz pa jo potem zložim v stroj. Če kdo hoče, gre počivat, če ne so pa pokonci. Kdo še kaj pospravlja ali pa naredimo še kaj, kar nam prej dopoldne ne uspe. Okoli 14.15 jih razdelim in jih peljem v enko in dvojko, ker popoldne v pritličju ni skupine.

Ko sem pa popoldanska, pridem ob 13.00 v službo. V končni fazi smo do 14.30 še s prejšnjo gospodinjjo skupaj. Lahko posedimo na kavču in se malo pogovorimo. Potem je že malica. Po malici skuhamo kavo, jo spijemo in se spet malo pogovarjamo. Potem imamo spet kakšno aktivnost in je že večerja. Če hoče iti katera takoj po večerji spat, gre lahko komot. Po navadi gledamo še televizijo in poročila. Tudi poleti je fajn, ko ni več tako toplo in lahko gremo ravno pod večer. Lani je že bilo tako, pa mislim, da bo letos tudi. Potem moram napisati raport. To so dokumenti, v katere moram za vsako posebej napisati, kako je bila tisti dan, ali je bilo kaj posebnega in kaj smo delali. Povedati pa moram še, da je sicer zvečer ista procedura kot zjutraj kar se urejanja tiče. Torej umivanje, oblačenje v pižame,...

O čem pa se največkrat pogovarjate s stanovalci z demenco? O čem se najraje pogovarjajo?

O aktualnih, tekočih stvareh. Na primer zdaj, ko je velika noč, smo se pri kavi pogovarjali o veliki noči, kaj so včasih nesle k žegnu, kaj so dale v košaro,... Včasih kakšno vsekamo tudi čez politiko, še posebej en gospod rad začne o tem govoriti, potem pa še drugi zraven poprimejo za temo. Potem se pogovarjamo o vremenu, če so koga zunaj videli, da pelje kakšnega psa na sprehod, skratka kar se v tistem trenutku dogaja.

Kako velike so gospodinjske skupine?

Skupine se gibljejo, če smo vse, kar tam 12 stanovalcev. To je po navadi ob sredah, ko so vsi pokonci.

Katere vse aktivnosti in delavnice izvajate s stanovalci z demenco?

Delamo zelo različne stvari. Zadnjič za pusta smo maske strigli iz papirja in tako izdelujemo in ustvarjamo. Zdaj bomo začeli kakšne rože saditi. Tudi tukaj v našem prostoru kaj urejamo, pobrišemo kakšen prah. Potem gremo tudi ven, sedeti na balkon ali pa spodaj v park, ko bodo dali ven klopi. Potem se gremo tudi kakšne miselne igrice. Včeraj smo ponavljali abecedo, potem smo šteli,... Tako, da se malo misli zraven. Aja, pa telovadimo tudi, to sem pozabila povedati.

Se vam zdi, da je teh dejavnosti dovolj ali bi bilo potrebno kaj še izboljšati in nadgraditi in kaj?

Za ljudi z demenco se mi zdi, da nimaš več kot toliko kaj za delati. Večkrat bi bil lahko kakšen sprehod in ne samo enkrat na leto. Dobro bi bilo, da bi bili vsaj dvakrat ali pa trikrat.

Kako, na kakšen način pa ugotavljate kakšne potrebe imajo stanovalci z demenco? Kako pa je potem z upoštevanjem želja?

Mislím, da je dostikrat tukaj neverbalna komunikacija, ker vidim, da nekdo postane nemiren, da hodi tja in sem, gor pa dol. Pa veliko je tudi na mimiki. Ker sicer povejo, kaj jih boli, če jih vprašaš, dostikrat pa tudi ne. Predvsem pa ker sem toliko časa z njimi, se mi zdi, da jih začutim, da se z njimi nekaj dogaja.

Kaj se vam zdi, v čem se kažejo razlike v primerjavi s predhodnim varovanim oddelkom in zdaj, ko so gospodinjske skupine? Kaj vse je drugače, mogoče tudi v načinih in pristopih samega dela?

Nimam teh izkušenj, ker nisem bila nikoli prej v kakšnem domu, ki bi imel ta oddelek in tudi sem sem prišla delati brez teh predhodnih izkušenj. Po eni strani pa se mi zdi, da se nekako več ukvarjamo z ljudmi in da imajo več svobode, da niso utesnjeni in zaprti. To je pozitivna stran, negativna stran pa je to uhajanje. Gospodinja mora biti skozi toliko bolj pozorna in bi bilo včasih res fajn, zgolj iz tega vidika, če bi bila včasih ta vrata malo zaklenjena.

Kako pa se vam zdi, oziroma vam je všeč sama prostorska urejenost in prilagojenost gospodinjske skupine?

Prostor se mi zdi občutno premajhen. Posebno kuhinja. Kuhinja je postala premajhna, ker je skupina prevelika. Če zdaj še koga dobimo, ga nimam kam posesti za mizo. Ena gospa na primer zahteva svojo mizo in ne mara nobenega, da bi sedel zraven nje. S časoma se je sicer že nekoliko omehčala, vendar vseeno. Včasih se pod mizo začnejo tudi brcati, ker nimajo prostora in je potem spet hitro vse narobe. Ena drugačna zasteklitev tukaj v dnevni sobi bi se mi zdi tudi tako lahko spremenila tale prostor. Že samo to, da bi gledali ven. Že samo, če pogledam kako je, ko je bolj toplo in smo zunaj na balkonu. Lahko opazujejo, se gremo kakšne aktivnosti,

skratka res je drugače in boljše. Saj pozimi že gremo na kak sprehod po samem domu, vendar to ni nič. Ni takšnega zraka kot je zunaj, ni narave, ni nič.

Kakšne spremembe opazate pri stanovalcih z demenco od prihoda v dom do danes? Kaj se vam zdi, da se v tem času najbolj spremeni?

Mislim, da se zelo veliko spremeni, vendar se mi zdi, da bolj negativno. Demenca ne gre gor, gre dol in nazaduje. Tako pri nekaterih vidim kar naenkrat precej velik upad, ker sem vsak dan z njimi, opazam, da so vedno bolj zmedeni in je tudi sama komunikacija z njimi postala bolj zatežena, kot je bila recimo prej. Res se pozna.

Kaj vam je pri takšnem načinu dela všeč in kaj bi radi na drugi strani spremenili?

Moje mnenje je to, ki sem ga sicer že ene par krat povedala. Fajn bi bilo, da bi bili v vsakem nadstropju po dve gospodinjji. To zelo zagovarjam. Ker če si v dveh je dosti lažje. Skupine so ratale velike, močne po številu in po karakterju. Tudi več idej lahko pade na takšen način. Ko je pa ena sama je pa zelo težko včasih.

Kakšne so po vašem mnenju naloge in dolžnosti gospodinje pri delu z osebami z demenco?

Jih usmerjam, z njimi preživljam vsakdan, izvajam aktivnosti, praktično bi lahko rekla, da z njimi delam vse. Od tega, da jih oblečem, pomagam pri hranjenju,...

Katera znanja imate glede dela z osebami z demenco? Kje vse ste jih pridobili?

Nisem bila na nobenem izobraževanju. To sem povedala tudi na letnem razgovoru vodji zdravstveno negovalnega tima, da bi rada o demenci in o samem delu rada kaj več izvedela. Ena gospodinja me je takrat sicer uvajala, vendar je potem napočil čas viroz in sem spet ostala sama. Tako delam čisto po občutku in po instinktu.

Katere so po vašem mnenju tiste značilnosti in karakteristike, ki jih poklic gospodinje mora imeti?

Predvsem mora imeti dobre živce, biti mora potrpežljiva, znati mora biti umirjena, na nek način nežna, zanesljiva, kaj mora znati peči, znati mora kuhati.

Kako ste zadovoljni s tem delovnim mestom?

Z delom sem tukaj zelo zadovoljna. Glede odnosov lahko rečem, da sem enkrat bolj zadovoljna, drugič manj, vendar na splošno za vse drugo sem pa kar zadovoljna.

Kje, na katerem področju se vam zdi, da se pri vašem delu kažejo največje obremenitve? Katere so najpogostejše težave, s katerimi se srečujete?

Najbolj so psihične. Je pa zjutraj kar hudo, če imaš zjutraj 10 ljudi in jih moraš pripraviti na zajtrk, ker smo pač do neke mere tempirani na čas. In moram kar tekati od enega do drugega in je kar naporno, ker je kar naprej nekaj in vsak nekaj potrebuje. Tudi to, da jih moram imeti na nek način vse pod kontrolo in biti pozorna na to, če kam kdo gre ali pa kaj takega. Odgovornost je definitivna in bog ne daj, da se komu ta čas kaj zgodi.

Kako pa se vam zdi, da je preostali tim preobremenjen s stanovalci z demenco? Se vam zdi, da so te obremenitve podobne?

Mislim, da so kar podobne, ker te skupine so več ali manj ene in iste.

Kako pa poteka komunikacija med vami zaposlenimi, kakšne vrste je to sodelovanje?

Gospodinje med sabo kar pogovarjamo. Ker gospodinje nismo stalne v določenem nadstropju, ampak se menjamo. Zato je še toliko bolj pomembno, da se situacija preda, kako je z določenim stanovalcem, na kaj moramo biti pri delu z njim še posebej pozorni, kaj ima rad, česa ne mara,... Včasih z nekaterimi to peša in ni vedno tega prenosa podatkov. Več nas dela s temi ljudmi in vsaka ima malo drugačen način, zato se mi zdi zelo dragoceno, da si povemo, na kakšen način je nekoga nekaj pomirilo ali pa na drugi strani kaj ga je vznemirilo. Tudi stanovalci se potem ene gospodinje zelo navadijo, vsaka gospodinja pa ima svoj pečat. Tako da to za ene in za druge in dobro. Tudi za stanovalce ni dobro, da jih premikamo iz enega nadstropja in iz ene skupine v drugo.

Na koga se lahko obrnete pri morebitnih težavah v domu?

Na mojo nadrejeno, delovno terapeutko, lahko tudi na vodjo zdravstveno negovalnega kadra in v končni fazi tudi na direktorico.

Imate v domu kakšne oblike razbremenjevanja, oziroma vrste pomoči za zaposlene?

Kolikor jaz vem, jih ni, rekel mi pa tudi noben ni. Meni je relaksacija to, da pridem domov, da zamenjam okolje in da je malo drugače.

Kakšni se vam zdijo stiki stanovalcev z demenco in njihovimi svojci? Opažate, da se njihovi medsebojni odnosi kaj spreminjajo v tem času, ko so v domu?

Jaz ne vem, kaj so imeli v prejšnjem življenju in koliko so bili kaj povezani. Tukaj pač pridejo svojci na obisk, se pogovorijo. Eni pridejo večkrat. Par jih pelje recimo dol na kavo, na sprehod, na drugi strani pa eni ne dobijo obiska ne vem koliko časa. Tako da je to definitivno od posameznika do posameznika različno.

Kako pogosti so vaši stiki s svojci stanovalcev z demenco?

Stik imam, kadar pridejo na obisk. Pri tem me vprašajo na primer kako je mama, kaj je počela pa še to ne vsak. Ko pridejo na obisk grejo več ali manj vsi ali dol ali malo ven, zdaj ko bo toplo za urico ali pol urice. Včasih tudi če kaj vprašajo, jim več kot toliko ne smemo povedati.

Kako pa je z zahtevami svojcev? Sploh pridejo do vas, se zahteve v času bivanja kaj spreminjajo? Kako je s tem?

Ne, ne morem reči. Ker svojci čim kaj potrebujejo se obrnejo na zdravstveni kader ali pa grejo v ambulantno. Edino kakšna oblačila nova, če jih svojci prinesejo in da so za označiti, to pride do mene. Zgodi se tudi, da jim na primer recimo sama povem, da bi njihova mama šla rada k frizerju pa kako bi to zadevo potem lahko rešili.

Intervju D

Kako bi opisali potek običajnega vsakdana stanovalcev v gospodinjski skupini?

6.45 moramo biti v sestrski sobi na raportu. Tam izvemo za vse posebnosti, ki so se dogajale za prejšnje popoldne ali pa večer nazaj za stanovalce iz tistega nadstropja. Jaz sem potem pri tem pač bolj pozorna na te moje, iz moje skupine. Ob sedmih pa potem kar začnem z jutranjo nego, oziroma z jutranjo skrbjo za stanovalce. Tako da po navadi je nekje ob 8.30 zajtrk. Po zajtrku lepo v miru pospravimo in tukaj že vključujem gospe, tiste ki to želijo početi. Vsem se lepo zahvalim, jih pohvalim in vidim, da so potem tudi one mirne, ker vejo, da so to dobro naredile. Ta čas jaz tudi že za kavico pripravim. Potem jih spet vključujem, jih prosim, če mi pomagajo pri kuhanju, da razdelijo skodelice,... Vidim, da so včasih kar nekoliko zmedene in jim moram pri pripravi precej pomagati, jih usmerjati. Ob kavi poklepetamo, odpremo kakšno takšno temo, da o njej govorimo in govorimo. Potem pa potelovadimo. Ni to ravno vsak dan, ampak kadar se le da. Aja in kavico spijemo po navadi v dnevnem prostoru. Nismo več v kuhinji, da se prestavimo in da malo prostor pa okolje zamenjamo.

Za tem se počasi odpravljamo v pralnico po krpice, v kuhinjo gremo vprašat, da nam dajo kakšne sestavine, odvisno kaj bomo tisti dan kuhali. Po navadi je to kakšna solata, da jo potem gospe natrebijo, kakšen česen narežejo, potem kakšen krompir olupijo. Te stvari, ki so jih imele že prej v rutini, že doma, ko so bile navajene. Da bi tenstale tukaj čebulo sicer ne, ampak so pa v kuhinji zraven in je super, ker lahko vohajo vse te arome. Res jih poskušam vse vključevati. Ena gospa zelo rada krpice zлага, dve radi bereta, ene druge gospe se rade ukvarjajo s pripravo hrane.

Potem pa grem jaz že na malico. Včasih že pred mojo malico pripravimo pogrinjke za kosilo, kjer spet vključujem gospe, včasih pa jih pripravimo potem. Vedno, ko grem na malico, grem v sestrsko sobo, kjer prosim, če jih ta čas lahko nekdo od njih malo pogleda, da kdo ne bi kam odšel iz skupine. Ko iz kuhinje spet pripeljejo kosilo, ga grem iskat še za moje člane skupine, jim razdelim, pojejo in potem pa spet sledi pospravljanje. Tako kot po zajtrku, tako tudi po kosilu. Zgodi se, da kakšna gospa, ki je bila zjutraj zelo aktivna, da bo po kosilu to pospravljanje odklonila in bo odšla raje počivati.

Najprej pa v tem času poskrbim še za to, da gospe peljem na stranišče, ker vem, da bodo zmedene, če ne bodo našle kam morajo iti. Tudi toliko časa sem z njimi, da vem kaj se bo zgodilo, če jih ne bom pospremila in jim pokazala, kam in kako. S to telesno govorico sigurno zelo ugotavljam njihove potrebe, včasih še v večji meri kot verbalno. Pa mogoče ob tem res še tistih par ključnih besed: "A greva na stranišče, ali vas tišči na stranišče?". Seveda pa pri tem človeka odmaknem, ker veliko oseb moti, da jaz v pričo vseh sprašujem, jim bo ob tem še nerodno.

Težko mi je tudi, kadar vidim človeka, kako mu je težko in kako je v zadregi. V takšnem primeru se mu pridružiš, mu rečeš: "Razumem, verjamem, vidim, čutim, da ste v stiski, kaj pa lahko zdaj narediva, da ne boste več v takšni stiski?"

To so na nek način tudi značilnosti in karakteristike, ki jih poklic gospodinje mora imeti. Katere so še te značilnosti, kaj bi rekli?

Sigurno, spoštljivost, kulturnost, strpnost, ker moraš včasih sto krat kakšno stvar v minuti povedati: "Vse bo v redu, pomirite se, usedite se,...". Potem ja, kaj je še kaj takega? Empatijo moraš znati pokazati in da se znaš v njegovo vlogo postaviti in se vprašati, kako bi se ti počutil, če bi bil tak. Včasih pomislim tudi tako, če bi bil kakšen od mojih svojcev v domu, kaj bi si želela, kakšen naj bi bil ta odnos zaposlenih. To zavedanje je potrebno imeti, da bomo tudi mi ne nazadnje enkrat stari in da bomo tudi mi želeli, da bodo za nas poskrbeli. V prvi vrsti moraš imeti rad ljudi. Tako da se potem tudi na takšen način popravljam in izboljšujem sama s sabo. Imeti moraš mirnost.

Če se zdaj vrnem še nekoliko nazaj na običajen vsakdan, sva ostali nekje po kosilu. Kaj pa se po navadi dogaja potem?

Mhm. Tako je, ene osebe se pospremi počivat, predvsem vprašamo najprej tiste, za katere vemo, da so šli tudi doma po kosilu malo počivat ali dremat pa tudi takšne osebe, ki vidimo, da so utrujene in da se utrudijo čez dopoldan. Eni pa tudi ne, grejo pa pred televizijo, jo prižgemo. Celoten čas dneva niti ne rabijo nekih aktivnosti, včasih jim paše mir, tako kot doma. Siljenje v nekaj, za kar nimajo volje, se nikoli ni pokazalo za dobro.

Recimo ta teden pa je bil zelo pester. En dan smo pekli piškote, drugi dan so prišli otroci iz vrtca na obisk. Včeraj smo se z jajci ukvarjali, smo jih dajali v štunf, dajali notri rožice, potem smo jih zavezovali, jih peljali v kuhinjo, da so nam jih skuhali. No danes pa smo jih pobarvali še tukaj, še za našo skupino. Te verske praznike se obvezno praznuje in praznikov je res veliko pri nas. Aktivnosti potem prilagodimo njim in je res ves čas nekaj. Pa to je dobro, ker je v bistvu skozi nekaj za početi. Ko je lepo in toplo vreme gremo tudi ven, na sprehod pa na teraso, ko je sonce. Sedimo in pijemo sok, jemo piškote na terasi, ker je ravno prijetno.

Obvezno bomo sadili rožice. Potem pa je delo s tem, da moramo zanje skrbeti, da jih zalivamo, če je kaj posušenega ali pa zgnitega damo stran, plevemo plevel, skratka vedno je nekaj. Do zdaj so bile tudi tople grede za solato in malo vrtička, sicer v manjšem obsegu. No, letos ne vem, če bomo to tudi imeli. Tukaj še nisem tako večča, ker sem na tem delovnem mestu šele od maja lansko leto. Kadar pa ni praznikov, prireditvev, sploh po zimi, ker je dolg dan, se moraš pa čisto sam nekaj spomniti. Rešujemo križanke, delamo vaje za spomin, za

krepitev. Vsak človek pa ima tudi že nek svoj hobi, nekaj kar je v svojem življenju počel že prej, preden je prišel v dom. Kakšne rade pletejo, kakšne rade tudi zaplešejo, recimo prižgemo Veseljaka pa zaplešemo. Potem kakšne zelo rade klepetajo, se o čem pogovarjajo. Res je pomembno, da se prilagaja čisto vsakemu posamezniku. V prvi vrsti poskrbiš, da je skupina mirna, da so vsi zadovoljni, potem pa se lahko šele individualno še bolj posvečaš.

Pri običajnem vsakdanu sva ostali v času po kosilu. Kaj se potem po navadi dogaja?

Popoldanska gospodinja pride ob 13.00 v službo. 14.45 pa je potem že malica, ki jo razdelim, ko so vse zbrane. Potem je popoldne seveda spet kakšna aktivnost, kavica, kakšni obiski pridejo. Potem pa odvisno, popoldne dobimo tudi iz pritličja ljudi.

Naučila sem se, da šele ko vidim, kakšno je stanje, si zadam, kaj bi lahko počeli in se potem skupaj odločimo. Oni narekujejo tempo in vsak dan je lahko drugačen. Teh aktivnosti je res polno. Prinesem solato, pa česen, prinesem krpice, kakšne papirje, svinčnike, barvice, ker včasih tudi kaj rišemo in barvamo, jih je naenkrat okoli mene polno in bi se kar kregale in steple med sabo, katera bi kaj počela, vse zanima kaj se bo počelo in tako se vključijo in vidijo, da se splača. Samo en pristop moraš imeti.

No potem je pa že večerja. Je že kar zgodaj, 17.15. Včasih še kakšno sadje zrežemo pred večerjo. Včasih potem še malo posedimo, par krat smo tudi pravljico pripovedovali, se pogovarjali in se smejali. Kdaj se tudi menimo, kako so včasih imeli večere, ko ni bilo elektrike in vse sorte take debate pridejo na plano. Ampak potem pa se že kar počasi začnemo odpravljati spat, ker jih je res veliko, tako kot zjutraj. Potem moram še papirje napisati in tudi tako naj bi nekje do 19.30 bili v sobah. Počaka me še posoda, ki jo moram pospraviti, oddelek in to našo okolico moram tudi počistiti in pogledati v sobe, da imajo urejene. Včasih je še kaj za obrisati, za pospraviti, ker nekatere gospe vložke in razne stvari, hrano, kakšne olupke vsepovsod odlagajo. Vse sorte najdeš. Tako, da takšne stvari kakor se da sproti, včasih pa je tudi celo omaro treba ali pa z njimi skupaj, če so pripravljeni. Za vse to poskrbimo gospodinja. Urediti moram tudi dnevni prostor, pogledati, da so okna zaprta, da so rolete dol, televizijo se ugasne, poskrbi se za varnost na štedilniku, vse to, da je ugasnjeno. Luči se pogasne, samo na hodniku se jo pusti. Nočne lučke se da tam kjer je treba tam po sobah. Poskrbi se za vse, no. Greš in zapustiš takšno, kot si dobil.

O čem pa se največkrat pogovarjate s stanovalci z demenco? O čem se z vami najraje pogovarjajo?

V bistvu oni se največ stvari spomnijo iz otroštva. Včasih začnem s kakšno temo, na primer zdaj, ko imamo to za Rimarije in pisarije, da povem, da zdaj je spet čas v letu, ko bo izšel naš časopis, da je tema prijateljstvo in rečem: "Gospa ta pa ta, a ste mela kakšnega prijatelja kdaj?" In potem ona zmeraj razlaga, druge se priključijo in res rata taka debata, da prav ne moreš verjeti. Veliko se tudi poje. To sem pozabila povedati. Ko nas je veliko pride to petje še toliko bolj do izraza. Drugače pa ja, o čem se še menimo? O vseh teh kmečkih opravilih, ker so bile včasih po večini kmetije in so bolj s kmetov. Vse ne, ampak je pa to večkrat tema naših pogovorov. Kako so morale in kositi in vse delati. Tudi kako so za otroke skrbele. Rade povejo tudi o svojih družinah. Zdaj spet za kakšno pa veš, da je imela dobro službo, jo pa o tistem. Ali pa, če veš, da je veliko potovala in ko pride tema ne vem, na Turčijo rečem: "Vi ste pa bili v Turčiji, ane? Kako je pa tam tole za jest pa kako se pa tam to reče?" In potem v bistvu ona začne govoriti. Tako so vsi vključeni. Sicer z različnimi temami, ampak se da. S tistimi, ki se

pa ne da pogovarjati, ker so že na vozičku ali pa počivalniku, pa če jim kakšno zapoješ in jo gledaš, vidiš, da je mirna in da se ti tudi posmeji. In sigurno je tukaj zelo važen tudi dotik.

Glede na to, da ste na tem delovnem mestu slabo leto in da v domu niste bili, ko je bil še varovani oddelek, bi vas vprašala, kaj se vam zdi, da je prednost teh gospodinjskih skupin, ki so zdaj v primerjavi s predhodnim varovanim oddelkom?

Vrata niso zaprta, niso zaklenjena in v bistvu vsak lahko gre ven. Ko bi človek rad ven in proba odpreti vrata pa jih ne more, je v stiski. Razmišlja o tem, da je zaprt, da so ga zaklenili notri in tako postane še bolj nemiren. Je pa potem toliko bolj na nas, da spremljamo, kje ljudje hodijo. Da bi odšli nazaj se odločijo sami, jih ti ne prepričuješ s silo. Tako je veliko bolj človeško in odprto, ima svobodo. Sigurno je to prednost.

Kako so urejeni prostori? Kaj se vam zdi, bi bilo po vašem mnenju potrebno ali pa dobro še spremeniti in preurediti? Kaj pa je prednost takšne postavitve?

Če si zamislim, da bi jaz zdaj delala tako skupino, bi gledala, da bi imeli tudi zunaj ograjeno, če bi se dalo, da bi bil en večji vrt, kakor je terasa spodaj. Saj mogoče bi bila živa meja okoli, niti, da ne bi bil v takšnem dobesednem smislu besede zaprt. Ali pa samo ena taka ograja lesena, ne pa da bi imeli ljudje spet tisti občutek zaprtosti. Samo to se ne sme, zaradi zakona. To imajo zaprti oddelki. Bi pa bilo tako boljše in lepše. Ker če ti hočeš iz drugega nadstropja vse dobiti ven, imaš polno dela s tem, da jih oblečeš in urediš. Če imaš deset ljudi v skupini, se večkrat za to ne odločiš, ker jih ne moreš hkrati razpeljati. Bi morali vsaj dve biti. Pa tudi v primeru, da prime nekoga na stranišče, kako naj grem z njim in pustim celo skupino samo zunaj? Je kar problem. Po drugi strani pa vedno bolj razmišljam, da tudi v zaprtih oddelkih ni tako grozno, kakor si to mi predstavljamo, ki ne poznamo, kako je s tem tam. Tudi tam imajo neke aktivnosti, imajo vrt in imajo lahko ograjeno. Ti ljudje ne morejo nikamor uiti in ti si miren, ker ne rabiš vedno gledati na vrata. Je pa prednost teh odprtih skupin tudi to, da je to sobivanje z drugimi in v bistvu, da se tudi z zdravimi starostniki spoznajo. Pa ne sprejemajo jih na način kot, da je to nek tabu, tako kot da so ti ljudje nekje zaprti in da je nekaj narobe z njimi. Tako je res prisotno se mi zdi to sožitje med vsemi. Vključevanje jim je prav še fajn in se še zraven usedejo, kaj poklepetajo, podružijo in to je sigurno ena velika prednost, ker sobivamo en z drugim.

Kako velike so gospodinjske skupine?

Približno deset ljudi. Popoldne pa se število v skupini spet spremeni, ker se enki in dvojki pridružijo še iz pritličja. Najde se tudi kdo, da ni pokonci popoldne.

Kakšne spremembe pa opazate pri stanovalcih z demenco od prihoda v dom do danes? Kaj se vam zdi, da se v tem času največ prilagodi?

Navadijo se. V bistvu se ljudje očitno tako navadijo na skupino, na te naše aktivnosti, na te naše rutine.

Kaj vam je pri takšnem načinu dela všeč in kaj bi radi spremenili? Kaj je neka prednost, na drugi strani pa mogoče tudi slabost vašega dela?

Jaz od njih dobim zadoščenje. Ko vidim, da so zadovoljni, mirni, se dobro počutim. V bistvu se hranim s tem, mi je to neka motivacija za naprej, da dobro delam. Ne bom rekla, da se ne izčrpam. Se. To delo je težko. Bolj psihično prideš utrujen in to je slabost. Jaz si rabim potem čas vzeti in to energijo sprostit. Zdaj ali grem tečt, nekaj fizičnega moram počet, da dam to energijo ven, da se razbremenim. Drugače vidim, da potem samo prenašam to tudi doma na otroke in moža. Za tako delo si moraš potem čas zase vzeti, ker se moraš umakniti. Ker drugače si skozi z njimi, edino ko greš na malico nisi.

Jaz to rada delam in prednost je v tem, da se počutim koristno in dobro, če nekaj dobrega naredim za njih. Negativno je pa to, da se glede na mojo izobrazbo kot socialna delavka in glede na moje ambicije, da se večkrat vprašam, če sem rabila za to v šolo hoditi. Imam pač tiste trenutke, ko se zamislim. Za to, da je tako kakor je, so krivi standardi in normativi. Tudi na demenco bi bilo fino, če bi bila zaposlena socialna delavka lahko več časa z njimi na oddelku, ker potem ona te ljudi seli, jih sprejema in na takšen način najboljše vidiš, kdo bi šel lahko h komu, kam koga dati in kdo bolj spada skupaj.

Se vam zdi, da vam še kaj manjka in da bi se česa še radi naučili pri delu z osebami z demenco? Kaj bi to lahko bilo?

Ja. Jaz v bistvu sploh še nisem bila na nobenem seminarju za demenco. Tako, da prvo to, ko bo kakšna možnost. Na splošno sem jaz potem veliko samouk. Ker nimam druge možnosti, grem na internet, brskam, berem.

Se vam zdi, da je pri delu s stanovalci z demenco obremenjen tudi preostali, širši negovalni tim in konec koncev tudi vsi zaposleni v domu? Kako se to kaže?

Ko grem na malico in grem negovalnemu timu to povedati, vidiš, kje so tiste prednosti gospodinj. Problem je, ker se ne ve, kaj kdo sploh dela, ni tega vpogleda. Včasih mi je pa všeč, ko se najde kdo in ti reče: "Dobra si!". Ko te vidi, da se moraš včasih truditi, da nekoga do nečesa pripraviš. In takrat se ti zdi super, ker vidiš, da to tudi kdo drug opazi in da ta trud ni zastonj.

Na koga se lahko obrnete pri morebitnih težavah?

Moja prva šefica je delovna terapevtka. Ona nas ima gospodinje na čez. Če nje ni, se obrnem na vodjo zdravstveno negovalnega kadra. S tem res nimam težav. Včasih tudi kaj od našim sodelavkam zaupam ali pa prosim za pomoč, če to potrebujem. V bistvu se z vsemi dobro razumem.

Se vam zdi, da bi potrebovali kakšne razbremenitve v okviru doma? Kakšne naj bi bile in zakaj?

V bistvu po službi hočeš domov, se umakniti iz tega okolja in preklopiti na družinsko in zasebno življenje. Se ukvarjaš z otroki, mogoče s kakšnim športom, hobijem, greš s prijateljico na klepet.

Kakšni pa se vam zdijo stiki stanovalcev z demenco in njihovimi svojci? Opažate, da se medsebojni odnosi med njimi v čem spreminjajo in kako?

Določene osebe te svoje svojce čakajo. Potem tudi hitro pozabijo, da so bili na obisku. Tako, da tukaj ne opazam, da bi se ali bolj povezali, ali da bi se odtujevali. Ko pridejo, so radi z njimi. Eni se včasih usedejo kar v skupino, pa jim potem svetujem, da lahko grejo v kakšen drug prostor v domu, da se malo odmaknejo. Se mi zdi, da je fino, da si malo časa zase vzamejo. Svojci pridejo zato, da z njimi poklepetajo, kakšno kavico spiijejo, da vidijo, kako so, kaj vprašajo sestre in grejo s polno energije.

Kako pogosti so vaši stiki s svojci stanovalcev z demenco?

Ko pridejo na obiske in nas potem vprašajo, kako je mama, kako se počuti, s čim se ukvarja. To lahko vse mi povemo. In ja, jaz imam veliko stika. Pogovarjamo se o njihovem stanovalcu, kaj potrebuje, kakšne želje imajo oni,... Ko jih prvič vidim, se tudi vsem predstavim. Eni pa se mi zdi, da tudi tako poredko pridejo, da jih sploh še nisem spoznala. Drugače pa, če si za svoje stanovalce kaj želijo, mogoče kaj za v pralnico za odnesti za označiti, kaj za zašiti ali kaj takšnega, pa kar povejo nam, ker smo mi tisti prvi in jim je verjetno tudi najlažje reči.

Intervju E

Najprej bi vas prosila, če mi lahko opišete, kako poteka običajni vsakdan stanovalcev v gospodinjstvi skupini?

Zjutraj je čisto odvisno od stanovalca, ampak po navadi gre zdravstveno negovalna enota do stanovalcev, da jih uredi v smislu intimne nege, potem pa jih vzamemo mi. To pomeni, da poskrbimo za njihovo urejenost, da jim pomagamo se obleči, urediti, počesati, umiti zobe, proteze in take zadeve. Skratka moram jih usmerjati. Nekdo pač rabi, da si z njimi, da mu daš navodila. Potem jih pripeljemo sem v dnevni prostor, jim damo nekaj za popiti. Po navadi je to topel čaj. Potem je na vrsti počasi priprava že za zajtrk. Pri zajtrku jih vključujemo, glede na njihove zmožnosti. Torej, da pomagajo pripraviti mizo, da pomagajo drug drugemu priti iz dnevnega prostora do mize. Potem jaz v tistem času skupaj z njimi včasih napišem na tej oglasni deski datum, kakšno je vreme zunaj in tako, da poteka delo umirjeno, ampak še zmeraj v nekem takem prijetnem ozračju. Toliko, da imajo občutek, da so nekaj še sposobni narediti, da poskrbijo druga za drugo. Krepi je treba ta občutek in te sposobnosti, ki jih še imajo. One rabijo pohvalo in tudi zelo zainteresirane so nekatere za pomoč. Samo potreben je pa en način, kako jih motiviraš in na kakšen način jih vključuješ. Kakšen dan ti to bolj uspe, kakšen dan manj, včasih skoraj nič.

No, potem pripravimo stvari za zajtrk. Jaz po navadi kar počakam, da vsi pojejo, potem se pa nekako dogovorimo, da pomagajo pospraviti z mize. Nekateri grejo počivat, nekatere pomagajo pomiti, nekatere samo opazujejo to, ene grejo nekaj prebrati, druge pospremim na stranišče, to je že samoumevno. Potem se pa v bistvu dogovorimo, kaj bomo za kosilo že včasih razmišljamo pa gremo recimo po zajtrku že iskat, če je kakšna juha ali kaj takega, da moramo gor prinesiti. Včasih tudi potelovadimo. Potem se vedno kavica skuha. Če imamo kakšne piškote, damo zraven, da se malo pocrkujemo. Potem so pa različne aktivnosti. Pripravljamo jedi za kosilo, ali je

to solata, ali je to kakšno pecivo, krompir, sadje, skratka vse sorte. Potem so to miselne igre, kakšne križanke. Jaz jim rada tudi kakšne stvari preberem, če to kdo želi. Do prepevanja, do sprehodov zunaj. Žogamo se,... Prilagodi se te aktivnosti času, v katerem smo. Do tega, da se jih pelje na tale centralni del na kolesa, da izdelujemo razne izdelke, do ... Večino časa se nekaj dogaja, so pa tudi dnevi, ko sami nekako povejo, da so čisto brez energije in da grejo počivat v sobe, ali tukaj malo podremajo, televizijo tudi rade pogledajo.

Krpice so tudi vsakodnevna aktivnost, da jih zložimo in jih potem gospe tudi same odpeljejo tja v shrambo. Povoje zvijajo, rože zalivamo, prah brišemo. Zdaj ko bo zunaj bolj toplo, bodo rade posedele na balkonu, če ne bo vetra. Gredico imamo, prinesemo kakšne sadike od doma in potem stanovalci to urejajo in naflančajo, tako da imajo zaradi tega tudi lahko še bolj tisti občutek domačnosti. Tudi v park gremo. Fino je, kadar so še drugi stanovalci tudi zunaj, ker se med sabo opazujejo in kaj poklepetajo. Potem pa je čas za kosilo in isti sistem naprej. Pripraviti mizo za kosilo. Jaz moram pisati še evidence. V prvem in drugem nadstropju pride ob 13.00 popoldanska gospodinja in je v tem času lažje, ker sva dve. Lažje se bolj v miru posvetiš nekomu, ali enemu ali drugim osebam. Če gre kdo v varovana stanovanja, v neke druge sobe v domu, lahko pade, gre po stopnicah in odide iz doma, so to lahko kar ene take neprijetne situacije, ki povzročajo stres. Ker moram biti vedno pozorna na vse, mi to predstavlja neke vrste obremenitev.

Po kosilu pomagam ljudi usmeriti v sobo, da grejo počivat. Potem je pa že možnost, da se h komu usedeš, poklepetаш, greš recimo k nekomu, ki je v sobi takrat pa mu urediš okolico ali pa njega. Od 14.30 do 15.00 je malica, po malici po navadi spet skuhamo kavico, se lepo usedemo, pokofetkamo. Potem se seveda tisto spet pospravi pa pomije, pobriše. Izdelujemo recimo kakšne zadeve, da jih potem lahko porabimo za izdelavo voščilnic za rojstne dneve. Manj mogoče se vseeno dogaja popoldne kot pa dopoldne, je malo bolj umirjeno. Popoldne pride tudi veliko več obiskov kot dopoldne po moji presoji.

Ob 17.30 je že večerja in potem je isto standardni postopek. Potem je večerja, po večerji spet pospravljamo in vse uredimo. Zvečer včasih tudi pogledamo, če so prti čisti, da se odločijo, ali so za zamenjati ali niso, pa take stvari. Zjutraj v drugem nadstropju vedno počakam, da se vsi zberemo in potem jaz ribice nahranim ali pa nekoga prosim, da da ribicam jesti, ker imamo akvarij. To so take luštne zadeve. Ptičku recimo zdaj čistimo skupaj. Jaz ga kar na sredo nesem in tisti ptiček teka sem in tja, one pa gledajo, se smeji, komentirajo in tudi pomagajo. Ja, če se vrneva nazaj na večer, po večerji potem pa počasi že nekateri želijo iti počivat. Sledi oblačenje, slačenje, urejanje v kopalnici, stranišču. Pa še potem na koncu evidence, preden greš iz službe, da vedno zapišeš, kako je bilo s kakšnim stanovalcem. Poskrbi se, da so delovne površine čiste, da so razkužene stvari. Preverijo se okna, vrata, da je zaklenjeno tisto, kar je dogovorjeno, da mora biti.

O čem se največkrat pogovarjate s stanovalci z demenco? O čem se z vami najraje pogovarjajo?

Hrana, vreme, kako je bilo včasih recimo na določeno temo, prazniki seveda so zelo aktualni, potem čisto različno. Ker če vemo, kaj je človek v življenju nekako počel, potem veliko lažje z njim navežeš neko komunikacijo. Jaz imam doma kmetijo in nekateri me že kar zjutraj sprašujejo, kaj je kaj novega in vedno rada povem, če je kakšen nov teliček, kaj delamo doma pa kaj sem prejšnji dan delala. O tem radi govorijo, ker so to stvari, ki so jih tudi oni počeli, ko so bili mladi. Recimo kuhanje je tudi ena takšna tema, ki je vedno aktualna. O vsem se lahko z njimi pogovarjaš. Če jim pogovor ne gre z besedami, zelo, zelo jasno pokažejo pa z mimiko.

V čem se v načinih in pristopih dela kažejo razlike v primerjavi s predhodnim varovanim oddelkom, ki je bil v domu preden so se uvedle gospodinjske skupine? Kaj je drugače?

Sedaj je boljše. Bolj se jim lahko prilagodimo. Tudi posvetiš se jim lahko drugače. Počutijo se varne v taki manjši skupini in tudi navajeni so že ljudi pa tega, kako sedijo za mizo in tudi če nekdo zbolí sprašujejo. Je tisti lep in dober občutek domačnosti. Jaz bi rekla, da je zelo fino.

Kako pa je s samo urejenostjo in prilagoditvijo prostorov? Kako je bilo pred tem? Kaj vse bi bilo potrebno spremeniti in kaj pa je takšnega, kar je dobro?

Prostori se mi zdijo še vedno premajhni, preozki. Predlagala sem tudi že, da bi naredili zastekljen balkon. To bi bilo čudovito.

Kako velike so gospodinjske skupine?

Do 12 ljudi. Tam nekje, bom rekla, kar okrog deset se pa kar vrti. Potem lahko koga pripeljejo še v dnevno varstvo, ki je kar obiskano, vendar odvisno tudi od obdobja.

Kakšne spremembe opazate pri stanovalcih z demenco od prihoda v dom pa do danes? Kaj se vam zdi, da se v tem času največ spremeni?

Čisto od vsakega posameznika je to odvisno. Eni si zelo želijo še vedno domov, eni čakajo, da bodo šli domov, enim je to ena odskočna deska, da so ponovno zaživelí, ker so bili doma osamljeni in brez vsakih socialnih stikov in jim je to, da so tukaj odrešitev ali pa neka plus varianta. Eni to sčasoma ali hitro sprejmejo, eni nikoli ne sprejmejo.

Kaj vam je pri takšnem načinu dela všeč in kaj bi radi spremenili? Mogoče kaj so prednosti in kaj na drugi strani slabosti te službe?

Všeč mi je, da imaš možnost spoznati ljudi s katerimi boš delal in da imaš na voljo kar nekaj možnosti. Fajn je to, da imajo nekakšen urejen prostor. Se mi zdi, da je kuhinja, jedilnica in dnevni prostor lep. To je v redu. Slabost pa je to, da nas je premalo. Slabo je to, da nas preveč rotirajo, da nismo skozi na enem oddelku. Odsotnosti in bolniških je toliko zato, ker smo preobremenjene in preutrujene. Tako pač je in tukaj je 100 % res, ker pregoriš. Potem nekaj se je pojavilo tudi nesporazumov znotraj gospodinje in je bilo kar naporno eno obdobje, da smo to nekako presegli.

Včasih ker nas je toliko, mogoče nimamo na razpolago kakšnega materiala in ga moramo iskati. To se mi zdi, da nam potem včasih tudi voljo vzame. Včasih je tudi moteče, ker negovalna enota ne razume, če ti nekaj počneš in pride ven, da si pa drugo stvar potem na primer zanemaril, ali pa da ni bilo opravljeno. Ne vidi se aktivnost kot bolj pomembna, ali pa ne razumejo neke dinamike skupine. Na primer priropotajo s temi vozički notri in pokvarijo vso tisto umirjenost in vzdušje.

V redu mi je to, da se zdaj vsak teden dobimo na sestanku in gremo skozi vsa nadstropja, govorimo o vseh ljudeh, ki so po skupinah, da se povejo spremembe, da se povejo nazadovanja, napredovanja, karkoli se pač dogaja s tistim človekom. To je super. Pogrešam pa takšna neformalna srečanja, neobvezna.

Kakšne so vaše naloge in dolžnosti pri delu z osebami z demenco?

Pomoč, usmerjanje, skrb za njihovo osebno higieno, skrb za to, da je okolica čista, skrb za to, da so na varnem, Kljub temu, da sem jaz sama v skupini, imam tudi negovalno enoto na oddelku in je dobro, da dobro sodelujemo. Seveda so tudi oni obremenjeni, bolj fizično sicer, ampak seveda imajo tudi oni svoje obremenitve in to lahko razumem. Ampak za enkrat pa še ni tega občutiti, da bi bilo delo gospodinj bolj spoštovano.

Kakšna znanja imate glede dela z osebami z demenco? Kje vse ste jih pridobili?

Jaz sem imela srečo, da sem imela zelo, zelo dobro učiteljico na začetku in to je bila delovna terapevtka, ki pa je kasneje odšla delat privat. Zelo veliko sta mi dali tudi dve sodelavki. Se mi zdi, da ta leta, ko sem tukaj, da so bila določena izobraževanja, ki so nam osvetlila tiste stvari, ki jih nismo razumeli. Zdi se mi, da se pogleda kakšnega predavatelja in kakšne teme se izberejo zato, da ta predavanja pripomorejo k izboljšanju stanja, ali pa k boljšemu razumevanju tega, kar počnemo. Dve leti sem bila tudi na izobraževanju za socialnega animatorja. Včasih so na ta izobraževanja poslali gospodinje, preko podjetja FIRIS. Spomnim se, da sem hodila enkrat na mesec, za dva ali tri dni, na različne lokacije po Sloveniji. Nekaj je bilo po domovih, nekaj pa v predavalnicah v neki hiši.

Kaj se vam zdi, da bi bilo dobro še pridobiti glede znanj o demenci in delu z ljudmi, ki imajo demenco? Kaj vam še manjka in bi se radi še naučili?

Ja. Vedno manjka izobraževanj na temo komunikacije. Jaz bi se zelo rada izobraževala na temo masaže, bazalne stimulacije. Nikoli ni preveč izobraževanj.

Če bi bile v domu ponujene določene oblike razbremenitev, kako koristno bi se vam to zdelo in zakaj?

Trenutno mislim, da še nismo v takšni kondiciji in kader za tako delo je težko dobiti.

Katere so po vašem mnenju tiste značilnosti in karakteristike, ki bi jih gospodinja pri opravljanju svojega poklica morala imeti?

Moraš biti zelo dovzeten za intuicijo. Tudi predvidevati moraš zelo dobro. Ta usklajenost mora biti, načrtovanje, planiranje, da si ne narediš še dodatno delo in da si ga ne otežiš. Mora biti sproščena, vesela, ne sme biti zelo čustvena, seveda moraš biti empatičen. To, da se znaš poveseliti z njimi, kadar so veseli, biti žalosten, kadar so žalostni. Moraš biti preprost in biti človek z velikim Č-jem. Jaz mislim, da je to vsa umetnost. Seveda, če pa

imaš določene strokovne podlage, da lažje funkcioniraš, toliko boljše, ker si situacije lahko obrneš sebi v prid. Kar je doma, moraš pustiti doma, moraš imeti neko mejo.

Na koga se lahko obrnete pri morebitnih težavah, ki se vam pri delu pojavijo?

Mislím, da tukaj se kar lahko obrnem. Prvo so sodelavke gospodinje, potem je delovna terapevtka, socialna delavka, glavna sestra.

Kakšni se vam zdijo stiki med stanovalci z demenco in njihovimi svojci?

Čisto odvisno od svojcev. Eni jih sem pripeljejo in jih tukaj pustijo in ne hodijo tukaj na obisk, ampak hodijo kontrolirati situacijo. Pridejo prekontrolirati, če je vse tako, kot piše na papirju in če je vse tako, kot oni mislijo, da bi moralo biti. Eni dejansko razumejo, kaj mi želimo tukaj početi, so zelo, zelo hvaležni in tudi želijo se vklopiti v to dogajanje in bit del tega. Enih ni veliko tukaj. Drugi se mi zdi, da se na začetku bojijo ali imajo celo odpor, potem pa vidijo, da se lepe stvari tudi dogajajo tukaj. Seveda je tukaj v ozadju tudi družinska zgodba, njihove posebne travme ali pa zgodbe, potem je to, kakšen odnos je imel s svojim staršem ali pa sorodnikom. Večinoma pa so zelo prijetni, pridejo in tudi upoštevajo navodila, prošnje ali pa usmeritve, ki jim jih dajemo.

Kako pogosti pa so vaši stiki s svojci stanovalcev z demenco?

Čisto različno, tudi koliko oni želijo. Če se nekdo poslavlja, potem imajo možnost, da so non stop tukaj. Takrat so pa kar pogosti ti stiki. En svojec je zelo tak negativen. Sanjari, da bo gospo peljal k logopedu in da bo potem začela govoriti, pravi, da ji moramo tudi mi še več časa posvečati in biti z njo bolj individualno. Včasih ima zahteve, ki jih ne zmoremo uresničiti, saj je naš način dela drugačen. S takšnimi normativi pa se mi niti ne zdi uresničljivo to, kar bi si gospod želel. Na drugi strani pa so svojci, s katerimi lahko zelo lepo sodelujemo, jih kar se le da poskušamo upoštevati, so sprejemljivi in prijetni.

Intervju F

Kako poteka običajni vsakdan stanovalcev v gospodinjski skupini?

Jaz sem zaposlena za štiri ure tako, da bi povedala svoj delavnik, ko pridem v službo, ker za ta čas najbolj vem kaj se dogaja. Najprej skuham kavo, jih postrežem in ta čas, ko pijejo kavo, imamo kakšno določeno temo. Na primer kakšno je vreme, ali pa kateri dan je, kateri mesec je in tako se malo pogovarjamo, da dobijo neko sliko časa, v katerem trenutno so. Govorimo o tem, kako se počutijo, ali pa kaj so imeli za zajtrk, če so kaj dobrega pojedli in tako. To so v bistvu tudi teme, o katerih se najpogosteje pogovarjamo in mi radi takšne stvari pripovedujejo. Po kavi pa potem že kakšno zapojemo, to zelo rade. Imamo kakšno aktivnost. Je telovadba, tudi žogo. Koristi, da se zmigajo, hkrati pa morajo tudi razmišljati, kaj in kako kakšno stvar narediti. Potem se naredi tudi kakšno dihalno vajo. Pripeljem tudi te krpice, to zelo rade delajo, komaj čakajo, da te krpice zlagajo. Med

tem časom grem jaz na hitro v kuhinjo, da malo pospravim in uredim posodo in ostale stvari. Ko one zložijo krpice, se jih tudi pospravi. Potem se kakšna križanka tudi reši.

Imamo razne pogovorne teme, na primer kje so bile zaposlene, ko so bile mlade. Poskusim jih motivirati, da malo pomislijo in je zelo zanimivo, ker je vsak nekaj počel. Potem se gremo razne igre. Imamo take kocke in vsak jo vrže, potem pa ko na mizo pade, pristane na določeno črko in jih vprašam, kaj jim ta črka pomeni. Potem se pač spomnijo ali na kakšno ime, ali na žival, rastlino, karkoli. Pa recimo povejo, da je bila to njihova sestra ali pa kakšna žlahta. Dam jim tudi to iskanje parov. Vprašam jih tudi in vidim, kaj bi kakšen najraje delal, pa jim potem to dam. Potem imamo tudi eno zanimivo tablo, ki je na magnetke. Je pisalo na magnet, na tabli je drevo in številke. In potem morajo jabolko z določeno številko s svinčnikom peljati na prave veje, vmes pa so take prepreke. Eni gospe, ki to zmore, dam tudi eno tabelo, v kateri je več geometrijskih oblik. Od trikotnika, kvadrata, kroga, vendar so samo polovice likov, ostalo polovico mora pa še dobiti in poiskati, kje je par. Se zelo zamoti in počasi potem to zloži. Potem jim kakšne vice povem, se tudi prav smeji in to imajo zelo rade. Se kar najdemo v tem in mislim, da je teh aktivnosti za dosti in da so njim prilagojene.

Ko pridem z malice pogledam, kaj vse so naredile, jih pohvalim. Aja, take enostavne puzzle tudi zelo rade sestavljajo. Delajo tisto, kar zmorejo. Potem pa je nekako že čas, da se pripravimo za njihovo kosilo. Zgodilo se je tudi že, da ko sem prišla od malice, da so bili pladnji na mizah že pripravljeni in tudi ostalo je bilo kar že malo pripravljeno, so vse same to. Potem pospravimo pladnje, jih pobrišemo, pospravimo pribor, skratka vse od kosila. Včasih jim dam to tudi po njihovem zajtrku, kadar jaz pridem v službo, da od zajtrka tudi pospravijo in pobrišejo. Zelo rade vidijo, če kakšen časopis v roke vzamejo, če jim kakšen članek preberem, da je res za njih, da jih zanima. Zelo rade poslušajo in komentirajo, jaz pa jih vključujem v pogovor. Kadar sem popoldan tudi kaj spečemo. Samo to kakšne enostavne biskvite in piškote, ker jaz sem le omejena na te štiri ure in moramo kar malo pohiteti, ker potem je že hitro večerja in je treba malo gledati, kaj se bo peklo, da je to pečeno. Kar pa se kosila tiče, zelo malokrat kaj pripravljamo same za kosilo. To zato, ker sem po večini v tretjem nadstropju in tega gospodinjkega dela prostorsko niti nimamo. Če pa slučajno nadomeščam in pridem ob 9.30, je pa še možnost, da se pripravi kakšna solata in sploh, če sem v kakšnem drugem nadstropju potem kar poskušam, da se nekaj pripravi.

Po kosilu grejo določene gospe spat in počivat, določene, ki so še dovolj aktivne pa ne, tega ne rabijo. Ko vse pospravimo, se prestavimo v dnevno sobo, usedem se z njimi in spet razvijemo kakšno temo, potem pa že pride popoldanska sodelavka, da me zamenja. Popoldne, ko pridem, je pa spet tak potek, da pristavim za kavo. Ko je malica, je fino, da so že kar vse prisotne. Potem se gremo spet kakšno aktivnost in se pogovarjamo. Po vsem tem imamo priprave na večerjo. Še prej pa imamo tudi kar že nekakšen ritual. Ko se pozabavamo in vse sorte počnemo, rečem dvema gospema, ki sta radi še zelo aktivni in dejavni, rečem, če bi bili pripravljeni pomiti šalčke od kave. In sta zelo navdušeni, ko imata kaj za delati. Samo malo jima nakažem, potem pa že kar sami vesta, kaj in kako. Po večerji pogledam še v sobe, da komu še kakšen čaj prinesem sploh, če odvajajo, da res malo pogledam, da jim nič ne manjka in da jih ne pustim brez.

Ali ste že bili zaposleni v domu, ko je bil za osebe z demenco še varovani oddelek?

Sem bila, ko je bil še zaprti oddelek. Takrat sem začela delati preko javnih del.

Super, potem pa bi vas prosila, če mi lahko opišete, kako je delo potekalo takrat? Kako se načini in pristopi dela razlikujejo ali pa so si podobni v primerjavi s takrat, pa danes, ko so v domu gospodinjske skupine?

Začela sem v gospodinjskih skupinah, s katerimi se je to zaprtost in demenco pravzaprav nekako začelo razbijati. In je razlika. Ko sem začela preko javnih del, je bilo čisto drugače, kot je zdaj. Tudi skupine so bile večje. To je bilo po dvajset ljudi ali pa še več, tega zdaj ni več. Zdaj je recimo devet ljudi. To je velika razlika zdaj, ali pa toliko let nazaj. Mize smo morali premikati skupaj in jih potem narazen dajati, stole premikati, da smo lahko vozičke do mize zapeljali. Sam prostor ni bil prilagojen. Pa tudi samo delo je bilo bolj rutinsko. Zdaj damo več posluha na samega človeka individualno. Bolj se njemu prilagodimo in rutine ni več. Bolj smo postali odprti, kar se tega tiče. Tudi ne zaklepa se več vrat in mislim, da se tudi stanovalci zaradi tega bolje počutijo.

Kako se vam zdi z urejenostjo in prilagojenostjo prostorov? Kako je bilo pred tem?

Urejeno je zelo. In čistoča. Se mi zdi, da imamo fajn tukaj pri nas za to poskrbljeno. Prostori pa so malo majhni. Za dnevni prostor še ne rečem, kar se tiče pa kuhinje in še bolj jedilnice, motijo stebri, ki so postavljeni ravno tam, kjer se morajo ljudje k mizi posesti. Sploh nastane problem, če mora kdo od mize vstati in če je potrebno tukaj še koga, ki je na vozičku odmikati, je kar neprimerno. Tako, da tukaj je prostorska stiska. Drugače se mi zdi, da bi morala tudi dvigala biti malo večja. Biti bi morala toliko velika, da bi komot dal v vrsto tri in tri ljudi, tudi z vozički. Zdaj v soboto je bil lep sončen dan in sem jih potem na teraso peljala. Ko bo bolj vreme še toplo, bomo odšle tudi pod marele, na klopce in v park.

Kakšne spremembe opazate pri stanovalcih z demenco od prihoda v dom do danes? Kaj se vam zdi, da se v tem času največ spremeni?

To je odvisno od vsakega posameznika. Ena gospa, odkar je prišla v dom in mislim, da je prišla takrat enkrat, ko sem tudi jaz začela z javnimi deli, torej že ene štiri leta nazaj, se še zdaj ni sprijaznila, da je tukaj in ona enostavno v skupini ne zdrži. Drugi pa se navadijo en na drugega. Opažam, da nekatere se tukaj takoj počutijo varno, udobno, srečno, sprejeto.

Kako ugotavljate potrebe stanovalcev z demenco? Na kakšen način jih pokažejo?

Zelo veliko sprašujejo, če bodo prišli njihovi otroci na obisk. Ko vidim, da to začnejo pogosto spraševati, moram pristopiti kar bližje teh ljudi in jih na primer vprašam, če jih pogrešajo in tako, da jim dam čutiti, da mi je pa mar zanje in da mi ni vseeno, ko vidim, kako so. Da jih znaš nekako potolažiti, uporabiti prave besede, si veliko naredil. Takšna mora biti gospodinja.

Kakšne karakteristike in značilnosti mora še imeti po vašem mnenju gospodinja?

Prijazna, potrpežljiva, umirjena tudi. Jih je še veliko, vendar mi trenutno ne pade nič pametnega na pamet.

Mogoče, če vam bo lažje, se to vprašanje povezuje nekoliko s tem, kakšne so naloge in dolžnosti gospodinje pri delu z osebami z demenco?

Pri delu z njimi so potrebne usmeritve in številne animacije. Se mi zdi, da je pomembno, da daš čim več od sebe. Zelo veliko energije je potrebno vložiti v to delo. Včasih odhajam zelo utrujena.

Kje in kako se pri vašem delu kažejo največje obremenitve? Katere so najpogostejše težave, s katerimi se pri vašem delu srečujete?

Jaz tako rada sem pridem, meni je všeč to delo, ne glede na vse, če sem jaz utrujena in to. Grem doma malo ležati, tudi če me drugo počaka. To je res plus zame.

Kaj pa bi morda spremenili? Je kaj takšnega, s čimer niste najbolj zadovoljni? Slabosti?

Lahko bi rekla med nami gospodinjami, da bi bila morda lahko neka povezanost in sodelovanje. Saj ne z vsemi. Morda z določenimi. Da bi bila srečanja bolj sproščena, da bi kakšno rekle. Preveč je tekmovalnosti pri nekaterih. Zelo smo si karakterni različne. Jaz sem recimo najraje s stanovalci, da poskušam delati nekako z vsemi enako, da vse vključujem.

Kako torej poteka vaše sodelovanje še z ostalimi zaposlenimi v domu?

Ko pridem v nadstropje in vidim tim, se z njimi dobro razumem in so mi vsi v redu. Nimam nobenih težav. Mi zmeraj ustrezajo, dajo povratno informacijo, če česa ne vem. So prijazni. Če je bil kdaj slučajno kakšen zaplet ali pa če sem imela kakšno težavo, sem šla pa seveda lahko najprej do delovne terapevtke in mi da nasvet.

Kako se vam zdi, da je pri delu s stanovalci z demenco obremenjen preostali negovalni tim?

Se mi zdi, da je zelo obremenjen. Bolj fizično. Vsakodnevno dvigovanje, kopanje, nega,... Vidim, da jih to kar utruji. Drugače pa v skupino pridejo, če je kdo na vrsti za kopanje in vprašajo, če ga lahko odpeljejo, potem vse kar je v zvezi s tabletami in zdravstvenimi stvarmi vse urejajo oni. Aktivnosti in delavnice, neke zaposlitve v dnevu imam pa potem jaz.

Katera znanja imate glede dela z osebami z demenco? Kje vse ste jih pridobil?

Kar smo imeli v sklopu doma, naše hiše, drugače, da imela kaj posebej pa ne. Se mi zdi, da sem največ izkušenj kar tako pridobila tukaj, tekom dela. Sem ene vrste samouk. Veliko pride s časom. Stvari opazuješ, poskušaš. Ni vedno en in isti recept. Tudi zdravstveno negovalni kader in na sploh sodelavci so mi tukaj tudi pomagali.

Kaj se vam zdi, da vam še manjka in česa bi se še radi naučili, kaj bi bilo koristno?

Z veseljem bi se naučila še česa novega, ker me tudi zanima to področje. Sama se že nadgrajujem s pomočjo interneta, vendar bi bilo dobro še kaj več, da bi več vedela o tem.

Kakšni se vam zdijo stiki stanovalcev z demenco in njihovimi svojci? Opažate, da se medsebojni odnosi v čem spreminjajo?

Tako, ko gledam, eni tako redno hodijo na obiske in da imajo en tak pravi odnos. Pri komu je tudi veliko otrok, bratov in sestra in vsak dan kdo pride. Drugi imajo pa tudi manj obiskov. Sam odnos, ki ga lahko spremljam, kadar pridejo svojci, pa se mi zdi dober. Takrat vidim svojce in tudi mene kaj vprašajo, na primer, kako ali pa kaj počne njihova mama. Radi pridejo tudi kadar je piknik. Takrat se mi zdi, da se radi vključijo v sodelovanje z vsemi, drugače, če pa pridejo na obisk, pa se mi zdi, da grejo zelo radi en z drugim na sprehod, na kavo in da se med seboj kaj pogovorijo.

Kaj pa kakšne zahteve svojcev do vas zaposlenih? Kaj opažate glede tega?

Od ene stanovalke hčerka je bila ravno v soboto pri mami na obisku in je bilo nekoliko narobe, ker mama ni bila pokonci. No in potem smo to nekako razreševali z zdravstveno negovalnim osebjem. Na drugi strani pa imaš svojce, ki bodo nadvse hvaležni za vse kar narediš in bodo prehvalili še ne vem kakšno malenkost, drugi pa bodo vedno dobili nekaj, kar jim ne bo všeč. Tako, da bom rekla, da so svojci po mojem v večini zelo zadovoljni, pridejo pa tudi ljudje, ki so zelo zahtevni.

Intervju G

Kako poteka običajni vsakdan stanovalcev v gospodinjski skupini?

Jaz v glavnem delam po štiri ure in začnjam za 9.30 do 13.30. Ko jaz pridem, jih v glavnem že dobim v dnevnem prostoru. Potem skuhamo kavico, kaj poklepetamo. Potem začnem s kakšno telovadbo ali pa pogovori. Gre se iskat krpice in kaj v kuhinjo, če rabimo. Potem imam jaz že malico in tisti čas se jih pusti same. Povem sicer tudi na oddelku, da grem na malico, ampak gospodinje ni zraven potem. Ko pridem nazaj, je že čas za pripravo kosila. Odvisno v katerem nadstropju si. V kakšnem so takšne gospe, ki ti znajo pomagati in jih malo angažiraš, da delijo pogrinjke, pribor. Po kosilu seveda pomagajo pospraviti, potem je pa kakšnega za počivati peljati v sobo, drugače pa radi posedijo v dnevnem prostoru. Ta čas moram jaz še dnevnik napisati, kaj v dnevu se je s kom dogajalo. Napisati moram za vsakega posebej. Potem pa pride že popoldanska gospodinja v službo. Če si v enki ali pa v dvojki, pride ob 13.00 menjava, če si pa spodaj v pritličju, pa jaz po navadi peljem stanovalce gor. No, ko sem popoldne, pridem za 14.30 in jih v glavnem tudi že dobim v dnevnem prostoru. Je pa spet isti protokol. Se pogovorimo o tem, kaj so počeli dopoldne, se odločimo, če skuhamo kavo. Če imamo kakšne piškote ali pa kaj takega, ponudimo zraven. Ravno prejšnji petek smo jih pekle v pritličju. Potem pa ostanemo v dnevnem prostoru in se gremo kakšne miselne igre. Zadnjič smo si na primer izbrali določene črke iz abecede in smo iskali besede potem na tisto črko pa tako. Bile so zelo dobre. Potem je že večerja in konec dneva.

O čem pa se z njimi največkrat pogovarjate ali pa o čem se oni z vami najraje pogovarjajo?

Kako je bilo doma, kako je bilo včasih.

Katere aktivnosti in delavnice vse še izvajate s stanovalci, ki imajo demenco?

Na primer zdaj okoli Velike noči smo delale tiste košarice za jajčka notri, za okras. To so zdaj z mano delale, potem smo pekle piškote. Včasih se gremo tudi igre z žogo. Brali za enkrat z mano še niso, ker nam to nekako ne uspe, se nam ne poklopi. Gospe so videti zadovoljne in mislim, da so vesele, ko počnemo takšne stvari. In naloga gospodinje je, da vse te aktivnosti počne z njimi, da jim pomaga.

Kaj menite glede tovrstnih dejavnosti? Se vam zdi, da jih je dovolj, premalo? Kaj bi bilo potrebno izboljšati?

Nekaj časa imajo to koncentracijo, prav dolgo časa pa ne moreš kaj početi z njimi. Ne moreš jih vedno motivirati. Mogoče ene tri četrt ure jih še drži, potem pa več ne. Jaz pravim, da so to le starostniki in tudi bolezen imajo tako, da jim napreduje. Na začetku so pri vsaki aktivnosti motivirane, potem pa postanejo utrujene. S hecom jih poskušam motivirati, da zdaj ne bomo spali ali pa kaj takšnega, samo da se vsaj pogovarjajo, če že ne kaj delajo. Glede na njihove zmožnosti mislim, da je stvari za dosti in da se dovolj stvari odvija.

Na kakšen način ugotavljate potrebe stanovalcev z demenco?

Ali povejo, drugače pa na primer nemirnost. To je dostikrat pri gospeh, ki hodijo še same na stranišče, ne znajo pa tega več v stavek spraviti. In potem vprašam, če bi šla gospa rada lulati, mi prikima in jo pospremim. Takoj je potem gospa pomirjena. To se dostikrat zgodi, da ne znajo povedati, ampak pokažejo pa že potem nekako, da se z njimi nekaj dogaja.

V čem se po vašem mnenju kažejo razlike v načinih in pristopih dela zdaj, ko so v domu gospodinske skupine in prej, ko je bil varovani oddelek? Kaj mislite, da je drugače?

Stvari so zame tukaj nove. Uradno sem zaposlena od 21. marca. Meni je tukaj zelo lepo. Ti ljudje tukaj niso sami. Lahko povem eno izkušnjo iz doma v katerem sem bila prostovoljka in tam je bil varovani oddelek. Ti ljudje so bili recimo po kosilu prepuščeni sami sebi. Mogoče zato, ko sem prišla potem tukaj in sem videla pred očmi to izkušnjo od prej, ne morem primerjati, takšna razlika je. Ravno to, da ta skupina tukaj živi. Jaz sem njihov animator, da poskrbim, da imajo neke aktivnosti v dnevu, da jim dam kakšno usmeritev, če je to potrebno. Meni ti ljudje ogromno dajo s tem, ko se pač z njimi ukvarjam. Veliko mi jih reče, da kaj sploh lahko počnem s temi dementnimi. To niso dementni. Zame so to starejši ljudje s pozabljivo glavo.

Kako pa se vam zdi sama urejenost in prilagojenost prostorov v katerih so te gospodinske skupine? Bi bilo po vašem mnenju potrebno kaj spremeniti, oziroma kaj je dobro?

Meni se tukaj zdi tako kot je v redu. Prostori se mi zdijo za dosti veliki.

Kako velike, številčne so gospodinjske skupine?

Mislim, da je največ 12 ljudi. Na primer danes sem jih imela pri kosilu 12. Ko jih moraš ob sobotah ali pa nedeljah premikati, se mi zdi, da se jih s tem še bolj zbega in to ni dobro. Ker tudi oni se navadijo določenih prostorov, kje je kuhinja, kam se pride po kakšnem hodniku in če se jih nekam preseli v drugo nadstropje, je to lahko hitro vse drugače.

Kaj vam je pri vašem delu všeč in kaj bi radi spremenili?

To, da lahko pomagam in da jim lahko polepšam dan z enim nasmehom, stiskom roke, da jih pobožam in da čutijo, da je nekomu mar zanje. Pa drugače na sploh mi je celo to delo z njimi všeč, vse kar počnemo. Je pa res zelo drugače delati, če sva dve gospodinji na enkrat na oddelku.

Katera znanja imate glede dela z osebami z demenco in kje ste jih pridobili?

Nikoli nisem delala nobenega izobraževanja glede tega. Pa naredila sem ta tečaj za nego na domu in tam so nas tudi kolikor toliko izobrazili in seznanili z demenco. Pa izkušnja s taščo in teto od bivšega moža, sta tudi imeli demenco in mi te izkušnje tudi pomagajo pri tem delu tukaj. Nekaj so sicer rekle, da bomo imele še tudi tukaj neko izobraževanje, prav glede dela s temi ljudmi, ampak zdaj ne vem, kako je s tem.

Kaj oziroma česa bi se še radi naučili, kaj je tisto, kar vam še manjka?

Vsekakor bi mi dodatna znanja prišla prav. Potem pač tudi vidiš, kaj si naredil narobe, kako si delal prej, preden si dobil določene nove informacije in kje se lahko popraviš, kje si lahko še boljši.

Katere so po vašem mnenju tiste značilnosti in karakteristike, ki jih poklic gospodinje mora imeti?

Predvsem mora biti pozitiven človek. Umirjena mora biti.

Kako ste zadovoljni s tem delovnim mestom?

Za enkrat sem zelo zadovoljna z vsem.

Kakšne so pri vašem delu največje obremenitve, kje se kažejo morebitne težave?

Zdaj tako je. Jaz sem tukaj štiri ure. In se mi zdi, da tisto ta hudo že prej naredijo. Mislim, da imajo zjutraj kar problem punce s tem umivanjem, ker to poteka vse počasi. Vidim pa to recimo zvečer, če jih dajem počivati, koliko časa to vzame. Včasih mi pri tem pomagajo tudi kolegice, ker se sama določenega pristopa ne bi spomnila, pa mi potem kakšna reče, na kakšen način naj poskusim z njimi. Zato se mi zdi to sodelovanje med nami zelo pomembno, ker tem ljudem lahko že ena malenkost olajša situacijo.

Kako se vam zdi, da obremenjenost razrešuje preostali negovalni tim? Koliko je to sploh potrebno?

Mislím, da so obremenjeni, mogoče bolj fizično, ampak s tem nekim sodelovanjem, mislim, da nekako gre.

Na koga se lahko obrnete pri morebitnih težavah, če se pojavijo v domu?

Tako kot sem dobila tiste statute, je prva napisana delovna terapevtka, ob njej pa je vodja zdravstvene enote.

Kakšni se vam zdijo stiki s stanovalci z demenco in njihovimi svojci?

Zdaj jaz sem zelo malo z njimi v stiku. Kar sem imela do sedaj priložnost videti, se eni mi zdijo zelo korektni in jih tudi dosti obiskujejo, za nekatere druge pa imam občutek, da so bolj sami sebi prepuščeni. Drugače pa mislim, da so na splošno dobri in da so kar povezani med sabo. Ima pa vsak svoječ kakšno zahtevo, od tega kaj na primer naj mama je, pa kaj naj ima oblečeno, kakšen vzglavnik naj ima in vse sorte. Jaz sem tega vajena že iz trgovine. Na začetku moje službe, nisem vedela kakšen način je to, ali se usedejo v skupino ali gredo v sobo ali kam drugam, sem jim ponudila, če bi se usedli, pa so mi že kar sami povedali, da ne, da grejo dol in da so tako navajeni.

Intervju H

Kako poteka običajni vsakdan stanovalcev z demenco v gospodinjski skupini?

Jaz pridem za ob 9.30 in takrat je lih kavica. Po navadi kavo spijemo v dnevnem prostoru. V trojki drugega prostora kot jedilnica niti ni. Potem se pa zmenimo, kaj bi delale. Ene dvakrat smo telovadile. Drugače pa en dan smo križanke reševali, potem en dan smo ene motorične vaje delali. Berem jim tudi zgodbe stanovalcev iz drugih domov. In potem če pride notri kakšna takšna beseda, se recimo ustavimo in poglabljamo, če vejo, kaj to pomeni. Pa tudi tako se napeljejo neke zgodbe in nastane veliko iztočnic, ki jih lahko vežem. Potem so te krpice zmeraj, vsak dan, tudi v trojki gor. Če se le da, kdaj spečemo kaj, da tudi gor kaj zadiši in ne samo dol nižje. No, tako. Potem je itak naša malica, 11.15, potem so pa priprave na kosilo. Včeraj recimo smo imele solato, danes je bil pa krompir. Mislim pa, da rade potem pospravljajo in pomivajo. Po kosilu nekateri grejo počivat. Veliko jih postane nemirno in smo pogruntali, da je to zaradi tega, ker pač rabijo wc.

Eni so pred televizijo, drugi imajo molitveno skupino in grejo molit. Ene se zamotijo s štrikanjem. Zadnjič smo delale te ptičke za Veliko noč in so zelo sodelovale, vse so pomagale, kakor so le lahko. Te aktivnosti jim sploh zelo veliko pomenijo, da se skladajo s časom in delom leta v katerem smo. Zdaj, ko se bo zunaj ogrelo, bomo šle ven na kakšen sprehod, na balkonu bomo kavo pile, sigurno. Popoldne sploh, to smo tudi že prej. Ob 13.00 pride že popoldanska izmena pa je tudi že ona z njimi, jaz pa ta čas lahko napišem dnevni raport. Če sem pa popoldne, pridem pa za ob 14.30 in takrat je ravno malica. Skuhamo še kavo in damo tudi kakšne piškotke zraven. Popoldne se dosti večinoma pogovarjamo o tem kaj so oni kaj počeli, ko so bili mladi. Se hitro kaj razvije. No, po teh aktivnostih je spet čas za pripravo večerje. Jaz sem samo do 18.30 in lih v miru povečerjamo, pospravimo, mi pomagajo. Potem pa ene dve lahko uredim že za spanje med tednom, med vikendom sem pa samo do 18.00 in

da potem niti ne morem nobene urediti. Gledam pa vedno tako, da ali jih pospremim v sobo, ne da jih kar tam nekje pustim. Da gospe vejo, da sem šla in da tudi negovalnemu kadru to povem.

O čem se največkrat pogovarjate s stanovalci z demenco? O čem se z vami najraje pogovarjajo?

Odvisno od praznikov. Recimo zdaj za veliko noč je aktualno barvanje pirhov pa potica. Potem je veliko govora o otrocih in družini. O tem koliko jih je bilo otrok v družini, pa potem koliko otrok imajo sami in če vejo, kako jim je ime, če imajo kaj vnukov in to. Mi smo se danes pogovarjali veliko o kmetiji. To je bila ravno tema tik pred kosilom in potem še kar med kosilom. O živalih smo se tudi dosti pogovarjali, o kurah in piščancih, koliko so jih imeli pa kdo jih je imel in kaj vse so morali delati.

Kako ugotavljate potrebe stanovalcev z demenco?

Nekateri povejo, eni postanejo zelo nemirni. In potem ti avtomatsko pristopiš in jim pomagaš. Pa tudi, ko si toliko časa z njimi, jih že spoznaš pa točno veš za določene stvari, kaj bi si želeli.

V čem se po vašem mnenju kažejo razlike v delovnih načinih in pristopih zdaj, ko so gospodinjske skupine pa prej, ko so bili varovani oddelki?

Meni je bilo prej isto v redu. Isto smo kuhali in delali stvari, edino tisto je bilo, da si bil zaklenjen in da ljudi nisi smel ven pustiti, ampak si jih moral prej preusmeriti. Ker zdaj pa ga ti lahko pustiš in greš potem za njim, ker itak ne gre daleč.

Kako so urejeni in prilagojeni prostori? Kaj se je spremenilo?

Ja, je pa zdaj prostor večji in bolj je odprt. Sploh ti dnevni prostori so bolj domači. Ne vem, lepše je, boljši občutek imaš. Čeprav mogoče edino tiste jedilnice so bolj majhne. Potem pa smo se že pogovarjali, da ta prvi vhod na to stran, ko so ta bela vrata, ali da bi bila drsna, ali pa da bi bila vrata, ki bi imela notri šipo, da ti vidiš, da kakšnega ne podereš, če drugega z vozičkom pelješ.

Kako velike so gospodinjske skupine?

Dol jih je recimo 11. Drugače pa jih je lahko tudi tam okoli 9. Če so vsi razdražljivi, je to kar preveč jih in je res kar zalogaj. Sploh popoldne, ko se združujejo, jaz ne morem reči, da naj ne pridejo v skupino kakšni takšni, ki sicer sploh niso v skupini. Pride pa potem naporno. In tudi s samim prostorom, če jih je preveč, je hitro gužva in sedijo kot sardelice. Jaz ne znam reči ne ali pa da bi nekomu rekla, da ne sme biti v skupini. Konec koncev pa so po eni strani tudi zato odprta vrata.

Kakšne spremembe opazate pri stanovalcih z demenco od prihoda v dom pa do danes?

Odvisno od vsakega posebej. Eni se kar hitro navadijo. Mogoče tudi tisti se lažje, ki so se sami odločili, da pridejo. To sigurno. Eni se navadijo tudi, če si niso najprej želeli priti, eni pa rabijo kar nekaj časa.

Kaj vam je pri takšnem načinu dela všeč in kaj bi radi spremenili? Katere so prednosti in katere na drugi strani slabosti?

Se mi zdi, da je dobro to, da si lahko vsak dan posebej narediš po svoje. So tiste osnovne stvari, ki morajo biti, ampak ostalo si pa lahko sam reguliraš. Meni je to delo všeč.

Kakšne so vaše naloge in dolžnosti pri delu z osebami z demenco?

To, da jih animiram in da z njimi delam tako, da se oni res počutijo varnega v skupini. Usmerjati jih tudi moram in jih znati pomiriti, če je to potrebno.

Kaj in katere so po vašem mnenju pa značilnosti in karakteristike, ki naj bi jih gospodinja pri opravljanju svojega poklica morala imeti?

Mora biti mirna. Je pomembno, da te ne vrže nič iz tira in da ohraniš še zmeraj mirne živce. Da ne delaš nekaj na silo, da imaš tisto potrpljenje, da počakaš. Pokazati jim moraš, da jim zaupaš in potem bodo tudi oni tebi zaupali. Biti moraš prijazen in pozitiven. V službo ne smeš nositi še bremena od doma s sabo, ker to slabo energijo lahko hitro preneseš nanje.

Katera znanja glede dela z osebami z demenco vse imate? Kje ste jih pridobili?

Bila sem na seminarjih že, tukaj v okviru doma, preko FIRIS-a. Potem sem delala NPK za oskrbovalko na domu. Smo imeli tukaj v domu predavanje in je bila tudi tema demence. Pa ta vsesplošna predavanja, ki jih imamo in ki se obnavljajo. Jih je nekaj. Imeli smo tudi eno sobo, ko si se dal v njihovo vlogo, si imel prav očala, slušalke,... To smo imeli enkrat. Kako ti z njihovega vidika vidiš stvari.

Česa bi se še radi naučili? Kako se vam zdijo ta znanja koristna?

Seveda pridejo prav, samo meni se zdi, da se jaz bolj učim iz izkušenj. To mi ful pomaga, da stvari enkrat vidim na primeru. Mi tudi ostane v spominu in tako potem črpam za naprej.

Kako ste zadovoljni s tem delovnim mestom? Kaj je dobro in kaj morda malo manj dobro?

Glede na moje trenutno zdravstveno stanje, zdaj sem zadovoljna in mi je v redu, ker mi je prilagojeno.

Kje, na katerem področju se pri vašem delu kažejo največje obremenitve? Kako rešujete morebitne težave, ki se pojavijo?

Tukaj se mi zdi, da smo največ psihično obremenjene. Na začetku sem mislila, da bo to pri meni velika ovira, ker me res izčrpa.

Kako se vam zdi, da je pri delu s stanovalci z demenco obremenjen preostali, širši negovalni tim in osebje?

Bolj je fizično obremenjen. Se mi zdi, da je tukaj itak pomanjkanje kadra glede na vse zahteve.

Kako, na kakšen način poteka vaše sodelovanje z ostalimi zaposlenimi?

Z moje strani je v redu. S puncami sem imela vedno dobre odnose, tako da nimam z nobenim nobenih problemov. Problemov v komunikaciji nimam, res pa se moraš pogovarjati, da informacije krožijo in da one vejo vse, mi pa tudi. Drugače pa one poskrbijo za zdravstveni del.

Na koga se lahko pri morebitnih težavah tukaj v domu obrnete?

Če bi pa jaz imela kakšne težave in tako, bi se do glavne sestre obrnila. Ali pa ne vem potem, lahko tudi v računovodstvo, če so kakšne takšne stvari.

Kako pogosti so vaši stiki s svojci stanovalcev z demenco?

Niso tako pogosti. Ko pridejo na obisk, jih pač pozdraviš, če se prvič vidimo, se predstavim. Drugače pa, če želijo kakšne informacije, ki jih lahko jaz dam, jih dam. Poveš bolj tiste osnovne stvari, kako je mama, kaj počne in na ta način, ne razglabljam pa potem kaj več naprej. Če so pa bolj zdravstvene informacije potrebne, jih pa zmeraj obrnem na sestro in se v to potem niti ne poglobljam toliko.

Kakšni se vam zdijo stiki med stanovalci z demenco in njihovimi svojci? Se v tem času, ko so osebe z demenco v domu, kaj spremenijo ti odnosi med njimi?

Nekje se vidi že tisti dober odnos, ki so ga imeli prej starši pa otroci. So pa potem vse sorte zahteve, tudi do nas zaposlenih. Želijo, da bi mama nekaj morala še delati, pa tega več ne zmore. In potem ne sprejmejo, da mama ne more. Se pa vidi, da nekateri imajo ful obiskov, vsakodnevnih in res zelo pogoste, nekateri pa jih imajo tako malo in potem skozi sprašujejo, kdaj bo kakšen njihov prišel pa jih ni, ti se pa moraš izmišljevati take in drugačne odgovore. Je že meni prav malo težko potem, ker veš, da jih ne bo.